

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

KÜRESELLEŞME VE KİMLİK

Süer Utku GÜL

Danışman: Doç.Dr. Taner TATAR

İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim –Öğretim Yönetmeliğinin Sosyal Bilimler
Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı İçin Yazılmasını Öngördüğü:

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(MALATYA, NİSAN 2010)

ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitümüz Sosyoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Süer Utku GÜL tarafından Doç.Dr. Taner TATAR danışmanlığında hazırlanan“Küreselleşme ve Kimlik” başlıklı bu çalışma, [02/04/2010] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Prof.Dr. Abdullah KORKMAZ] (Başkan)

[İ m z a]

[Doç. Dr. Taner TATAR] (Danışman) (Üye)

[İ m z a]

[Yrd. Doç. Dr. Yaşar KAYA] (Üye)

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

(.../...../.....)

[İ m z a]
[Prof. Dr. Mehmet DİKİCİ]
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

“Doç. Dr. Taner TATAR danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım Küreselleşme ve Kimlik başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.”

Süer Utku GÜL

ÖNSÖZ

”Bir Utopia şehrini bilen hepsini bilir. Çünkü bölge özellikleri dışında bütün şehirler birbirine benzer.” Thomas More’un Ütopia adlı eserinde bahsetmiş olduğu benzerlik küreselleşme ile birlikte günümüz dünyasında bir gerçeğe dönüşmüştür.1990’lı yılların başında ivmesini artıran siyasi sahada Sovyetler Birliğinin dağılması, teknolojik sahada iletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi yaşlı dünyamızda daha önce hiç görülmemiş bir ölçüde küreselleşme hızını artırmıştır.

Küreselleşme sosyal hayatın bütün alanlarına nüfuz ettiği gibi Kültür ve Kimlik üzerinde de derin etkiler bırakmıştır. Bu tezimizde bu etkileri incelemeye çalıştık.

Bu çalışmamızda emeği geçen pek çok kişi bulunmaktadır. Başta eğitim hayatımızda desteklerini esirgemeyen değerli tez danışmanım ve hocam Doç.Dr.Taner TATAR’a, üniversite hayatımızda bize rehber olan lisans danışman hocam Doç.Dr.Hüsniye Canbay TATAR’a, yine değerli hocam Yrd.Doç.Dr.Yaşar KAYA’ya ve değerli bölüm başkanımız hocam Prof.Dr.Abdullah KORKMAZ’a, çalışmamın her safhasında bana fikir veren arkadaşlarıma ve aileme sonsuz teşekkürler ederim.

SÜER UTKU GÜL

İçindekiler

ONAY SAYFASI	II
ONUR SÖZÜ	1
ÖNSÖZ	2
İçindekiler	3
KISALTMALAR	5
TABLolar LİSTESİ	6
GİRİŞ	7
BİRİNCİ BÖLÜM	10
KÜRESELLEŞME	10
1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI	10
2. KÜRESELLEŞMENİN TARİHÇESİ	12
3. KÜRESELLEŞME TEORİLERİ	16
3.1. Ekonomiyi Merkeze Alan Görüşler	16
3.2. Kültürü Merkeze Alan Görüşler	17
3.3. İletişimi Merkeze Alan Görüşler	19
3.4. Sistem Yaklaşımlı Tanımlar	20
3.5. Küreselleşmeyi Ele Alan Diğer Görüşler	21
4. KÜRESELLEŞME KARŞISINDAKİ TAVIRLAR	22
5. KÜRESELLEŞMENİN GÜÇLERİ	25
6. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI	30
İKİNCİ BÖLÜM	34
KÜLTÜR	34
1. KÜLTÜR KAVRAMI	34
2. KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ	38
3. KÜLTÜR VE MEDENİYET	39
4. Sosyal ve Kültürel Değişme Münasebeti	42
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
KİMLİK	46
1. KİMLİK TANIMLAMASI	48
2. KİMLİK TEORİLERİ	52
2.1. Sembolik Etkileşimci Teori	52
2.2. Sosyal Kimlik Teorisi	53
2.3. Referans Grup Teorisi	55
2.4. Referans Grup Teorisi	56
2.5. Gösterilen Benlik Teorisi	57
2.6. Ego Gelişmesi Teorisi	57
2.7. Birikim Teorisi	59
2.8. Sosyal Dağılma Teorisi	59
3. KİMLİĞİN OLUŞUMU	60
4. KİMLİK TÜRLERİ	63
4.1. Sosyal Kimlik	64
4.2. Kolektif Kimlik	66
4.3. Bireysel Kimlik	67
5. KİMLİK VE TOPLUMSALLAŞMA	69

DÜRDÜNCÜ BÖLÜM.....	72
KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KİMLİK.....	72
1. KÜLTÜREL HOMOJENLEŞME VE KİMLİK	72
2. KÜLTÜREL FARKLILAŞMA VE KİMLİK	76
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	86

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devleti

ÇUŞ: Çok Uluslu İşletme

GATT: Hizmet Ticaret Antlaşması

IMF: Dünya Bankası

ITA: Bilgi Teknoloji Antlaşması

OECD: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

VTO: Dünya Ticaret Örgütü

SS: Soğuk Savaş

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

AB: Avrupa Birliği

YY: Yüz Yıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Küreselleşme Dalgaları

Tablo 2 Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim

GİRİŞ

Bilgi/enformasyon ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen baş döndürücü gelişmelere dayalı olarak dünyamız ve onun üstünde yaşayan ulus-devletler, iktisadi sistemler, toplumlar, kültürler, kimlikler ve insanlar büyük bir dönüşüm geçirmektedirler. Bu değişim kendini hayatın her alanında göstermektedir.

Adı buradakilerden hangisi olursa olsun dünyayı alt üst eden, insan ve toplumları derinlemesine etkileyen bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreç bizim çalışmamıza da konu olmuştur. Çalışmamız küreselleşmenin en fazla etkide bulunduğu alanlardan biri olan kimlik ve özellikle kültürel kimliğin karşı karşıya kaldığı postmodern dönem sorunlarının sosyolojik analizi şeklinde tasarlanmıştır.

Ferdin şahsiyetinin oluşmasında kültür ve kimlik önemli bir yeri vardır. Kimlik, İnsanın başka insanlardan farkını ortaya koyan özellikleri ifade eder. Bir bakıma, kimlik, insanın kendi kendini nasıl algıladığı konusuyla da ilgilidir. Kendisini algılayan ve kendini diğer insanlardan ayıran kimlik bilinci, toplumsal sistem içinde sürekli arayış içindedir. Birey, bu arayış süreciyle yaşam boyunca kimliğini ve benliğini oluşturma faaliyeti içerisinde bulunmaktadır. Bu faaliyetin doğal sonucuyla da, kendini ispat etme ve kendini toplumda kabul ettirme, bir anlamda, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en insanî seviyesi olan kendini gerçekleştirme gibi bir sonucu ortaya koyacaktır.

Bireyler ve toplumlar, algılama seviyeleri ve zihniyet sistemlerinin tanıdığı imkân ve şartlara göre kimlik gündemi oluşturmaktadırlar. Bunu sosyo-kültürel değerlerinin gereğince meydana getirmektedirler. Toplumsal kimlikler için geçerli olan bu kurallar bireyler için her zaman geçerli olamayabilir. Bu konuda her zaman örtüşen bir kimlik edinimi söz konusu olamayabilir. Aksine çelişkili ve çatışma içerici bir karaktere sahip olabilirler. Bu konuda birçok kimlik aynı anda edinilme faaliyeti yürütebilir. Bir anlamda, bireyler, bulundukları ortama göre farklı kimlikler inşa edip farklılaşmış olacaklardır. Bu konuda birey belki de çevresi tarafından farklılaşmaya

zorlanan bir özelliğe sahip olmaktadır. Bütün bunların yanında yaş durumuna göre de kimlikte farklılaşmalar söz konusu olabilecektir. Yaşamın içinde olan kimlik, hayatın bir parçası gibi rol üstlenmektedir. Bu sebeple kimliğin edinilmesi benzerler arasında aynı zamanda kıyaslama yapmayı da zorunlu kılabilir. Kimliğin nihayetinde toplumsal ve bireysel anlamda karakteristik vasıfları vardır. Bu vasıflar, yetenek, eğilim, beklenti, değer hükümleri gibi faktörlerdir. Bütün bunların ötesinde, hayatın kendisi farklı durumlarda farklı kimlikler edinilmesini sağlayan tecrübe birikimidir. Bireyler karşılaştıkları durumsal faktörler, yetenek ve alışkanlıklarına göre kendi kimliğini oluşturmaktadır. Dünyanın değişen şartları karşısında miras özellikleriyle verilen kimliksel faktörlerin yerini günümüzde daha fazla edinilen ve kazanılan faktörler almaktadır.

Küreselleşme-kültür etkileşimi sürecinde kimlik konusunda iki tür olgu göze çarpmaktadır. Bunlardan birisi kültürel homojenleşme, diğeri kültürel farklılaşmadır. Kültürlerin küreselleşmeyle daha çok benzeşmesi, bir başka deyişle, Amerikanlaşması gibi bir realiteden bahsetmek mümkündür. Bu durumda, kimlikler de, benzeşme sürecinden etkilenmektedirler. Yaşam biçiminin homojenleşmesi aidiyet duygularını da daha fazla birbirine yaklaştırmakta ve dünya vatandaşlığı, küresel vatandaşlık, yeryüzü vatandaşlığı gibi kavramlar ile ifadesini bulmaktadır.

İkinci olarak da, yerelleşmenin önem kazanmasıyla, küresel planda farklılaşmalar söz konusu olmaktadır. Bu durumdan kimlikler de etkilenmekte, özellikle, tehdit altındaki ulus devletlerde parçalı sosyal sistemler özendirilmekte ve mikro milliyetçilik akımları yaygınlaşmakta ve birden fazla kimlik egemen kılınmaya çalışılmaktadır. Bu durum da küreselleşmenin tehditleri konusunda ilk sıralarda kendine yer bulmaktadır.

Bu araştırmada betimsel yaklaşım, konuya ilişkin ana metinlerin tahlil edilip yorumlanmasıyla literatür taranması yöntemleri uygulanmıştır. Çalışmanın bilgi toplama yöntemi literatür taramasıdır. Konuyla alakalı daha önce yazılmış teorik ve uygulamalı araştırmalardan faydalanıldığı gibi; istatistikî veriler ve raporlar da tahlil edilmiştir.

Bu çalışma, araştırmacıya küreselleşme ve kimlik konularını iyi tahlil etmesini sağlayacak, bunun sonucunda da araştırmacı sosyolojik problemleri daha

tarihsel, derinlikli ve nesnel açıdan irdeleyebilme yeteneğine kavuşması amaç edinilmiştir

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küresel (global) kelimesinin kavramsal kökeni dört yüz yıl öncesine kadar götürülebilse bile, “küreselleşme” kavramı yeni sayılabilecek bir kavramdır. 1960’larda karşımıza ilk defa çıkan küreselleşme kavramı, 1980’lere gelindiğinde daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. 1990’larda ise, bütün çevrelerin kullandığı anahtar bir sözcük olmuştur(Bozkurt, 2000,18). Aktörlerin, stratejilerin ve düşüncelerin hızla değiştiği yeni dönemlerde, hem akademik ve kamusal söylemin felsefi/kuramsal dünyasında, hem de toplumsal yaşamın somut dünyasında küreselleşme söylemi, bu bağlamda, giderek yaygınlaştı, popülerleşti ve toplumsal değişim çözümleri için kullanılır oldu (Keyman, 2009:1).

Son dönemlerde dünyada meydana gelen baş döndürücü değişimleri anlatmak için kullanılan bir sözcük olan küreselleşmenin ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve teknolojik boyutları vardır. Bundan dolayı, küreselleşmenin anlam ve tanımı bakılan pencereye göre değişen bir karakterdedir. Bazıları için küreselleşme bir efsane, çok uluslu şirketlerin kullandığı bir propaganda aracı, bazıları için ise dünyayı değiştiren ve ulusal sınırların önemini anlamsız kılan bir süreçtir (Albeni – Eroğlu, 2002:18).

Küreselleşmenin kavramsal içeriği ve unsurları ile ilgili tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Hatta küreselleşmenin başlangıç dönemi olarak birbirinden çok uzak zaman dilimleri ifade edilmektedir. Küreselleşmenin unsurları üzerinde (uluslararası ticaret ve uluslararası ticarete açık olmak, sermaye hareketliliği, işgücü hareketliliği, çokuluslu işletmeler üretimin değişen yapısı, teknoloji üretme,

kullanabilme ve endüstri ilişkilerinde dönüşüm-yeni istihdam biçimleri) genel olarak bir anlaşılmaya varıldığı söylenebilir (Aydemir – Kaya, 2007:260-282).

Türkçe’ye “Küreselleşme” olarak çevrilen İngilizce’deki “Globalization” kavramı anlam olarak karşılığını bulabilmiş kavramlardan değildir. “Globe” kelimesi, bir şekli belirtmesinin haricinde kendi içinde bir bütünlüğü yansıtmaktadır. Bir süreç olarak ifade edilebilecek olan söz konusu bütünlük, karşılıklı etkileşimi içeren farklı boyutlara sahip ve bu boyutlar arasında düzenli bir işleyiştir. Bununla beraber küreselleşme, bugün için bu bütünsel işleyişi yansıtmaktan uzak bir anlamı ifade etmektedir. Meydan Lorraine’da global “tümüyle ele alınmış olan” şeklinde yer almaktadır. “Global”, Batı dillerinde bu anlamı taşımaktadır. Bunun ötesinde bu kavram Fransızca’da “homojenlik” anlamını da içermektedir. Global sözcüğüne hem “bütünsellik” hem de “homojenlik” anlamları yüklenmiştir. Bir süreç olan küreselleşme ise kültür, ekonomi, politika, çevre ve sivil toplum alanlarındaki yan yana fakat birbirlerine indirgenemeyen varoluşu kapsamaktadır. Bu varoluşuysa artık egemen ulus devletlerin değil, uluslararası aktörlerin idare etmeye başladığını ifade eden bir yapıdadır. Küreselleşme; bir başka söyleyiş ile çok yönlü bir uluslararası sürece verilen addır. İlâve olarak, bir eğilimin adı olmayan küreselleşme, Soğuk Savaştan sonrasında ortaya çıkmış olan uluslararası bir sistemin adıdır. Küreselleşme, Soğuk Savaş dönemindeki sembollere kadar pek çok şeyi değiştirmiştir. Berlin Duvarı ve bölünme Soğuk Savaş’a sembol olurken, bütünlük ve internet/iletişim küreselleşmenin sembolleri olarak dikkat çekmektedir (Yaman, 2003:) Bugün geline nokta, teknoloji ve iletişimde ortaya çıkan büyük dönüşümlerin etkilediği olgular küreselleşme ile açıklanmaya çalışılmaktadır. “Bilginin, hammaddenin, mal ve hizmetlerin artan bir şekilde uluslararası dolaşım ve paylaşımına girmesi 20. yüzyılın şahit olduğu bir gelişmedir. Özellikle 1980’ li yıllardan sonra ekonomik ilişkiler yaygınlaşmış, ideolojik farklılıkları temel alan kutuplaşmalar çözülmüş, dünya çapında bir liberalleşme sürecine girilmiş, kültürler, inanç ve idealler sınırları aşarak daha benzer bir hâle dönüşmeye başlamıştır” (Tağraf, 2002:33)..

Küreselleşme sürecinin bugün kazandığı boyutlar ekonomik, teknolojik, siyasal alanlarda karşımıza çıkıyor; küresel, bölgesel, ulusal ve bireysel düzeyde olmak üzere birçok düzeyde yaşamımızı etkiliyor. Birkaç örnek vermek gerekirse şunları hatırlayabiliriz. Örneğin mal üretiminin nasıl hızla arttığına ve üretimin parçalanarak neredeyse tüm yerküreye yayıldığına tanık oluyoruz; mal ve hizmet piyasasının küresel bir boyut kazandığını ve örneğin 1985-1994 arasında dünya ticaret hacminin dünya hâsılasındaki artış oranının iki katı büyüdüğünü görüyoruz (Dani, 2000:1).

Kısaca, "dünyanın tek bir mekan olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci" tanımlayan küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması olarak tanımlanabilir(Tutar, 2000:18).

Bir anlamda küreselleşme kavramı, kullanılış amaçlarına göre değişim göstermekte olup hızlı bir değişme düşüncesi ile izah edilmiştir. Kimi insanlar küreselleşmeyi kapitalizm ile eşdeğer görürken, kimisi de gelişme ve ilerlemeyi olumlu yönde etkileyen bir kaldıraç olarak ele alırken, bir başkası da yeni bir durum olmayıp ne olumlu ne de olumsuz bakılabilecek bir süreç olarak değerlendirmiştir (Talas, 2008a:11).

Sonuç olarak küreselleşme, dünyanın tek bir yer olarak algılanma bilincinin gelişmesini ve kültürel karışım alanının yaygınlaşmasıdır denilebilir.

2. KÜRESELLEŞMENİN TARİHÇESİ

İlkçağlardan beri bazı filozofların çalışmalarında kendine yer bulan bazı sosyal konuların, küreselleşmenin kaynağını oluşturduğu söylenebilir. İlkçağdan günümüze doğru gelindikçe Thomas More, Campanella (Kaya-Talas, 2003:90), Auguste Comte, bir dönem Comte'un hocalığını da yapmış olan Saint-Simon gibi

sosyal teorisyenler, küreselleşmenin temelini oluşturacak olan fikirleri çalışmalarının merkezine yerleştirmişlerdi. Temelde milliyetçilik meselesinin güçlenip gevşemesine bağlı olarak, küreselleşme fikri kendini hissettirmeye başladı ve zamanla bu durum iyice karmaşık bir hal almaya başladı. Bir anlamda klasik sosyologlar küreselleşme ve milliyetçilik meselesi ile eş zamanlı olarak karşı karşıya kalmış oldular (Robertson, 1999:32-33).

Tarihi süreçte küreselleşmeyi değerlendiren bazı sosyal bilimciler küreselleşmenin yeni olmadığını ifade ederken, daha önceden de küreselleşme dalgalarının yaşandığını şu şekilde izah etmişlerdir: “Dünya kapitalizminin son iki yüz yıllık tarihine bakıldığında, iki ayrı küreselleşme evresinin gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Bu evrelerden birincisinin, 18. Yüzyıl Sanayi Devriminin teknolojik gelişmelerinin sonrasında, kabaca 1870-1914 arasında dünya mal ve finans piyasalarında etkisini sürdürdüğünü görmekteyiz. Söz konusu yıllara damgasını vuran bu ilk küreselleşme dalgasının temel özelliği, para piyasalarında ve ticaret ilişkilerinde altın standardının norm olarak kabul edilmiş olmasıdır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ve ulus devletlerin görece olarak bağımsız kalkınma ve ticaret politikaları ile şekillenen 1914-1960 ara döneminden sonra dünya ölçeğinde yeni bir küreselleşme dönemine girildiği görülmektedir” (Yeldan, 2002:8-9).

Martin Albrow küreselleşmeden önce dört evrenin var olduğunu belirttiği sosyoloji tarihinde beş aşamanın yaşandığını anlatır. Bu aşamalar:: Evrenselcilik, ulusal sosyolojiler, uluslararasılık, yerelleşme, küreselleşme şeklinde. Albrow bu aşamaları aşağıdaki biçimde açıklamaktadır (Doğan, 2002:218-219):

“ 1.Evrenselcilik; doğrudan insanla ilgilenilen bir aşama olan bu aşamada, doğa bilimlerinden esinlenme söz konusudur. Evrenselcilikle ilgili iki sosyal bilimci karşımıza çıkar. Bunlar ve Marks. S. Simon evrenselcilik için kapitalizmi temele yerleştirirken, Marks, emeğin ve endüstrinin küresel olarak birleşmesini almaktadır.

2.Ulusal sosyolojiler: Bu aşamada, Albrow’a göre, bir açıdan evrenselcilik isteklerinin azalması söz konusu olurken bir başka açıdan milli kültürün

temel karakterlerine işaret eden düşünsel eserlerin olduğu ve mesleğe ait ilişkilerin millî sınırlar içinde olduğudur.

3.Uluslararasıılık. Albrow bu aşamanın, ulusal sosyologların İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çökmesiyle başlar.

4.Yerelleşme; Bu aşama, dünya sosyolojilerine ulusal sosyoloji uygulayıcılarının kendi sosyolojilerini yerleştirmeye çalıştıkları bir aşamadır.

5.Küreselleşme; Küreselleşme aşaması, milliyetçilik uluslararasılığın doğrudan karşılıklı etkileşiminin ve diğer bütün aşamaların da dolaylı olarak sonucudur”.

Tarihsel süreç içerisinde, yaşanan bazı olgulara bakıldığında taktirde, küreselleşmenin yeni olmadığı düşüncesi pekişmektedir. Ancak etkisi, genişliği ve sahip olduğu araçlar açısından değerlendirmeye tabi tutulduğunda, son küreselleşme dalgasının öncekilerden çok esaslı bir farklılığa sahip olduğu açıktır. Önceki dalgalardan belirgin düzeyde farklı etki ve yeniliklere devrimsel değişimler, çok büyük ölçüde teknolojik ve iletişimsel tekniklerdeki gelişmelerin yardımıyla ve onların tarihsel serüvendeki biçimlenişleriyle toplumsal hayatı yeniden nizamlamakta olduğu söylenebilir.

Küreselleşmenin açılımlarına eğer günümüz açısından baktığımızda, küreselleşmenin açılımları içinde yer alabilecek süreç ve eylemlerin birkaç yüzyıldır devam ettiği ortaya çıkmaktadır. Günümüz göndermeli bir yapıya sahip olan küreselleşme tartışmaları, üçüncü binyılın toplumsal değişimlerini açıklayabilecek temel parametrelerden biri olarak kabul edilebileceği Waters gibi bilim insanlarınca kabul edilmektedir. Bununla beraber, küreselleşmenin temel hedef olarak görülmesinin yanında, dünyanın tek bir yer haline dönüşeceği fikri bugünkü şartlarda bir varsayım olarak görülebilir (Aslanoğlu, 1998:124-125).

Sonuç olarak, küreselleşme, tanım bakımından yeni olmakla beraber, olgu bakımından “çok farklı yöntemlerle kapitalizmin hemen tüm dönemlerinde görülmüş, emperyalist bir davranış türüdür. Sömürgecilikten, ticari emperyalizmle,

oradan korumacı politikalar görüntüsüne bürünerek üretim merkezlerini ele geçirme çabaları ve finansal hareketlere dek, kapitalizmin her aşamasında merkezin çevreyi sömürmesi gündemde yerini korumuştur” (Önder, 2004:1)

Tarihsel süreçte küreselleşme ile ilgili olarak şematik bir yaklaşımla şu şekilde küreselleşme dalgalarından bahsetmek mümkündür.

	Birinci Küreselleşme	İkinci Küreselleşme	Üçüncü Küreselleşme
İtici Güç	Denizcilikteki gelişmeler, Merkantilizm.	Sanayileşme ve doğurduğu gereksinimler	1) 1970’lerde Çokuluslu Şirketler, 2) 1980’lerde İletişim Devrimi, 3) SSCB’nin yıkılmasıyla 1990’larda Batı’nın rakibinin kalmaması.
Yöntem	Önce kâşifler, sonra askerî işgal.	Önce misyonerler, sonra kâşifler, sonra ticaret şirketleri, en sonra işgal.	Kültürel-ideolojik etki. Böylece ülkenin her yanı (ekonomik, siyasal, sosyal) kendiliğinden etkileniyor.
Haklı Gösteriş	Putperestlere Tanrı’nın dinini götürme.	“Beyaz Adamın Yükü”, Uyarlaştırıcı Görev”, ırkçı teoriler.	“En yüksek uygarlık düzeyi”, “Uluslararası topluluğun iradesi”, “Piyasanın gizli eli”, “Küreselleşme herkesin ortak çıkarıdır”.
Sonuç	Sömürgecilik	Emperyalizm	“Globalleşme”

Tablo 1 Küreselleşme Dalgaları (Oran, 2000:9):

Küreselleşmenin tarihsel serüveninin özetlendiği yukarıdaki tabloya bakıp değerlendirdiğimizde, coğrafi keşiflerden, sömürgecilğe, kapitalizm vasıtasıyla elde edilen sermaye birikiminden sanayi devrimine, oradan da günümüz küreselleşmesine kadar uzanan bir geçmişe sahip olan temeli geçmişte, gücü günümüz teknolojik gelişmelerinde olan bir olgu olarak küreselleşmeyi izah etmek imkânı mevcuttur.

Çalışmanın bu aşamasında küreselleşmenin teorisyenlerince öne sürülen yaklaşımlarının ele alınacağı bölüme geçilebilir.

3. KÜRESELLEŞME TEORİLERİ

Genel anlamda siyasal, ekonomik ve kültürel olarak uluslararasılaşma ve yeniden yapılanma şeklinde ifade edilen küreselleşme ile ilgili tanım ve teorileri birkaç grupta inceleyebilmek mümkündür.

Küreselleşme teorilerini izah ederken ekonomi, kültür, iletişim ve sistem yaklaşımı ve diğer görüşler şeklinde dört grup halinde inceleme yapılacaktır. Bu anlamda, ilk önce ekonomi ile ilgili teorilere müracaat edilecektir.

3.1. Ekonomiye Merkeze Alan Görüşler

Manuel Castells, küreselleşmeyi, dünyanın dört bir tarafında ekonomiler, toplum ve devlet arasında değişken bir yapıya sahip geometrik bir sistemin devreye girmesiyle birbirine daha çok bağımlı hale gelen bir yapı olarak anlamaktadır (Castells, 2005:1).

Ekonomiye ağırlık veren bir diğer sosyal bilimci olan Wood için küreselleşme, kapitalizmin dünya çapında yaygınlaşarak evrensel bir hale dönüşmesi sürecidir (Wood, 1998:6-7)..

Küreselleşmeyi, piyasanın mutlak hakimiyeti ile karakterize eden Gencay Şaylan, bunun yanı sıra küreselleşmenin özelleştirme, devletin küçülüp uluslar arası nitelik kazanmış sermayenin sınır tanımaz hareketi şeklinde nitelendirilebileceğini öne sürmektedir. (Şaylan, 1995:208).

Francis Fukuyama, küreselleşme ile ilgili olarak “homojen evrensel devlet” şeklinde karakterize ettiği bir anlayış geliştirmiştir. Hegel, Marks ve Nietzsche’den etkilenen bu görüşe göre, gelişmiş ve mutlu bir hayata ulaşmak için eskiden beri devam edip gelen arayışların son noktası tarihin sonu denilen noktadır ki bu noktaya komünizmin ve faşizmin yıkılmasıyla ulaşılmıştır. Liberalizm ve özgürlükçü serbest

pazar düzeninin bir hayat tarzı olarak hâkim olması bu noktayı bize vermektedir(Canbolat, 2002:21).

Küreselleşmenin ekonomiye öncelik veren görüşlerinin ortak vurgusu dünyada birbirine eklemlenmiş ekonomik sistemlerin birbirleriyle etkileşim halinde ve birbirine bağlı halde bir ağ sistemi oluşturdıkları şeklindedir.

Ekonomiyi odak noktası olarak seçen görüşlerden sonra kültürü seçen yaklaşımlara bakılabilir.

3.2.Kültürü Merkeze Alan Görüşler

Kültürü analizlerinin merkezine yerleştiren sosyal bilimcilere örnek olarak Roland Robertson, Martin Albrow, Mario Guilen, Alain Touraine, Anthony Giddens, Samuel Huntington, Fuat Keyman, Rana Aslanoğlu ve Mustafa Erkal verilebilir. Bu görüşleri ayrı ayrı değerlendirmek mümkündür.

Küreselleşmenin kültürel analizlerinde simge haline dönüşmüş bir sosyolog olan Roland Robertson, küreselleşmenin kavramsal bakımdan bir taraftan dünyanın küçülmesine vurgu yaparken, diğer taraftan da dünya bilincinin bir bütün halinde kuvvetlenmesine karşılık gelmektedir(Robertson, 1999:21).

Kültürler arası etkileşimi kültürler ve dinler arası çatışmalar odaklı olarak analiz eden stratejist sosyal bilimci olan Samuel P. Huntington, Batının sahip olduğu kültür ile öteki kültürler arasında öngördüğü çatışmaları başlıca konu olarak ele almaktadır(Huntington, 2000:28).

Küreselleşmeyi modernliğin sonuçları şeklinde değerlendiren Anthony Giddens, küreselleşmeyi, Batı ile bağlantılı olarak düşünmektedir. Giddens'ın yaklaşımında, küreselleşme, birbirine uzak olan yerlerin birbiriyle ilişkili hale dönüştürülmüş olan yerel oluşumların uzaklardaki olaylarla şekillendirildiği küresel sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak izah edilebilir (Giddens, 1998:25-28).

Giddens gibi küreselleşmeyi modernliğin sonucu olarak ele alan Alain Touraine, yeni dönemde dünyada bir anlamda geriye doğru dönüşün yaşandığını öne sürmektedir. Touraine, halkın güçlülerle farklı olan evrenlerde yaşamını sürdürdüklerini ifade etmektedir. Ona göre küreselleşme adına mücadeleler yapan savaşçılar bir tarafta, diğer tarafta ise bundan ayrı duran sıradan insanlar kapalı olan yerel bir toplumda bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle, Zenginler Kulübü olan Kuzeyliler iktidar hakimiyetini düşünürken, Fakirler Kulübü olan Güneyliler kaybolmuş olan kimliğinin derdine düşmektedir(Touraine, 2000:17-18).

Aktörler arasında ve dünyadaki ekonomik, siyasal ve toplumsal entegrasyonlar arasındaki daha büyük bağımsızlık ve yaygın farklılığa yol açan süreç olarak küreselleşme üzerine odaklanan Guillen'e göre küreselleşme; mal, hizmetler, para, insan ve kültürün karşı sınırlardaki akışındaki artışla sonuçlanan bir yakıt ikmali sürecidir(Guillen, 2002:1).

Türkiye'de küreselleşme konusunda önemli başvuru kaynaklarından biri olan Fuat Keyman, küreselleşme ile ilgili tablonun çok net olmadığını, bu nedenle kavramın farklı şartlarda farklı biçimlerde değerlendirmeye tabi tutulduğunu öne sürmektedir. Bu anlamda, kavram, bazen dünya toplumları arasındaki benzeşmelerini ve bu benzeşmeye bağlı bir biçimde oluşan tek bir küresel kültürü, bazen de toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi yerel çeşitliliklerini tanımlamakta kullanılabilmektedir. Bir bakıma Keyman küreselleşme ile ilgili yaklaşımında çift yöne sahip bir analiz yapmaktadır. Bu bir yönü homojenleşmeye atıfta bulunan küresel kültür diğer yönü çeşitlilik ile farklılaşmaya atıfta bulunan yerelleşmedir. Eş zamanda ortaya çıkan bu iki nitelik Keyman'a göre yeni bir durumu simgelemektedir (Keyman, 1998:9-10)

Rana Aslanoğlu'na göre modernite projesinin krize girmesiyle ortaya çıkan küreselleşme kültürel bir karışım alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu karışım, eskinin ölmekte olmasıyla ortaya çıkan ama yeninin doğumuna da engel olan bir tablo olarak dikkat çekmektedir(Aslanoğlu, 1998:126).

Mustafa Erkal, küreselleşmenin yalnızca iktisadî faaliyetlerin uluslararasılaşması veya millî ekonomilerin birbirlerine eklemlenmesi olarak açıklanabilecek bir süreç değildir. Küreselleşme, bütün bunların yanında, millî devletlerden potansiyel sahibi olanlarının etkisizleştirilmesi ve tek bir dünya devletine ulaşma; özelleştirme perdesiyle potansiyel sahibi söz konusu devletlerin kaynaklarına el konulması ve nihayet onların birer şehir devletlerine dönüştürülmesini ifade eden bir süreçtir(Erkal, 2003:59-60).

Sonuç olarak küreselleşmenin kültür ile ilgili tezleri bir tarafıyla tikellik ve yerelliğe diğer tarafıyla da homojenleşme ve benzeşmeye gönderme yapmaktadır.

3.3. İletişimi Merkeze Alan Görüşler

İletişim konusu küreselleşmeye güç katan hususların en başta gelenlerinden birini oluşturur. Bu anlamda, küreselleşme analizlerinin merkezi rollerinden birini iletişim, bilgi, bilişim teknolojileri oluşturmaktadır.

İletişim ile ilgili sosyolojik analizlerin ilk örneğini iletişimin peygamberi olarak nitelendirilen Marshall Mc. Luhan oluşturmaktadır. Mc Luhan'ın küreselleşme teorisi “küresel köy” kavramıyla ifadesini bulmaktadır. Mc. Luhan teknolojik yenilikler ile dünyanın coğrafik mesafelerinin anlamsız kılınarak “evrensel köy” gibi işlev gördüğünü düşünmektedir. Mc Luhan, tarihî, siyasî, ekonomik, ve bilimsel değişmelerin temel sebebinin iletişim teknolojisi olduğunu öne sürmektedir. Mc. Luhan yazı, baskı, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarının dünya kültüründe söz konusu olan gelişmelerin nedeni olduğunu vurgulamaktadır. Baskı teknolojisi; dünyadaki bürokrasi ve modern bilimin gelişmesinde çok anlamlı roller üstlenmiştir. Söz konusu baskı teknolojisi hayatta öylesine yer edinmiştir ki bundan dolayı insanların işitme ve dokunma duyularını ihmal edip duyularının yalnızca görmeden ibaret olduğu şeklinde yaşam biçimi benimsediklerini söylemek abartılı olmayacaktır. Ancak, elektronik çağının iletişim araçlarına hakimiyetinin söz

konusu olmasıyla birlikte, insanların tecrübeleri de değişmiştir. Mozaik ve eş zamanlı düşünce ardışık ve doğrusal düşüncenin yerine geçmeye başlamıştır(Konuk, 1991:22-23).

Mc. Luhan'dan sonra, iletişimi merkeze yerleştiren sosyal bilimciler olarak David Harvey, James Mittelman, Waters karşımıza çıkmaktadır. David Harvey ve James Mittelman için, küreselleşme, dünyayı küçülten zaman ve mekan ifadesinden ibarettir. Harvey ve Mittelman'ın yaklaşımına benzer bir anlayışa sahip olan Waters, dünyada küreselleşme ile birlikte coğrafi farkların anlamının değiştiğini söyleyerek dünyanın küçülmesi fikrine gönderme yapmıştır(Talas, 2003:18).

İletişime ağırlık veren görüşler için sonuç olarak şunlar söylenebilir: Haberleşme imkânlarında meydana gelen yeni fırsatlarla dünyada artık mesafelerdeki uzaklıkların bir önemi kalmamıştır. İnsanlar çok kısa sürelerde birbirleriyle bağlantı kurup birbirlerinden haber alabilmektedirler.

3.4. Sistem Yaklaşımlı Tanımlar

Sistem yaklaşımı teorilere Immanuel Wallerstein, Manuel Castells ve John Burton örnek olarak gösterilebilir.

Manuel Castells, dünyada iktisaden ve kültürel olarak birbirine eklenmiş bütünlükçü bir yapının oluşmuş olduğunu beyan ederken ağ şeklinde şebeke halindeki bir sisteme vurgu yapmakta ve bu yönüyle sistem yaklaşımı teoriye konu olmaktadır(Castells, 2005:1-2).

Immanuel Wallerstein, 'dünya sistemler teoris' adlı yaklaşımıyla küreselleşmeye konu olabilecek bir tez geliştirmiştir. Bu yaklaşımıyla dünya ekonomilerinin oluşumunu izah etmektedir. Burada dünya ekonomisine yön vermede etkileyen ve etkilenen konumundaki ekonomik sistemlerin bir ağ ve şebeke gibi örülü olduğunu ve birbirlerine bağımlılıklarının söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Wallerstein, ayrıca, her zaman özerk olmaktan uzak olan modern

devletlerin küreselleşme ile birlikte daha fazla bağımlı hale geldiklerini ve rollerinin de merkez-çevre ilişkileriyle belirlenmiş olduğunu öne sürmektedir(Wallerstein, 1996:48).

Wallerstein gibi sistem yaklaşımıcısı olan John Burton da dünyanın örümcek ağına benzer bir sisteme sahip olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda, Burton, birbiriyle rekabet halinde olan pek çok ekonomik, sosyal, ticari ve politik güç sahibi kişi, grup ve kuruluşun varlığının söz konusu olduğunu beyan etmektedir(Burton, 1971:70).

Yapısal fonksiyonel teorinin kurucusu olan Talcott Parsons'un yaklaşımı da sistem yaklaşımıcılığına örnek olabilecek türden bir teoridir. Parsons'a göre, toplum, hayatın devamlılığında fonksiyonel bir görevi üstlenen tali sistemlerden mürekkep olup bu tali sistemlere indirgenemeyecek şekilde olan topyekün bir sistemdir(Kömeçoğlu, 2002:11).

Gerek Parsons, gerek Burton ve gerekse Wallerstein'in yaklaşımı dünyadaki sosyal, ekonomik ve kültürel sistemlerin birbiriyle etkileşim halinde olan parçalı alt sistemlerden oluşmuş bir şebeke veya ağa benzetilebilecek sistem şeklinde ele alınması mümkündür.

3.5. Küreselleşmeyi Ele Alan Diğer Görüşler

Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlardan bazıları yukarıdaki gruplandırmalardan herhangi birine uymayıp kendine özgü özelliği olan teoriler olduğundan diğer yaklaşımlar başlığıyla değerlendirilen küreselleşme tanımlarıdır. Bu gruba giren teorisyenler ise Paul Hirst, Graham Thompson, Robert Wade ve Mehmet Ali Kılıçbay örnek olarak verilebilir.

Küreselleşmeye redci ve kabulcü yaklaşanların tersine, mesafeli yaklaşmakta olan. Paul Hirst, Graham Thompson ve Robert Wade, ulus devlete ve

çağdaş dünyanın başka özelliklerine karşı koymada küreselleşmeyi yetersiz bulmakta ve zayıflık süreci olarak görmektedirler (Guillen, 2002:1)

Mehmet Ali Kılıçbay, küreselleşmeyi mikro küreselleşme ve makro küreselleşme şeklinde. İki kısımda analiz etmektedir. Kılıçbay, kapitalizmin bütün dünyayı kapsamayı makro küreselleşmeyi, kültür ve medeniyet çatışmasından doğacak olan küreselleşme türü ise mikro küreselleşmeyi ifade ettiğini iddia etmektedir. Günümüz küreselleşmesi için ise, Kılıçbay, “küreselleşmenin küreselleşmesi” yaklaşımını kullanmaktadır. Kılıçbay’ın yaklaşımında küreselleşmenin biricik aktörü ekonomidir. Kılıçbay’ın tespitine göre, ekonominin kapitalist mantığa bürünmesi “kıtasallaşma” şeklinde olmuştur. Yani önce Batı Avrupa kıtasının tamamını etkisi altına alması söz konusu olmuştur. Sonra tüm dünyayı etki alanına alarak ‘dünyasallaşmayı’ sağlamıştır. Sonuçta da önceki unsurların hiçbirine ihtiyacı kalmayan kapitalizm, dünyanın tümünü ekonomi yoluyla küreselleştirmektedir(Kılıçbay, 2002:81-83)

Küreselleşmenin teorisyenlerinin yaklaşım tarzlarının izah edilmesinden sonra küreselleşme karşısında kişi, kurum, grup ve kuruluşların takındıkları tavırlar ile ilgili analizin yapılacağı dördüncü bölümü incelemeye tabi tutmak gerekmektedir.

4. KÜRESELLEŞME KARŞISINDAKİ TAVIRLAR

Küreselleşme karşısında değişik tavır alışlar söz konusu olmuştur. Küreselleşme ile ilgili bakış açısından kaynaklanan bu farklılıkların gerekçesi mevcuttur. Bu gerekçeye göre oluşmuş olan farklılıklar çalışmamızda analize tabi tutulacaktır. Üçüncü binyılın moda rüzgârı olarak karşımıza çıkan küreselleşme ile ilgili olarak kabul, ret ve şüpheciler olarak ifade edilen farklı tavırlar mevcuttur. (Tonak, 2000:29) Bunlar

Birincisi hiper- küreselleşmeci tavidir. Bu küreselleşme, kaçınılmaz olup tartışma götürmez, her şeyi değiştiren ve kesinlik kazanmış bir anlayışı ifade

etmektedir. Bu mutlak küreselleşmeci anlayış mensuplarına göre küreselleşme yeni ve olumlu bir değerdir. (Zengingönül, 2004:16) Mutlak küreselleşmeciler de denilen hiper -küreselleşmecilere göre, oluşan bu yeni değer karşısında önceki dönemlerin önemli değerleri olan ulus devletlerin ve sendikaların karşı koyabilme şansları yoktur. Hiper küreselleşmeci yaklaşımı sergileyenler; ileri derecede sanayileşmiş toplum ve devletler, çok uluslu işletmeler ve uluslar arası finans kuruluşları şeklinde sıralanabilir. Hiper küremeleşme yaklaşımı sahipleri için, küreselleşme, ekonomik gelişme (mal ve hizmet üretimindeki artış) temin etmenin yoludur (“An Alternative View of Globalisation”, 2002:1).

İkincisi şüpheciler ismiyle anılmaktadır. Esas itibariyle, bu ikinci tavır, birincisine karşı reaksiyon olarak gelişmiştir(Talas, 2008b:43) Şüphecilere göre, küreselleşme süreci, dünya ekonomisinde ilk defa yaşanan bir gelişme değildir. Bunun yanı sıra, önemi ve sonuçları itibariyle tarihsel rölativizm şeklinde bakıldığında ise, bir yenilik oluşturmaktadır. Şüpheciler, küreselleşme kategorisinin açıklayıcı olmasının ötesinde, ideolojik tarafının ağırlık kazandığı görüşünü savunurlar.

Küreselleşme karşıtları ise, tabii olarak küreselleşme olgusundan zarar görenlerin temsil ettiği gruptur. Daha çok işçiler, azgelişmiş toplumlara mensup insanlar ve bu tür toplumlara mensup aydın ve yazar-çizerler bu gruba dâhil olmaktadır. Mutlak reddedicilere göre, küreselleşme “kapitalizmin ayakta kalabilme stratejisi” dir. Hatta bazı redcilere göre, kolonyalizmin, bir dünya savaşının yeni bir şeklinden başka bir şey değildir(Talas, 2003:37-38)

Küreselleşmenin karşısında yer alan bir diğer ismiyle de dönüşümcüler denilen görüş mensupları küreselleşme süreci ile alâkalı iki temel olguyu dile getirmektedirler. Birincisi, uluslar arası ekonomik ve malî etkileşimin artmasının ve yoğunlaşmasının, zengin ülkelerin işine yaraması, yani küreselleşme zengin toplumları daha fazla zenginleştirirken, yoksul toplumları da çok daha fazla yoksul hale dönüştürmektedir. Bir anlamda yoksulluğun küreselleşmesi adı verilen bir olgu yaşanmaktadır. İkinci nokta, küreselleşme sürecinin bir değer olarak insanı ikinci plana itmesi, insana yatırım yapılmasını önemsemediği için de gittikçe gerileyen

kültür ve eğitim hizmetlerinden dolayı, insanî değerlerin gitgide yozlaşmasıdır.(Kongar, 2002b:1).

Bireysel ve toplumsal anlamda, hangi toplumda ne şekilde bir etki bırakacağı veya tesirlerden ne şekilde etkilenileceği tamamen bulunulan konuma göre değişeceği açık olan küreselleşme, günümüz toplumlarını, kültürel, ekonomik ve siyasal dokularını derinlemesine etkileyen bir yapıya sahiptir.

Küreselleşme karşısındaki tavırları aşağıdaki tablo ile daha somut bir biçimde anlatabiliriz.

	Hiper-Küreselciler (Küreselleşme Yanlıları)	Kuşkucular (Küreselleşme Karşıtları)	Dönüşümcüler
Yeni Olan Ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim (geogovernance)	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağlılık
Hakim Özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetim Küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağlı.	Yoğun ve derin (thick) küreselleşme.
Ulusal Hükümetlerin Gücü	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılıyor.
Küreselleşmenin İtici Gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma Kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim Motif	McDonalds, Madonna, vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin Kavramlaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgelleşme..	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel Yörünge	Küresel Uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşma, devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme, devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor.

Tablo 2. Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim(Atlas, 2009:2):

Küreselleşme algılamalarını Suat İlhan'ın şu ifadeleri çok daha özlü ve net bir biçimde açıklamaktadır: “Küreselleşmeden yararlanan bir çevre olduğu gibi, küçümsenemeyecek orandaki bazı ülke gruplarının da zararına geliyor. Doğal olarak yandaşlar, karşıtlar çoğalıyor. Saflar belirginleşiyor. Ne yazık ki çok önemli bir grup da olanların farkında değil ve küreselleşme kendilerini sarmalıyor fakat onlar kendilerinin yarattığı sanal bir dünyada, olanların dışında yaşıyor.”

Sonuç olarak üç temel küreselleşme kategorisi oluşmuştur diyebiliriz. Bunlar: Taraftarlar, karşıtlar ve şüpheciler (dönüşümcüler).

Küreselleşme karşısında takınılan tavırlar meselesinden sonra küreselleşmeye güç veren iki önemli saç ayağını izah etmek gerekmektedir. Çalışmamızın bu aşamasında küreselleşmenin motor güçlerinden bahsedebiliriz.

5. KÜRESELLEŞMENİN GÜÇLERİ

Küreselleşme güçleri iki ayrı gruba ayrılmaktadır. Bunlar:1. Ekonomik güçler. Küresel ekonomik sistemi işleten ve yönlendiren ekonomik boyutlu kurum, grup ve kuruluşlar mevcuttur. Bunlar küresel ekonomik sistemi küreselleşme kurallarına göre yöneten ve yönlendiren organizasyonlara verilen addır. Küreselleşmenin bütün dönüşümler için geçerli olduğu şekliyle bir teknolojik güç kaynağı vardır. Bunlar: Sanayi devriminde buhar makinesi, tarım toplumunda modern tarım aletlerine benzer bir biçimde küreselleşme döneminde de dönüşümün teknolojik boyutunu iletişimde devrime yol açan elektronik araçları güç kaynağıdır.

Bu aşamada bu güçleri biraz daha ayrıntılı olarak izah etmek gerekmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik güç kaynakları olarak çok uluslu işletmeler veya ulus ötesi şirketler denilen dev kuruluşlar, bu kuruluşların meydana getirdikleri siyasal teşkilâtlar ve dünyada mevcut olan finans piyasalarında kabul edilmiş olan uluslar arası anlaşmalar sıralanabilir.

Yenidünya düzeninin oyun kurucuları olarak ifade edilebilecek olan çok uluslu şirketler (ÇUŞ) küreselleşmeyi sürükleyen motor güçlerindendir. Çokuluslu işletmelerin karakteristik yapıları (Tağraf, 2002:38).

“1- Çok sayıda çokuluslu işletme dünya genelinde iş yapıyor olmasına rağmen, karar alma sürecinde küresel fırsatlar ön plana çıkmaktadır.

2- Çokuluslu işletmenin kabul edilebilir bir orandaki varlıklarının yatırımı uluslararası alana yapılır. Bir görüşe göre bir işletmenin toplam varlıklarının %20’ si diğer ülkelerde ise çokuluslu bir işletmedir. Diğer bir görüşe göre ise, diğer ülkelerdeki faaliyetlerden elde edilen kar ve satış, toplam satış içerisinde en az %35 düzeyinde ise küresel alanda faaliyet gösteren bir çokuluslu işletme olarak kabul edilir.

3- Çokuluslu işletmenin fabrika düzeyindeki üretimleri pek çok ülkeyi kapsamaktadır. Bu fabrikalar montaj fabrikalarından, tamamen entegre fabrikalara kadar değişik türde olabilir.

4- Çokuluslu işletme yönetiminin aldığı kararlar dünya perspektifi üzerine kuruludur.”

ÇUŞ’lar, ülkeleri “pazar”ve “piyasa” olarak algılamaktadır. Bu sebeple ülkelerin içinde yaşayan bireyler de birer “müşteri” olarak düşünülmektedir. Hedef kitlelerini her geçen gün yaygınlaştırmak isteyen bu ÇUŞ’ların gelecek stratejileri ile farklı milletlerin ulusal projeleri arasında belirli bir oranda çatışma söz konusu olmaktadır(Eroğlu, 1999:149-150).

ÇUŞ’lar, birçok şirketin birleşerek büyüme yolunu seçtiği bir tür ekonomik organizasyon niteliğindedir. Bu büyüme ulusal ve küresel düzeyde büyümek şeklinde meydana gelmiştir. Şirketlerin bu büyümeleri pek çok ülkeyi geride bırakacak tarzda olmuştur. Bir bakıma, sıradan şahıslar ve hükümetler giderek güç kaybediyorken şirketler güçlerine güç katmaya devam etmektedirler. Bu ÇUŞ’ların oluşturduğu 500 büyük şirketin dünya ekonomik sistemindeki parasal gücün yüzde 42’sini

oluşturduğuna bakılırsa şirketlerin sahip olduğu büyümenin anlamı daha iyi anlaşılacaktır(Doğan, 2007:92.).

Küreselleşmenin ekonomik kanaldaki güç kaynaklarından olan ÇUŞ'ların çok büyük bir çoğunluğu Kuzeyli zengin ülkelerin sahip olduğu şirketlerdir. ÇUŞ'ların kendi çıkarlarına uygun olarak düzenlenmiş nizamnamelerin küreselleşmenin gerekleri olması iddiasıyla geri kalmış ülkelere hazırlattırıldığına tanık olunmaktadır. Burada Kuzeyli zengin ulusların avantajlarının devamı, dezavantajlarının sona erdirilmesi şeklinde düzenlemeler pek çok alanda hayata geçirilmeye çalışılmaktadır(Kazgan, 2000:52). Getirilen düzenlemeler eğer büyük devletleri zor durumda bırakacak nitelikte olursa o zaman o kuralı tereddütsüz yok saymakta oldukları görülmektedir.

Küresel ekonomiyi bu yeni dönemde şekillendiren temel olgunun para akışkanlığı olduğu söylenebilir. Bu dönemde temel üretim faktörü olarak düşünülen yönetimin, geleneksel dönemdeki toprak ve emeğin yerini aldığını görmekteyiz. Kâr maksimizasyonu daha önce amaç iken, bu yeni dönemde esas olan “pazar maksimizasyonu” olmaktadır. Yeni dönemde yatırım ticaret tarafından takip edilmektedir(Drucker, 2000:117-118).

ÇUŞ'ların haricinde uluslararası kuruluşlar da küreselleşmenin ekonomik güç kaynaklarını teşkil ederler. İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan IMF, GATT, OECD gibi kuruluşlar, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi ulus ötesi teşkilâtlar bu niteliktedir (Talas-Kaya-Bildirici, 2008:27-30).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında teşekkül eden kuruluşlardan GATT 1994 yılına kadar sadece mal ticaretini düzenlemekteydi. Adeta bir milat niteliğinde olan Uruguay Round'u sonrasında hizmet ticareti ile birlikte, bilgi teknolojisi ticaretinin hizmet niteliğindeki ürünlerini ve fikri mülkiyetin korunmasını kapsayan şekle bürünmüştür. Bu, GATT'ın Uruguay Round'u ile kurumsal işlevinin ilkesel olarak nihayetlenmesi demek oluyordu. Bundan sonra GATT'ın yerine, 1995 yılında yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü (WTO – WorldTrade Organization) kuruldu. WTO'nun Kuruluş Anlaşması ile Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler

Anlaşması (Uruguay Nihai Senedi) küreselleşmenin önemli kurumsal ayaklarını oluşturmaktadır. Hizmet Ticareti Anlaşması (GATT – General Agreement no Trade in Services) ile dünya ticaretinin serbestleştirilmesi ile alakalı önemli bir kilometre taşı teşekkül ettirilmiştir. Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle ilgili yönleri (TRIPS – Trade Related Intellectual Property Rights) ile de yazılım alanında çok taraflı kurumların teşkil edilmesi planlanmıştır. Türkiye’nin de imzaladığı Bilgi Teknolojisi Anlaşması (ITA), 1996 yılında, Singapur’da kabul edildi. Bu antlaşma ile, bilişim teknolojisi ürünlerinde 2000 yılı başına kadar gümrük vergilerinin sıfırlanması karar altına alınmıştır. Bu şekilde, küreselleşmeyi güçlendiren en önemli unsur olan telekomünikasyon ve bilgi teknolojisindeki gelişmelerin hizmet sektöründeki hızlı ticari serbestleşmesi de kurumsallaşmıştır. Bilgi teknolojisi ve yaygın bilgisayar kullanımı sayesinde, geleneksel ticarî sistemler değişip yerini elektronik ticaret almıştır(Aydemir-Kaya, 2007:268-269)

Uruguay Round’u sonrasında, Dünya Ticaret Örgütü kuruldu. Bu örgüt sayesinde bir takım anlaşmalar teşekkül ettirildi. Burada şu kararlar alındı: Anlaşmaların uygulanmasının sağlanması, müzakereler için forum oluşturulması, uyuşmazlıkların çözülmesi ve ticaret politikalarının gözden geçirilmesi. Bu kararların işleyişi ile WTO görevlendirilmiştir. Ayrıca, Dünya Ticaret Örgütü, küresel ekonomik politikaların tutarlı bir biçimde tesis edilmesi için IMF, Dünya Bankası ve bunlara bağlı kuruluşlarla işbirliğine girme görevlerini de üstlenmiştir. Dünya Ticaret Örgütü, bir bakıma koordinasyondan sorumlu kuruluş olmuştur. Dünya ticaretini serbestleştirmenin gerçekleştirilmesi için üye ülkeleri ortak çıkar ve karşılıklılık ilkeleri doğrultusunda hareket ederek dış ticarete engel olabilecek her türlü engeli ve farklı işlemleri ortadan kaldırmaları tahmin edilmektedir. Serbest ticaretin önünde engel olan her türlü faktörün bertaraf edilmesi meselesinden, ithalat ve ihracata uygulanan tüm vergi dışı engeli önce tarifeye dönüştürmek, sonra da bu tarifeleri kaldırmak kastedilmektedir(Aydemir-Kaya:269-270).

Ekonomik yapıyı küresel planda yönlendiren ve denetleyen dev ÇUŞ’lar ve IMF, GATT, OECD, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi ulus ötesi

uluslararası kuruluşlar, zamanla dünyadaki siyaseti de denetim altına almaya başlamışlardır(Ulagay, 2001:33-35).

Küreselleşmenin bir diğer güç kaynağı teknolojik boyutludur. Küreselleşmeyi ekonomi saç ayağı ile birlikte hareket ettiren güç kaynağı teknolojik niteliklidir. Bu noktadan sonra teknolojik ilerlemeler konularına bakabilmek gerekmektedir.

İnsanın tabiat karşısındaki mücadelesi teknolojiyi ortaya çıkarmıştır. Tekerlek, pusula, matbaa gibi unsurların bulunması ve atomun parçalanması gerçeği hep bu mücadelenin ürünleri olarak öne çıkmaktadır(Kongar, 2002a:1)

Benzer bir şekilde iletişim sistemlerinde meydana gelen son bilişim-iletişim devrimi de küreselleşen dünyayı büyük ölçüde ortaya çıkarabilmiştir. Ulaştırma teknolojisi ve bilişim teknolojisi konusunda sağlanan gelişmelerin yanı sıra, bu gelişmelerle fikirlerin, bilgilerin nakli, küreselleşmeye katkı sağlamıştır(Talas-Kaya-Bildirici, 2008:30).

Günümüz küreselleşme şartlarında, enformasyon teknolojileri, çok büyük bir hız ve ucuzluk ile yaygınlık kazanmıştır. Bilgi iletişim teknolojisinin bu şekilde yaygınlık kazanması, dünya toplumları arasındaki etkileşim ve değişimiyle beraber, küresel dönüşüm sürecini hızlandıracaktır(Bozkurt, 2006:346). Bu değişim ve dönüşümler devrim niteliğinde değişimler olarak tarih sahnesinde yerini almıştır.

Teknolojinin bu hızda gelişmesiyle, dünyanın pek çok yerinden başka yerlerine sermaye, para ve malın çok hızlı bir şekilde ulaştırılması da aynı oranda kolaylaşmıştır. Bu durum el değiştiren döviz hacmini de arttırmıştır. Günlük el değiştiren döviz tutarının 1,5 trilyon dolar civarında olmaktadır. Dünya mal ve hizmet ticaretinin yaklaşık 50 katı kadar olan (Yıldırım, 1998:136) bu miktar, anlık değişimin küresel planda ne ölçüde büyük olduğunu göstermektedir.

Günümüz dünyasında çok önemli imkân ve fırsatlar yaratan teknoloji küresel kültürün gerçekleşme ihtimalinin de artışına katkıda bulunmaktadır. Faks makinesi, internet, uydu teknoloji sistemleri ve kablolu yayınlar, eski siyasal sistem

sınırlarını anlamsız kılmaktadır. Her nerede yaşamakta oluyorsa olsun, küresel şirketler, vatandaşların rüyalarını süslemektedir.

Netice itibariyle elektronik iletişimin teknolojileri dünyayı dönüştürdü ve değiştirdi. Söz konusu teknolojik yenilikler, medya ve internet vasıtasıyla, bilgiye erişimi devrim gibi değiştirdi.

6. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI

Küreselleşme, insan ve toplumları çok yönlü olarak değişime uğratmıştır. Bu süreç, insanlara geniş öğrenme fırsatları tanımakla kalmamış, aynı zamanda, insan ve toplumların birbirini çok yönlü olarak etkileme ve birbirlerinden etkilenme durumlarının söz konusu olduğunu söylemek abartılı olmasa gerektir. Görsel, yazılı ve sesli iletişim fırsatlarında meydana gelen artış ile beraber toplumsal hayatta bazı elverişli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlar bilgilenme özgürlüğüne katkı, sorumlu iktidar etme gibi pozitif yönlü olabildiği gibi aşınan millî değerler, ulusal duyarlılığın azalışı, bireysel yalnızlaşma ve yabancılaşma ve meseleler karşısında ilgisizleşme negatif boyutlu da olabilmektedir. Bir anlamda çift yönlü bir etkiye sahip sonuç ile karşılaşilmektedir.

Dünya siyasal yapısında yakın tarihte meydana gelen büyük dönüşümler ve ulus aşırılaştırmış bir emek ile sermaye, küreselleşmenin ekonomi, politika ve üretim sistemlerinde ulaştığı büyük seviyeyi göstermektedir Bu durumdan en çok etkilenen kültür ve kültürel üretimdir. Kültür alanındaki üretim, dağıtım ve tüketim de hız ve çeşitlilik bakımından geçmiştekine göre kıyaslanılamayacak ölçülerde baş döndürücü olmuştur(Kırca, 2001:181-182).

Fuat Keyman küreselleşme fikrinin somut görünüşleri hakkında aşağıdaki bilgileri vererek küreselleşmenin sonuçlarını bize sunmuştur: “Örgütlü kapitalizmin sonu ve esnek birikimin ortaya çıkışı ile üretim tarzında önemli değişiklikleri içerir, bunlar,1 Devlet egemenliği ve küresel dünya ekonomisi arasında gittikçe büyüyen

uçurumlar, 2 “Zaman-mekan” sıkışmışlığının iletişim ve bilgi teknolojileri vasıtasıyla yoğunlaşması, 3-Batı modernizesinin, kendisini geçmişteki sömürgelerinden ayırmakta gittikçe daha fazla başarısız olması ile “örtüşen kültürlerin, çatışan akımların, ifadelerin” ortaya çıkışı. Bu ise ayrıcalıklı modern benlik ile sömürge(sonrası) ötekisi arasında jeopolitik bir mesafe koymakta gitgide daha fazla zorlanmayla sonuçlanır” (Keyman, 2002:31-53).

Küreselleşme fikri politik iradeden, ideolojik mücadeleden bağımsız; zorunlu, geri dönülemez, direnilemez, tarihsel olarak kaçınılmaz bir süreç olarak insanlığa empoze edilmeye çalışılıyor. Uluslararası sermaye, üretimi dünya ölçeğinde tasarlayarak, tüm ekonomik kaynakları kontrolü altına alarak, her koşulda belirleyici olmak, koyduğu kurallara uymayanları cezalandırmak, dışlamak stratejisi izliyor. İdeolojilerin sonu derken küreselciliğin kendisi bir “büyük anlatı” haline geliyor, hegemonyasını tüm zor ve ikna araçlarıyla dayatmaya başlıyor(Talas, 2003:50).

Küreselleşmenin hem olumlu, hem de olumsuz sonuçları mevcuttur. Bu sonuçları fırsatlar ve tehditler şeklinde aşağıdaki gibi sıralayabilmek imkânı mevcuttur(Ulagay, 2001:38-39 – Doğan, 2007:94):

Küreselleşmenin Fırsatları,

1-Dünyanın dört bir yanında yüz milyonlarca kişiye yeni iş alanları açıldı.

2-300 milyon kişiye telefon götürüldü, iletişim sağlandı.

3-2 trilyon dolar tutarında hisse-tahvil yatırımı ve ticari kredi olarak bu ülkelere aktı.

4-Yatırım ile birlikte teknoloji ve know-how da gitti. Yanı sıra, teknoloji transferleri sayesinde verimliliğin arması söz konusu oldu. Ekonomik refah artışı oldu.

5-Modern enerji, iletişim, enerji altyapısı kuruldu.

6-Eğitim olanakları arttı, insana yatırım yapıldı.

7-Daha insanî koşullarda insan çalıştırmanın ortamı yaratıldı.

8-Şirketler için iyi davranış kodu belirlendi.

9-Ülkelerin birbirlerini daha yakından tanımalarıyla dünya barışına katkıda bulunuldu ve dolayısıyla kapalı-diktatoryal yönetim altındaki toplumlar demokrasiye kavuştu.

10-Sivil toplum kuruluşları gelişti ve uluslararası benzerleriyle dayanışma olanağı buldu.

Küreselleşmenin Tehditleri,

1-Büyük şirketler bu süreçte öne çıktı. Yerel şartları değerlendirerek, ucuz emeği kullanarak, çevreyi tahrip ederek o zamana kadar belki de alışılmamış olan bir sömürü düzeni kurdular.

2-Kıran kırana rekabet ucuz emeği bir rekabet faktörü haline getirdi.

3-Dünyada ucuz emeğe yönelik gelişmiş ülkelerde de ücretleri sınırlayıcı etki yaptı, sosyal dampinge yol açtı. Gelir dağılımı adaletsizliği söz konusu oldu.

4-Bazı kapalı toplumlarda geleneksel düzenin çözülmesiyle birlikte bir toplumsal çöküş yaşandı. Ulus devletler güç kaybetti. Alt kültürler ve mikro milliyetçilik akımları gelişti.

5-Zenginleşmeyle birlikte eşitsizlikler arttı, günde 1\$ altında geliri olanların sayısı son on yılda yeniden tırmanarak 1,3 milyar kişiye çıktı.

6-İletişim ağları ve küreselleşme sayesinde artan eşitsizlikler, çok daha belirgin şekilde ve yaygın bir kitle tarafından algılandı.

7-Dünya ticareti artarken, bu ticarete yön veren kuralların hep zengin ülkelere yaradığı izlenimi yaygınlaştı.

8- Hacim ve rekabet açısından biçim değiştiren sermaye hareketleri serbestîsi büyük riskler yarattı, bunun sonucunda makro ekonomik istikrarsızlıklar ve finansal krizler ortaya çıktı.

9-Adetlerin, geleneklerin yerel ve ulusal alanın tehdit altına girmesi çeşitli kesimlerde tepki yarattı.

10-Doğal hayatın dokunulmazlığı kalmadı, çevre ve hava kirlenmesi tehlikeli boyutlara tırmandı.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR

Genel anlamda bir milletin yaşama tarzı olarak tarif edilen kültür (Doğan, 2007:396), sosyolojinin ve sosyal psikolojinin en önemli konularından bir başkasını teşkil etmektedir.

Kültür geniş bir kullanım alanına sahiptir. Çok değişik kullanım biçimi olan kavramlardan biri olan kültür, bilimsel alanda medeniyet, estetik ile ilgili sahada güzel sanatlar, beşeri alanda eğitim sürecinin ürünü, teknolojik alanda üretim olarak düşünülür. Bütün bunların ötesinde, günlük dilde elit insanların sahip olduğu bir özelliği ifade etmek için kullanılmaktadır (İçli, 2002:80).

Kimlik konusunun da teşekkül etmesinde önemli rol ve fonksiyona sahip hususlardan biri olması bakımından bizim çalışmamızda da başvurmak durumunda olunan bir husus olmaktadır. Bundan dolayıdır ki, kültür konusunu kavramsal çerçeve, değişme boyutu, sosyal hayattaki gelişmeler ile ilgili olduğu medeniyet bağlantısıyla ele almak gerekmektedir.

Bu aşamada, öncelikle, kavramsal bakımdan kültür konusunu değerlendirmeye tabi tutmak gerekmektedir.

1. KÜLTÜR KAVRAMI

Literatürde yeri yeni olan kavramlardan biri olan kültür, tanımı konusunda ittifak yapılamamış konulardan biridir. Çünkü yüz altmışı aşkın tanım yapılmış olması bunun en önemli sebebi olmaktadır.

Kültür kavramın çok anlamlılığından dolayı tanımlanamaz olduğunu ifade eden antropologlar bile olmuştur. Radcliffe-Brown'un, kültür konusunun zorluğunu

öne sürerek, kullanılmaması gerektiğini belirtmesine rağmen, kültür bugün yine de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (İşçi, 1995:17-18).

Bozkurt Güvenç, kültür ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Kültür, insanoğlunun öğrendiği, geliştirdiği ve kendisinden sonraya bıraktığı her şeydir. Bunun içinde bilim de sanat da, hukuk da var bu nedenle çok geniş bir kavram. İki ayaklıyız ama hayvanlar âleminin en gelişmiş koluyuz. Bazı şeyleri doğrudan alıyoruz ama bazı şeyleri de öğreniyoruz. İşte öğrendiğimiz her şey kültüre girer. Ama bu belli bir alanın kültürü değil, tüm insan varlığının tarih boyunca her yerde geliştirdiği, öğrendiği, yarattığı varlık.”(Güvenç, 2002:1).

Bozkurt Güvenç’e göre, kültür, bugün, aşağıda belirtilen kavramlar yerine kullanılmaktadır (Güvenç, 1992:95):

- Kültür, bir toplumun ya da toplumların medeniyetidir.
- Kültür, bir insan ya da toplum teorisidir.
- Kültür, sürekli değişimlerin bileşkesidir.
- Kültür, beşeri alanda eğitimidir.
- Kültür maddi ve biyolojik alanda, üretim, tarım ve biçim verme anlamındadır.

Latince tarım anlamına gelen “cultura” kelimesinden gelen kültür (Çeçen, 1996:11), etimolojik kökenindeki anlamında, toprağa bir şeyler ekip ürün almak, üretmek anlamında kullanılmaktadır. Latince’den geçmiş olan “cultura, (kültür)” sözcüğünün ancak 19. Yüzyılın üçüncü çeyreğinde bilimsel bir içerik elde etmektedir(Turan, 1995:463).

Sonraki dönemlerde Batı dillerinde “culture” olarak kullanılan kültür kelimesinin Osmanlı Türkçesi’ndeki karşılığı “hars” kelimesidir.

Kültür terimi, günlük dilde, bazı bedensel – “kültürfizik” ifadesinde olduğu gibi – ya da zihinsel – “matematik kültürü”nde olduğu gibi – melekelerin

geliştirilmesi veya gelişmiş olması anlamına gelmektedir. Ayrıca, “kültürlü bir kişi” ifadesinde olduğu gibi, okumuş ve bu sayede estetik zevkini, muhakeme gücünü ve eleştiri yeteneğini geliştirmiş insanın özelliğini de belirtmektedir. Ancak sosyal bilimler kültür kavramına günlük dildeki bu anlamlarından farklı anlamlar yüklerler(Arslantürk – Amman, 2000:233). Aslında, günlük yaşamın içinde var olan her şey kültür ile ilgilidir. Örneğin, eğitim, eğlence, müzik, yeme-içme, tarım, ticari ve endüstriyel faaliyetler vs. hepsi kültür alanına giren şeylerdir(Bozkurt, 2006:90).

İnsan toplumunun duygu, düşünce ve yargı birliğini sağlayan sosyal değerlerin tümü olarak tanımlanan kültür, bu manasıyla gelenek, görenek, düşünce ve sanat değerlerine atıfta bulunmaktadır. Buradaki izahıyla bilgi demek oluyor. Toplumlarının yapısıyla ilgili bir olgu olan kültür, insan toplumların, tarihi süreç içinde elde ettiği tecrübeyle dayalı bir şekilde, kültürlerinin ve sosyal yapılarının ana yapısını ve boyutlarını oluşturmaktadırlar. Toplumsal yapının öğeleri olan kurumlar, kültürü yaratan başlıca faktörler olup varlıklarını kültüre borçlu olmaktadır. Kültür, sosyal olguları potasında eriterek bütünlük kazanıp bir içeriğe kavuşurlar. Sosyal hayat, ortak bir tarzda ortaya çıkarılan ve paylaşılan değerler sistemi şeklindeki kültür ile süreklilik kazanmaktadır. Aynı biçimde, toplumsal yapının temel taşı meydana getiren değerler kültürün sistemli hale dönüşmüş bütünsel içeriği ile muhafaza edilmektedir doğrudan doğruya sosyal yapılara bağımlı olan kültür sistemleri, toplumdan topluma farklılık arz etmekte olup değerler sistemi olarak insan toplumlarının geçmişten alarak geleceğe aktardığı birikimlerini meydana getirmektedir(Çeçen, 1996:12-13)

Kültür terimi, sosyal bilimlerde kullanıldığı şekli ile bir toplumun üyelerinin paylaştıkları birbirlerine ve gelecek kuşaklara ilettikleri maddi ve manevi öğelerini kapsayan sosyal mirasına karşılık gelir. Kültür bütün insan ürünlerini kapsadığı gibi yapıtları araçları da içine almaktadır(İçli, 2002:80). Çünkü insan geleceğe bedeni ile bir şeyler bırakmaktan çok sahip olduğu gelenek ile geçmişinden akıp öğrendiği pek çok şeyi aktarabilmektedir. Bir anlamda, insan, sahip olduğu geleneği ile ölümsüzlük, devamlılık elde eder. Bedensel olarak bir ölümlülükten bahsedilse bile,

toplumsal olarak devamlılık kültürel birikimin adı olan gelenek ile elde edilir(Kaya-Tatar, 2008:54-55).

Sosyal psikologlar kültürü bir topluluğun sosyal alışkanlıkları veya ortak anlamlar sistemi şeklinde tanımlamaktadırlar. Greenfield ve arkadaşları ise bu iki ayrı tanımı birleştirerek kültürün ortak etkinlik ve ortak anlam olduğunu öne sürmüşlerdir. Bir toplumun kültürü ya da sosyal mirası daima kendine özgüdür. İnsanların ayırt edici olan ve karakteristik özelliği yaşam biçimidir(Hogg,- Vaughan, 2007:654).

İster tropikal ormanlarda, ister kalabalık New York, Londra veya Tokyo kentlerinde yaşayan insanlar olsun, onların hepsi bazı ortak problemlerle karşı karşıyadır. Onların hepsi yemek zorundadır, hepsinin korunmaya ihtiyacı var ve hepsinin yer elde etmek ve nesillerini devam ettirmek için çocuk yetiştirmeye ihtiyacı var. Bu problemler evrensel olmasına rağmen, çözümler büyük oranda değişiktir. Örneğin çocuk yetiştirme sorumluluğu, Trobriand adalarında annenin erkek kardeşinin, ABD’de doğal anne ve babanın, İsrail Kibutz’da çocuk yetiştirmek için özel olan bölgelerde cemaatin üzerindedir(Talas, 2003:74).

İnsanın kendi kendini ifade edişinin yolu olan kültür; hayat tarzında, düşünce şeklinde, her günkü münasebetlerde, sanatta, edebiyatta, dinde, dinlenme ve eğlenmede karakterin ifadesini yansıtmaktadır. Toplumun üyesi olarak insanların ortaya çıkardığı bir roman, bir sinema filmi, bir tablo, bir piyes, bir şiir, bir felsefe, bir itikat hep kültür unsuru olarak değerlendirilmesi gereken şeylerdir(Eröz, 1982:120). Bu kültür unsurlarını her toplum kendi anlayış ve algılayış sistemine göre ortaya çıkarabilecektir.

Sonuç olarak insana özgü olarak ifade edilebilecek olan kültür, insan tarafından yaptığı ve yarattığı her şeydir. Kültür, insanın dünyaya, olaylara bakış açıları gibi soyut hususiyetlerin yanı sıra, köprü, baraj, teknik alet ve edevatlar ile birlikte bunları ortaya koymak için sahip olunan bilgiyi kapsayan karmaşık bir bütündür.

2.KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ

Bronislaw Malinowski, kültürün temel özelliklerini bizlere şu şekilde sunmaktadır: “İnsanın ve ırkın organik ya da temel ihtiyaçlarının karşılanması her bir kültüre yüklenen koşullar dizisinin asgarisidir. İnsanın beslenme, üreme ve sağlığı koruma ihtiyaçlarından doğan sorunlar çözümlenmelidir. Bunlar yeni, ikincil ya da yapay bir çevre yaratılarak çözülür. Kültürün kendisinden ne daha çok, ne de daha az olan bu çevrenin sürekli biçimde yeniden üretilmesi, sürdürülmesi ve yönetilmesi gerekir. Bu durum, terimin en geniş anlamıyla, topluluğun kültürel düzeyine, çevreye ve gurubun verimliliğine dayanan yeni bir yaşam standardı yaratır. Ama kültürel bir yaşam standardı, yeni ihtiyaçların ortaya çıktığı ve yeni buyrukların ya da belirleyicilerin insan davranışını zorladığı anlamına gelir. Açıkçası, kültürel gelenek bir kuşaktan sonrakine aktarılmalıdır. Her bir kültürde eğitsel nitelikli yönetimler ve mekanizmalar bulunmalıdır. Her kültürel başarının özü işbirliği olduğuna göre düzen ve yasa sürdürülmelidir. Her toplulukta töre, ahlâk ve yasayı doğrulayan düzenlemeler olmalıdır. Kültürün maddî temeli yenilenmeli ve işler durumda tutulmalıdır. Bundan dolayı da, en ilkel kültürlerde bile, bazı ekonomik örgütlenme biçimleri kesinlikle gereklidir.”(Malinowski, 1990:39-40).

Kültürün özellikleri şu biçimde özetlenebilir(Arslantürk-Amman, 2000:249):

“1 - Kültür ihtiyaçları tatmin edicidir: Kültür, beşeri ihtiyaçlarımızdan olan din, sanat, mesken, gıda, dinlenme, giyinme ve konuşma gibi ortak ihtiyaçları cemiyet vasıtasıyla karşılayıcıdır.

2 – Kültürel değerler toplumsaldır. Teşkilâtlanmış gruplarda, birliklerde ve toplumlarda meydana getirilir ve paylaşılır.

3 – Kültür sonradan kazanılır: Doğumdan sonraki hayat ve diğer insanlarla ilişkilerle, öğrenme sonunda kazanılır. Böylece, kültür öğrenme ilkelerine dayanmak mecburiyetindedir.

4 – Kültürü meydana getiren unsurlar belirli bir düzen ve harmoni içindedir. Toplum üyeleri tarafından benimsenen tutum ve davranışlardan meydana gelmiştir.

5 – Kültür değişir: Toplumlararası ilişkilerden dolayı kültür değişmektedir. İnsanlar arası ilişkiler arttıkça ekonomik, sosyal ve psikolojik şartlarda değişmeler meydana gelir. Bu durum kurumlarda değişmeyi de beraberinde getirir. Değişmeler ise, bazen pozitif, bazen de negatif olarak karşımıza çıkar.

6 – Kültür bir ölçüde birleştiricidir.      elemanlarıyla beraber, bir düzen meydana getirir. Daha önce kazanılmış kültürel değerlere, yenileri ilâve edilir. Bu durum ise, her toplumda farklı olarak görülür.

7 - Kültür devamlı olup geçmişten g   alır. Kültürün devamlılığını sağlayan temel faktör dildir. Bundan dolayı kültür sadece insana ait bir özelliktir.      insan, önceki nesillerden öğrendiği bilgi ile kazandığı davranış ve alışkanlıkları bir sosyal miras olarak geleceğe aktarma gücüne sahiptir. Bunun için kültür denilince örf ve adetlerle, toplum hayatını düzenleyen kurallar yani töreler akla gelir. Bu faktörler aynı zamanda kültürün devamını da sağlar.

3. KÜLTÜR VE MEDENİYET

Kültür ve medeniyet konusunu ele alırken kültürün öğeleri akla gelmektedir. Kültürün öğelerinden kasıt kültürün aldığı biçimdir. Kültürün iki tür öğesi vardır. Bunlar. 1. Maddi  ğeler. 2. Manevi  ğelerdir.

Veysel Bozkurt kültür öğeleri olarak değerler, inançlar, semboller, dil ve normları ele almaktadır. Bozkurt, bunların kültürün başka kültürlerden farkını, kendi toplumu içindeki insanların benzeşen yönlerini ortaya koymaktadır. Yani toplumların kendine has özelliklerinin, baskın karakterlerinin bunlar olduğu söylenebilir(Bozkurt, 200693).

Kültürel  ğeleri G n l I li aşağıdaki biçimde izah etmektedir(I li, 2002:83-84):

“Maddi ögeler: Belli bir kültüre sahip kişiler tarafından yapılmış nesnelerdir. Bunlar belli bir kültürün belirtileri, simgeleri sayılırlar. İnsan emeğinin toplumsal gelişim süreci içerisinde gerçekleştirdiği tüm nesneleri (araba, bilgisayar vb.) anlatır. Manevî ögeler: Toplumsal yaşamı düzenleyen değerler, kurallar, bilgiler, gelenekler, görenekler, inançlardan oluşur. Kültürün maddî ve manevî ögeleri hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle uyum içindedirler.”

Kültür ve medeniyet kavramlarından bahsedilirken akla gelen ilk sosyolog Ziya Gökalp’tir. Çünkü Ziya Gökalp kültür ve medeniyet konusunu Türkiye’de ele alan ilk sosyologdur. Gökalp, kültürün duygulardan, medeniyetin ise bilgilerden teşekkül etmiş olmasından dolayı birbirinden ayrıldığını ifade etmektedir(Gökalp, 1990:35-44).

Bugün geline noktada, kültür ve medeniyeti kesin çizgilerle birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı şeklindeki bilimsel anlayış hakim olmaya başlamıştır. Mehmet Eröz, Erol Güngör ve Yılmaz Özakpınar bu hususta Gökalp’ten farklı olan görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Mehmet Eröz, kültür ve medeniyetin birbiriyle iç içe olduğunu öne sürmektedir. Eröz’ün izahlarına göre, yazı yazılan araçlar bir medeniyet unsurudur ancak söz konusu araçla yazılan bir edebi eser kültürdür. Bazı eşyalarda ise durum farklı olmaktadır. Bazı eşyalar sadece medeniyet unsuru olmakla kalmaz aynı zamanda kültür elemanı olma niteliğinde olur. Bu konuda ilkel toplumlar ile modern toplumlar arasında da fark bulunmaktadır. Bu hususta modern toplumda kültür öğelerinin maddi ve manevî yönü birbirinden daha fazla netliğe yakın bir biçimde ayrılabilirken, ilkel cemiyetlerde kültür ve medeniyet daha fazla sıkı sıkıya bağlı olmaktadır. Eröz’ün tespitlerine göre, ilkel bir cemiyette alet hem alettir, hem de gelenek taşıyıcı ve kültür sembolüdür. Çünkü bu tür toplumlarda kültür de durgundur(Eröz, 1982:114-115).

Erol Güngör’e göre, kültür ve medeniyet tartışmalarının yeni odak noktasını, kültürün maddî ve manevî alanlarından hangisinin daha kolay anlaşılabilir olduğu noktası oluşturur. Bu konuda maddî kültür elemanlarının anlaşılmasının daha

kolay olduğu görüşü yaygınlık kazanır. Bunların soyut değeri hükümlerine göre anlaşılmasının daha kolay olduğu bir realitedir. İletişimi en kolay olan unsurların en kolay intikal eden şeyler olduğu herkes tarafından bilinen bir husustur. Çünkü bunların daha çabuk idrak edilmesi söz konusudur. Fakat bunlar, kültürün somut ifadeleri olup soyut yönlerinin dışı yansıması olmaktadır. Bununla beraber kültürün manevî tarafı, bilgiler, hisler, heyecanlar ve inançlar bütünüdür. Kültürün maddî formlara bürünmesi manevî taraflarının uygulanma şansı bulmasıyla gerçek haline dönüşür(Güngör, 1996:14-16).

Kültür ve medeniyet konusunda görüşlerine başvurduğumuz bir diğeri sosyal bilimci de Yılmaz Özakpınar'dır. Özakpınara göre, kültür ve medeniyetin arasında belirli bir ilişki mutlaka vardır. Bu inkâr edilemez olmakla birlikte, farklı olduklarını da kabul etmektedir. Özakpınar, medeniyetin bireyleri derinden etkileyen soyut yönleri de sahip olan bir mesele olduğuna inanmaktadır. Kültür ise en az medeniyet kadar insanî bir ürün olarak ortaya çıkan her şeye verilen addır. Tabiatıta insan tarafından yaratılmış olup kendiliğinden bulunmayan bütün eser ve eylemler kültür olarak değerlendirilir(Özakpınar, 1999:59-60). Bu yönüyle Ziya Gökalp'ten farklı bir anlayış ortaya koymaktadır. Zaten bir çok bakımdan Ziya Gökalp'in yaptığı tanımların kültür ve medeniyet konusundaki karmaşıklığın sebebi olduğunu düşünmektedir (Unan, 1998:40)

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Kültür ve medeniyet unsurlarının farklı olduğu doğrudur. Ancak medeniyetin yaratıldığı kültürel daireden farklı ve ondan soyutlanmış olarak görülebilmesi imkânı mevcut değildir. Bu sebeple, kendi kültüründen bazı izler taşımaları, çok normaldir. Bir teknoloji ürününü icat edildiği ülkenin kültüründen soyutlayarak izah etmek yetersiz bir yaklaşım olur. Sosyolojinin bütünlükçü yaklaşımı bu ayrımı kabul etmeyecektir.

4. Sosyal ve Kültürel Değişme Münasebeti

Sorokin, toplumu bir sosyo-kültürel yapı olarak görmektedir. Yapısal fonksiyonel yaklaşımın kurucusu olan Parsons ise toplumu uzun vadeli var oluşun işlevsel icapları kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan toplumsal bir sistem olarak görmektedir. Her iki yaklaşımda da ortak vurgu toplumun sosyo-kültürel sistem olduğu noktasıdır. Toplum kendini oluşturan alt sistemlerin bir bileşkesi niteliğindedir. Bu alt sosyo-kültürel sistemlerin her biri de kendi içersinde bir bütün ve alt sistemleri oluşturur. Bu alt sistemler bir yandan kendi fonksiyonlarını yerine getirirken, diğer yandan bu parçalar arasında ve parçalarla bütün arasındaki fonksiyonel ilişkilerden ana bütün ve sistem oluşturur. Benzetmek gerekirse sistem bir balıkçı ağına benzer belli bir kültüre göre bireyleri tarafından ilmik ilmik, oya oya, örülerek teşkilatlandırılmış yapısal bir modeldir(Arslantürk-Amman, 2000:231).

Cemiyet, bireyin ötesinde olan bir realite şeklinde bütün olan toplumsal bir sistemdir. Bahsedilen bu bütünlüğün kendince bir bünyesi bulunmaktadır. Bu yapı çeşitli kollardan meydana gelmektedir. Organik bir bütünlük oluşturan sistemi meydana getiren yukarıda bahsettiğimiz elemanların fonksiyonel bağımlılık ilişkisi içimdedirler. Bu unsurlar, birbirleri ile ilişki ve etkileşimde bulunup, bu unsurları oluşturan bireylerin birbirleri ve diğer elemanlarla etkileşimde bulunduğu sisteme sosyal yapı adı verilmektedir(Arslantürk-Amman, 2000:51).

Bir başka deyişle toplumdaki ilişkiler sisteminin nasıl olduğunu sosyal yapı ifade ederken, bu sistemin nasıl olması gerektiğini ise kültürel yapı ifade etmektedir(Erkal, 1987:57-59). Sosyal-kültürel yapı ise, “kültür unsurlarının ve sosyal kurumların zaman içinde tekrarlanarak meydana getirdikleri ve onların karşılıklı etkileşimleri sonucunda oluşan sosyal dengenin adıdır.”(Nirun-Özönder, 1990:251).

Emile Durkheim, toplumu, organik bir bütünlük olarak görmektedir. Ona göre bu organik bütünlüğü üç temel olgu belirlemektedir: Durkheim insanların toplumları, toplumların da insanları ortaya çıkardığını ve bir tür iki yönlü etkileşimin

ürünü olarak toplumun gerçekleştirdiğini düşünmektedir. Toplum denilen sosyal sistemler, Durkheim'e göre, yapıldıkları tuğlalarla her an sürekli olarak yeniden inşa edilen binalara benzemektedir. Durkheim'e göre, atomlar bilim adamlarının kendileri için söylediklerini öğrenemezler, bu bilgiler ışığında davranışlarını değiştiremezler ancak insanoğlu bunu yapabilen bir varlıktır. Durkheim, toplumsal varlığın temelinde dayanışma vardır. Dayanışma ise organik dayanışma ve mekanik dayanışma şeklinde iki grupta incelenebilir. İletişim, dış koşullar(demografik, ekonomik olgular), örf-âdet, ahlâk ve hukuk gibi normatif kurallar toplumsal yapıyı oluşturmaktadır. Durkheim'den sonra Radcliffe-Brown toplumsal sistemi ele almıştır. Ona göre, her toplum ve kültür kendine özgü bir sistem olup bu şekilde bir sistem olarak ele düşünülmelidir. Radcliffe-Brown'ın ifade ettiği bu kavrama göre, sosyal sistem, içinde bulundurduğu toplumsal münasebetler ve kültürü geliştirir. Bu toplumsal sistemin unsurları arasında var olan fonksiyonel bağlılık, sosyal münasebetleri belirler(İnalcık, 2002:99-100).

Robert K. Merton, toplumda kültürel norm ve değerlerin oluşturduğu kültürel yapı ile sosyal münasebetlerin oluşturduğu sosyal yapı şeklinde ikili yapının varlığından söz etmektedir. Merton'a göre, kültürel norm ve amaçlar ile bireyleri bunlara uygun davranmaya iten, toplumsal yapının birbiriyle belirli bir oranda uyumlu halde çalışan bir özelliği vardır. Söz konusu kültürel norm ve değerler ile toplumsal yapı arasında belirli bir düzeyde farklılaşmanın olması normal bir durumdur. Ancak bu farklılaşma, uyumsuzluk halini olursa adına anomi denilen toplumsal hastalıklar ortaya çıkacaktır(Özkalp, 2005:77) Bu durumda, toplumda ahengi oluşturan bütünlüğe ulaştıran kanallarda irtibatsızlığın olması söz konusudur. Bu irtibat kopukluğu ile ortaya çıkan sosyal hastalıklar ile ilgili şu örnekler verilebilir: Ferdin çevresini tahribe yönelmesi, artan cinayetler ve boşanma oranları, dil ve aile gibi müesseselerin tahrip olması, uyuşturucu ve alkol alışkanlığının çoğalması, nemelazımcılığın artması, dayanışmanın ve beşeri ilişkilerin zayıflaması, ferdin toplumda yalnızlaşması, intiharların çoğalması, maddi tatmine rağmen manevi tatminsizliklerin görülmesi, kederde, tasada ve kıvançta bir olma duygusunun zayıflaması. Bütün bunlar toplumun sosyal yapısını ve bu yapıyı oluşturan unsurları çözülme eğilimine sokar(Erkal, 1987:57-59).

Durkheim ve Merton'na ait yaklaşımda toplumsal yapı ile kültürel yapı arasında yakın bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Sosyal yapı ile kültürel yapı arasındaki bu yakın bağlantı, sosyal değişme ve kültürel değişme arasında da bir etkileşimin varlığını gerektirmektedir. Dolayısıyla sosyal ve kültürel yapıların birinde ortaya çıkan değişme diğesinde de değişmelere yol açabilecektir(Kaya, 1985:49).

Mehmet Eröz de, sosyal ve kültürel şü şekilde izah etmiştir: Sosyal ve kültürel iç içedir Bu sebeple, sosyal münasebetler ile sahip olunan inançlar, müesseseler, değerler arasında sıkı bir bağ vardır. Bundan dolayı kültür değişmeleri sosyal değişmeyi gerekli kılar. Kültür faktörü, hem teknolojik değişmeye ayak uydurmakta, hem de onu tesir ederek etkilemektedir.(Eröz, 1982:149)..

Toplumsal ile kültürel arasında yakın bir alâka vardır. Bu yakın ilişkinin yanında çoğu zaman bir ayırım da bulunmaktadır. Bu durumda, “sosyal değişme”, toplumsal yapıda, sosyal müesseselerde veya müesseseler arası ilişkilerde meydana gelen değişmeler olarak tanımlamak mümkündür. Buna karşılık, “kültür değişmeleri”, kültürün inanç, bilgi, örf-adet veya teknoloji gibi alanlarında görülen değişmelerdir. (Kaya, 1985:49)

Toplumda meydana gelen sosyo-kültürel değişmelerin büyüklüğü veya küçüklüğü toplumsal yapıda bırakacağı izi veya toplumsal sistemin bünyesinde yapacağı tahribatı veya tamirâtı belirlemektedir. Toplumdaki büyük ölçekli kültürel değişimin üç tane temel kaynağı mevcuttur. Bunlar(Bozkurt, 2006:107):

- Doğal çevrede yaşanan değişiklik,
- Kültürel temas,
- Keşif ve icatlar.

Bu üç kategorideki hususlar toplumdaki sosyal ve kültürel değişimin dinamiklerini ortaya çıkarmaktadır. Bir anlamda, toplumların gelişmişlik düzeyinin sosyo-kültürel nedenlerini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak toplumlarda hem içsel hem de dışsal nedenler değişimin nedeni olarak rol oynamaktadırlar diyebiliriz. Bütün maddi ve manevi varlıklar alınacak gelişme yolunu ortaya koyacaktır.

Küreselleşme meselesi de, bir yönüyle kültürel dinamikleri değiştiren i dinamikler olurken, bir başka yönüyle dış dinamikler olarak öne çıkmaktadır. Bu noktadan sonra, küreselleşme sürecinde en çok tartışma alanlarından biri olan kimlik konusunun teorik analizinin yapılacağı ikinci bölüme geçilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİMLİK

Sosyolojinin ve sosyal psikolojinin önemli uğraşı alanlarından biri de kimlik konusudur. Bu öneminin yanında, aynı zamanda, popülaritesi yüksek olan sosyal meselelerden birini oluşturur.

Ulus devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte kendini gösteren kimlik meselesi, küreselleşme ile birlikte popülaritesini arttırmıştır.

Gündemi işgal eden popülaritesi postmodern dönemde dünya siyasal ve kültürel haritalarının değiştirme düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle, potansiyel gelişme ihtimali olan ulus devletler eksenli olarak, sosyal yapıların yeniden yapılandırılmasında, kimlik, temel başvuru kaynaklarından biri olarak dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bu özelliği, kimliğin küresel eksenli sosyolojik analizini yapmak konusunun gerekçelerini oluşturmuştur(Talas, 2005:19).

Sosyal etkileşim ve sosyal var oluş, insanların kendilerinin ve başkalarının kim olduklarını bilmelerine bağlıdır. Kimliklerin kavranması günlük yaşamı kolaylaştıran hususlardır. Kim olduğumuzu bilmemiz, neyi düşünüp neyi yapacağımızı bilmemizi, başkalarının kim olduğunu bilmek de onların neyi düşünüp neyi yapacaklarını tahmin etmeyi temin eden gerçekliklerdir. Kimliğe ilişkin bilgiler insanlar arası etkileşimi düzenler ve yapılandırır. Bununla beraber, etkileşimsel ve toplumsal yapılar, bize kimlik kazandıran şeyler olarak da, fonksiyon görebilirler. Pek çok araştırmacı, insanlar olarak bizleri, diğer canlılardan ayırt eden özelliklerimizin en başında gelenlerinden birinin de refleksif düşünme yapımızın olduğu konusunda birleşirler. Refleksif düşünme yapısı, kendimiz hakkında düşünme yeteneğine verilen addır. Refleksif düşünme, kendimiz hakkında, kim olduğumuz hakkında, ne olmak istediğimiz hakkında ve başkalarının bizi hangi gözle görmelerini istediğimiz hakkında düşüncelerimizin olmasıdır. Bir anlamda, bu

özellikler de gösteriyor ki, kimlik insan olmanın temel gerekliliklerinden biri olarak değerlendirilmelidir(Hogg, Vaughan, 2007:138).

Tarihî süreç içerisinde “benlik” olarak ortaya çıkan kimliği kültür biçimlendirmektedir. Çünkü insan kendini büyük ölçüde kendi kültürü aracılığıyla tanır ve kişiliğinin önemli bir bölümü içinde yaşadığı kültürce inşa edilir. Kültür, şahsiyetin teşekkül ettiği zemindir. Karakter ve kişilik özellikleri büyük ölçüde bu unsurlarla inşa edilmektedir. Özellikle ahlâkî tavır ve eylemler, insanlara kazandırılan bu unsurlarla şekillenmektedir(Poyraz, 1998:78).

Birey ile toplumun birleşmesi neticesinde oluşan kimlik edinimi toplumsal kimliği oluşturur. Toplum içine inşa edilen bu kimlik süreci kimlikler arasında inşa edilir(Ünal, 2007:178). Kimlik kavramı psikolojik düzeyde, bireyin kendini o birey olarak tanımlaması şeklinde nitelendirilebilir. Burada kimlik, kendimiz hakkında sahip olduğumuz çeşitli temsilleri kapsamaktadır. Dolayısıyla kimlik bireyin kendisini kavrayışının bir ifadesidir.

Sosyal psikolojik ve sosyolojik anlamda kimlik ile ilgili tanımlara bir bakmak gerekmektedir.

1.KİMLİK TANIMLAMASI

Kişiliğin toplumsal ve kültürel yapı özellikleri ile alâkalı bir olgu olmasından dolayı, bu kişiliğin dayanağı olan kimlik; antropoloji, sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin ele aldığı disiplinler arası önemli konulardan birisidir(Arslantürk-Amman, 2000:179).

Kimlik insanı başka insanlardan farklı kılan özelliklerinin anlatıldığı şeydir. Böyle tanımlandığında, karmaşık olmayan bir yapı kazanan kimlik kavramı, varlıkların bir eşi veya benzerinin olmayacağına vurgu yapmaktadır.

Büyük oranda yaşam tecrübesi çerçevesinde ortaya çıkan ve gelişen bir gerçeklik olan kimlik, insanların farklılaşmasını ifade etmek için kullanılmaktadır. Her kişinin kimliği resmî kayıtlarla sınırlı kalmayan birtakım öğelerden meydana gelmektedir. Bir dine, milliyete, etnik veya dil ile ilgili bir gruba, bir aileye, bir mesleğe, bir kuruma, belli bir sosyal çevreye, bir eyalet veya vilayete, bir mahalleye, bir kabileye, bir spor takımına, bir arkadaş grubuna, bir sendikaya, bir işletmeye, bir partiye, bir derneğe, bir cemaate, aynı tutkuları, aynı cinsel tercihleri, aynı fiziksel özürleri paylaşan ya da aynı zararlı etkilere maruz kalan bir insan topluluğuna ait olması insanın “kimliğinin” ve “neliğinin” nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Maalouf, 1998:15-16).

İnsanların sahip oldukları kimlik cüzdanının üzerinde bir soyadı, ön ad, doğum yeri ve tarihi, fotoğraf, birtakım fiziksel özellikler, imza, hatta bazen parmak izi bulunmaktadır. Herhangi bir karışıklığa olanak tanımadan, kimlik, cüzdan sahibinin geri kalan milyarlarca kişiden kendi kardeşleri de dahil farklı olduğunu ortaya koyacaktır. Kendi aile efradı içerisinde ister tıpatıp benzer birisi bile olsa onunla karıştırılabilecek başka bir kişinin bulunamayacağını ortaya koymaktadır(Maalouf, 1998:15). Kimlik cüzdanındakine benzer bir şekilde toplum içinde insanı diğerlerinden farklı kılan özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikleri bir bakıma, insanların anlam ve tecrübe kaynağı şeklindeki kimliğini ortaya koymaktadır. Toplumsal aktörlere atıfla kimlikten bahsederken anlamın, başka anlamlara kıyasla öncelik verilen bir kültürel özellik ya da

birbiriyle ilgili bir dizi kültürel özellik temelinde inşa edilmesidir. Yani kimlikler, sahip olan aktörlerin kendileri için anlam kaynağı olup, bireyleşme süreci içerisinde inşa edilmektedir(Castells, 2006:12-13).

Ortaya çıktığı ortama bakıldığında, kimlik sorusunun, insanın “kendisinin ne olarak/neye dayanarak tanımladığı ya da “kendisini diğerlerinden ayırt eden özelliklerin neler olduğu” sorusuna dayanır. Bu soruların mutlaka başkası tarafından sorulması da gerekmemektedir. Nuri Bilgin in de ifadesinde belirttiği gibi: “Herkes hayatın çeşitli alanlarında ben kimim sorusunu” sormaktadır(Bilgin, 2007:161).

Bu bakımdan da kimlik, insanın kendi kendini nasıl algıladığı ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Kendisini algılayan ve kendini diğer insanlardan ayıran kimlik bilinci, toplumsal sistem içinde sürekli arayış içindedir.

Toplum içindeki aidiyetlerimizin tarafını ve yönelimini toplumsal çevre tayin etmektedir. Toplumsal kimlikler sosyal çevrede ortaya çıkmakta olup diğerleriyle bağlantılı olabilmektedir. Her insan kendini başkalarına ifade ettiği ve takdim ettiği bir kişiliği vardır. Kişilerin toplum içindeki yerlerini davranışlara yansıyan belirli özellikleri tanımlamaktadır. Bir kimsenin kim olduğunun ve özelliklerinin cevabını oluşturan kimlik olgusu, bir anlamda, o kimsenin konumuna ilişkin toplumsal - duyuşsal algısına karşılık gelmektedir. Kimlik aidiyetin tanım ve tasviri olup, aynı zamanda iki unsurdan ibarettir: Tanımlayan ve tanımlanan. Bu noktada, toplum kimliği bireyin kendine veren birey kimlik edinen olarak düşünülmelidir. Birey üzerinde, toplumun mu yoksa bireyin kendi dünyasında yaratmış olduğu bilincinin mi etkili olduğu hususu önem kazanmaktadır. Buna verilecek cevap, bireylerin sosyal gruplar da dâhil, kimlikleri sosyal koşullara ve kültürel projelere göre yeniden düzenlediği şeklinde olacaktır(Tatar, 2008:187-190).

Kimlik, toplumlar için geçerli olduğu kadar insanlar için de geçerli olan bir özelliktir. İnsanların fiziksel görüntüleri, her günkü münasebet tarzları, kişilik ve alışkanlıkları gibi kendilerini başka insanların bu tarz özelliklerinden ayıran karakteristik özellikleri mevcuttur. Bunlara benzer olarak toplumlarda da, kendilerini diğerlerinden farklı kılan özellikler mevcuttur. Bir Türk Japon değildir. Bunun

yanında ataları Yunanlı olan bir Amerikalı da artık Yunanistan'daki Yunanlılardan farklı özellikleri bulunan bir yapıdadır(Bostancı, 1997:18).

Kimlikler ülkelerin millet, sosyal sınıf, tarihî-sosyal ve kültürel yapılarına göre şekillenmektedir. Kimlik, yaşanan gruplarla olan münasebetleri ve söz konusu gruplara olan ödev, hak ve bağlılık derecelerini tayin etmektedir. Bu hak ve bağlılıklar, birey ve toplulukların gelişmelerini ve kendilerini savunmalarını temin ettiği için, her şeyden önce kişiler arasında birlik, beraberlik ve dayanışma yaratırlar.(Karpat, 1993:23).

Toplumların iç dinamiklerinden kaynaklanan toplumsallaşma sürecinin bir ürünü olarak gelişen kimlik, insanların farklılığının ortaya konulduğu ve doğumdan sonra kazanılan özellikler ile ilgilidir.Gerd BAUMANN'a göre bu dinamikler ulusal-devlet,etniste düşüncesi ve dinin işleyişidir bu üç olgu kendi kimlik tipini meydana getirir bunlar:Ulusal kimlik ,etnik kimlik ve dinsel kimliklerdir.

Kimlik konusunu Türkiye’de çalışmış önemli bilim insanlarından olan Bozkurt Güvenç, en genel tanımı ile kimliği, “Kişi, topluluk ve toplumların kim olduklarına dair soruya verdikleri cevap” olarak tanımlamaktadır(Güvenç, 1993:3).

Erickson kimliği, “Bireyin iç dünyasında kendisini ontolojik olarak anlamlı bir bütünlükle özdeşleştirmesi ve buna bağlı olarak dış dünyayla bağlantı kurması” olarak tanımlar(Ericson, 1965:17).

Ali Yaşar Sarıbay, kimliği benliğin sosyal olarak ifade edilmiş ve tipleştirilmiş boyutu olarak tanımlamaktadır(Sarıbay, 1997:47-56).

Naci Bostancı, kimliğin yalnızca akılcı düşüncelerin tutarlı bütünlüğünden ibaret olmayıp, aynı zamanda objektif ölçütlerle ölçmenin söz konusu olmadığı kabullerden de oluşan bir yapı olduğunu düşünmektedir(Bostancı, 1990:29).

Amiran Kurtkan Bilgiseven’e göre, benlik, insan zihninin sosyal tecrübelerle şekillendirilen ve potansiyel haldeki yapısal bütünlüğü iken. Kimlik ise, sosyal olarak şekillenmiş bu potansiyelin iradî bir kararlılıkla dışa yansıyan halidir. Fizikî çevre, sağlık şartları, biyolojik miras gibi diğer faktörlerin yanı sıra, tüm

sosyal faktörler, benliğin oluşumuna katılırlar. Bunların yanı sıra gurup tecrübesi ve ferdin kendine has olan tecrübesi de kişiliğin gelişmesini devam ettiren şartlardan olmaktadır(Bilgiseven, 1982:151).

Feyzullah Eloğlu'na göre, kimlik, “Bir insanın kim olduğunun cevabına dair bütün özellikleri içermektedir. Ayrıca kimlik bir kişinin mevcut kişilik özellikleri çerçevesinde kime ya da kimlere ait olduğunu gösteren bir aidiyet, mensubiyet duygusudur.”(Eroğlu, 1999:147-148).

Anthony D.Smith milli kimliği ifade ederken siyasi bir topluluğunu gerektirdiğini belirterek siyasi bir topluluk da, topluluğun bütün fertleri için en azından belli ortak kurumların,hak ve görevlere dair tek bir yasanın varlığını ima eder.(Smith,2004:24)

Kimliğin kazanılması için yaşam boyunca ilişki ve etkileşimde bulunulan ortam, kişi, kurum ve gruplar önemli olmaktadır. Bu anlamda, aile, arkadaş çevresi, okul, yazılı ve görsel iletişim araçları kimlik ile ilgili rol oynayan faktörlerdendir(Erkal - Baloğlu B.-. Baloğlu F., 1997:175). Zaman içerisinde etkileşim ortam ve fırsatları arttıkça kimlik ile ilgili değişkenleri ortaya çıkan faktörlerde de artış da meydana gelecek olup kimlikte önemli olan aidiyet alanlarını parçalamak gibi bir sonuca ulaşmaktadır(Koçdemir, 2004:449).

Bir toplum, mana etrafında bütünleşmiş şekilde çeşitli alt kültürlerden oluşmuş tek bir hâkim kültüre sahiptir. Bu hâkim kültür, üst kimliği temsil eder. Herhangi bir toplumda alt kültürlerin bağımsızlaşması, o toplumda farklı kimliklerin oluşmasına sebep olur ve parçalanma tehlikesi ortaya çıkar(Arslantürk-Amman, 2000:180). Bu tür parçalanma tehlikelerine sosyoloji literatüründe sosyal çözülme de denir.

Kimlik yerine kimlikler tabirinin kullanılabileceği bu tür sonuçları çalışmanın üçüncü bölümünde ele alacağız. Küreselleşme sürecinin sonunda kimlikler alanında ortaya çıkaracağı sonuçları değerlendirmeye tabi tutmadan önce kimlik ile ilgili görüşleri analiz edeceğimiz bölüme geçmemiz gerekmektedir.

2. KİMLİK TEORİLERİ

Teoriler, bilim adamlarının farklılıklarını ortaya koyan kendilerine ait pencereleridir. Bütün sosyal teoriler kişilik, kimlik ve algılama farklarından ortaya çıkan bakış açılarını yansıtır. Kimlik konusunda da her bir bilim insanının baktığı ve gördüğü yere göre değişim gösteren teoriler mevcuttur. Önem derecesi kimlik açısından farklı olan teoriler çerçevesinde kimlik konusunu bu noktadan sonra değerlendirmeye tabi tutabilmek mümkündür.

2.1. Sembolik Etkileşimci Teori

Kimlik konusunda pek çok teori mevcuttur. Ancak bunlar arasında sembolik etkileşimci yaklaşımın çok farklı bir yeri vardır. Bunun ana sebebi, bu kuramın toplumun bir toplumsal etkileşim ürünü olmasıdır. İnsanların kimlik inşasında ilişki ve etkileşimde bulundukları sosyal dünya çok büyük bir öneme sahiptir.

C. H. Cooley, W.I. Thomas ve M.Mead tarafından literatüre kazandırılan sembolik etkileşimcilik, “şeylere atfettiğimiz anlamlar” olan sembolleri, toplumsal yaşamın temeli olarak görmektedirler. Onlara göre, anlamlar bireyler arası etkileşim sonucunda oluşur. Toplum bu etkileşimin bir ürünü olarak görülür. Semboller insanlar arasında anlamlı iletişimi sağlayan sözcükler, nesneler, jest ve mimiklerdir. Bütün toplumlar, mevcut sembollerin ortak anlamını paylaşırlar(Bozkurt, 2006:41-42).

Sembolik ekolün önemli teorisyenlerinden biri olan George Herbert Mead’ in teorisine göre toplumlar insanın,

- İletişim amacıyla semboller kullanmak;

- Kurallar ihdas etmek;

- Davranışlarını diğer bireylerin beklentilerine göre ayarlayabilmek yetenekleri üzerine kurulmuştur. Bütün bunlar insanda bulunan benlik adı verilen unsurun geliştirilmesiyle meydana getirilir. Toplum tüm bu faaliyetlerin sürekli

değişen bir özetidir. Toplum, aynı zamanda içselleştirilmiş kurallar, roller ve ilişkiler vasıtasıyla zihnimizde de mevcuttur.

Teori, Blumer'e göre şu üç ana nokta üzerine oturtulmuştur (Bozkurt, 2006:42):

- İnsanlar şeylere karşı, şeylerin kendilerine ifade ettiği anlamlara göre tavır alırlar.

- Bu anlamlar bireyin muhataplarıyla olan etkileşiminden doğmaktadır,

- Bu anlamlar, yorumsal bir süreçte değişime uğrar.

Sembolik etkileşimciliğe göre benlik de insanlar arasındaki etkileşimden doğar. Yine Mead'e göre, insanlar arasındaki etkileşim büyük oranda simgesel karakterlidir. İnsanlar arasındaki etkileşim esas olarak anlam bakımından zengin olan sözler ve sözel olmayan ipuçları aracılığıyla gerçekleşir çünkü bunlar davranışsal olarak yüzeysel anlam yüklü olan kendini ifade etme tarzından çok daha fazlasını simgeleyebilmektedir(Hogg.- Vaughan, 2007:141).

2.2. Sosyal Kimlik Teorisi

Sosyal kimlik kuramı, sosyal psikolojide son yıllarda ortaya atılmış olan önemli olarak görülebilecek yaklaşımlardandır. Bu kuram, sosyal kategorilerle benlik kavramı arasındaki ilişkinin nasıl kavramsallaştırılacağı üzerinde esaslı bir etkiye sahiptir. Sosyal kimlik yaklaşımının kökenleri Henri Tajfel'in sosyal kategorizasyon, gruplar arası ilişkiler, sosyal karşılaştırma önyargı ve stereotipleştirme konusundaki analizlerine ve daha sonraları John Turner ve arkadaşlarının kolektif benlik kavrayışıyla bağlantılı grup davranışını doğurmada benlik kategorizasyonunun oynadığı rol üzerindeki kuramsal çalışmalarına kadar uzanmaktadır(Hogg.- Vaughan, 2007:152).

William James tarafından sistemleştirilen bu kurama göre, birey, onu tanıyan diğer insanların zihinlerinde bulunan kendisi hakkındaki imajların sayısı

kadar sosyal benliğe sahiptir. Birey toplumun diğer üyeleriyle mevcut normlar çerçevesinde farklı sosyal ilişkilere girmektedir. Her bireyle kurulan ilişki bir diğerinden farklıdır. Bu durum ferdin toplum içinde değişik yönleriyle tanınmasını sağlamakta ve diğer üyelerin her birinin nazarında ayrı bir kimlik edinmesine sebep olmaktadır. Bu kimliklerin toplamı ferdin sosyal kimliğidir. Böylece kimlik sosyal ilişkilerin bir neticesi olmaktadır. Sosyal kimliğin önemli bir sınıflaması Gordon tarafından yapılmıştır. Buna göre, sosyal kimlik, bireyin diğer insanlarla paylaştığı temel sosyal kategorilerin ve kendisini diğerlerinden ayıran şahsi özelliklerinin birleşimi tarafından temsil edilmektedir. Bu teorinin bazı eksik yönleri vardır. Teori bir anlamda kümülâtiftir. Vakalar birer birer toplanarak elde edilen sonuca sosyal boyut adı verilmiştir. Oysa sosyal bir unsur onu meydana getiren vakıaların matematiksel bir toplamı değildir. (Demirtaş, 2003:124-127)

Bir başka eksiklik ise, toplumun sadece ferde atfettiği yargı esas alınmaktadır. Ferdin diğer bireyler tarafından algılanamayan veya bağımsız değişken niteliğindeki başka özellikleri de onun kimliğinde mutlaka etkilidirler. Böylece sosyal kimliğin sadece toplumun hakkımızdaki düşüncelerinden oluşabileceğini iddia etmek hatalı olmaktadır. Kaldı ki ferde sosyal kimliğini kazandıran toplumun diğer üyeleri de çoğu kere toplumsal boyuttan uzak sübjektif ve daima değişken bir tutum içinde olabilirler. Sabit bir özellikte olmayan bu tutumun kalıcı özellikte bir kimliği meydana getirmesi mümkün değildir

Sosyal kimlik kuramcıları iki geniş kimlik sınıfı olduğunu ve bunların da farklı benlik türlerini tanımladığını ileri sürmüşlerdir. Bu iki tür görüş aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (Hogg.- Vaughan, 2007:152):

“1.Benliği grup üyeliği açısından tanımlayan sosyal benlik,

2.Benliği kendine özgü kişisel ilişkiler ve özellikler açısından tanımlayan kişisel benlik”

Sosyal kimlik etnosentrizm, iç grup yanlılığı, grup dayanışması, gruplar arası ayrımcılık, uyma, normatif davranış, stereotipleştirme ve önyargı gibi grup davranışı ve gruplar arası davranışlarla ilintilidir. Kişisel kimlik kişilerarası yakın

ilişkilerle - bunlar pozitif ya da negatif nitelikte olabilir – ve de kendine özgü kişisel davranışla bağlantılıdır.

2.3. Referans Grup Teorisi

Referans grubu, bir bireyin kendi davranışlarını sevk ve idare etmek için inanç, düşünce ve değerlerini tanımlamak için başvurduğu gruba denir. Birey bir referans grubunun üyesi olabileceği gibi bu grubun dışında ve hatta karşısında da olabilir. Daha çok ikincil gruba örnek olabilecek olan referans gruplar geleneksel toplumlara oranla sanayileşmiş ve kentleşmiş toplumlarda sayıca daha fazla ve daha yaygındır (Kızılçelik-Erjem, 1992:343).

Referans grubu, ilk defa, Hyman tarafından ortaya atılmıştır. Bir başka söyleniş ile adı atıf grubudur. Referans grupları, kendimizi değerlendirmek için karşılaştırma yaptığımız, örnek aldığımız gruplardır(Özkalp, 2005:298). Etkileri olum da olumsuz da olabilecek olan referans grupları yapılacak faaliyetin niteliğine göre bu yönünü ortaya koyabilen özelliklere sahiptir. Örneğin bir birey çalışkan ya da başarılı bir grubu referans olarak alırsa, kendisi de çalışkan ve başarılılar gibi olmaya çalışacaktır. Buna karşılık kolay yoldan köşeyi dönmek isteyen birisi olmak istediğinde referans olarak bu tür grupları seçeceğinden ahlâkî değerleri kendine ayak bağı olarak görecektir(Bozkurt, 2006:156). Bunlar referans alınan gruba göre davranışı düzenleme örnekleri olmaktadır.

Çalışmamız açısından daha ziyade referans gurubu kimliği olarak ele alınan teori, ferdî varlığı dayanak noktaları olarak bir takım sosyal temellere oturtmaktadır. Böylece ferdî düşüncenin sadece biyolojik bir aktivite olmayıp aynı zamanda sosyal varlığının da bir faaliyeti olduğu ortaya çıkmaktadır. Kullanımı itibariyle referans guruplarının iki ayrı fonksiyonel tipi mevcuttur. Bunlar;

- Normatif, bireyin teşkil ettirdiği ve sürdürdüğü;
- Kıyaslama, kendini ve diğer insanları değerlendirirken kıyasladığı standartlar olarak fonksiyon ifa ederler. Böylece ferdî kimlik biri şahsî diğeri gurup

olmak üzere iki referans noktasının etkisine bağılı olarak ortaya çıkmaktadır (“Kimlik Teorileri”, 2010:2). Bireyin, normatif veya kıyaslama fonksiyonu amacıyla kullandığı referans noktaları olarak sosyal guruplar pek çoktur. Her grupta, o gurubun özelliğine göre bir şahsiyet olmaktadır. Dewey bu durumu şöyle açıklar: “Farklı gurupların üyesi olarak birey, kendi içinde, çelişen benliklere veya ayrılmış ferdiyetlere bölünebilir. İnsan, kilise üyesi olarak bir şey, ticarî topluluğun üyesi olarak da başka bir şey olabilir. Farklılık çok yüzeysel olabildiği gibi iç dünyasındaki tüm çatışmaları kapsayacak kadar büyük de olabilir.”(Dewey, 1927:191)

Sonuç olarak referans grup teorisi şu şekilde tanımlanabilir: “İnançlarımızın, önyargılarımızın, tutum ve davranışlarımızın büyük ölçüde, toplumsal ve bireylerarası standartlarını ölçü olarak kullandığımız “referans grup” tarafından belirlendiği savı. Bu şekilde referans alınan grup, genellikle aynı toplumsal konuma sahip bir grup olacaktır. Örneğin yoksullar kendi durumlarını değerlendirirken, zenginleri değil, diğer yoksulları referans olarak alır.”(“Referans Grup Teorisi”, Termbank, 2010:1)

2.4. Referans Grup Teorisi

Referans grubu, bir bireyin kendi davranışlarını sevk ve idare etmek için inanç, düşünce ve değerlerini tanımlamak için başvurduğu gruba denir. Birey bir *referans grubunun üyesi olabileceği gibi bu grubun dışında ve hatta karşısında da* olabilir. Daha çok ikincil gruba örnek olabilecek olan referans gruplar geleneksel toplumlara oranla sanayileşmiş ve kentleşmiş toplumlarda sayıca daha fazla ve daha yaygındır (Kızılcılık-Erjem, 1992:343).

Cooley, James'in sosyal benlik kavramı üzerine itibarî kimlik teorisini tesis etmiştir. Bu teoriye göre, birey için benlik, anlamlı olan diğer şahıslarla karşılıklı etkileşim aracılığıyla oluşan temel duyusal alanlardan ibarettir. Toplumsal münasebetler durağan bir süreç olmayıp daima değişmekte etkileşimde bulunmakta ve gelişmektedir. Kimlik hakkındaki başlıca algılar şunlardır:

- Diğer bireyler açısından nasıl olduğumuzla ilgili tasavvurlarımız;
- Onların görüntümüz hakkındaki yargıları ile ilişkili düşüncelerimiz;

- Bunlarla ilgili hislerimiz.

Bireyin asla kendi kendini doğrudan algılayamadığı anlayışına sahip olan kuram, aynadaki görüntüye atıfta bulunur. Kuram, bireyin kendi görüntüsünün aynadan yansıyanının algılanması gibi kimliğinin de diğer insanların reaksiyonlarında yansımış olarak algılandığı görüşüne sahiptir. Pasif olmayan bir algılamaya sahip olan birey, kendi sosyal çevresindeki ilişkilerinin oluşturduğu aynadaki imajını olduğu gibi kabul etmek yerine yargıcı ve seçici bir tutumla yorumladığı öne sürülebilir. Seçiciliğinin etkisiyle, birey, kendisi için önemli olan insanların yargılarını ön planda tutup bunlardan hangilerinin daha anlamlı olduğuna ve neleri takip edeceğini belirler (“İtibari Kimlik Teorisi”, 2010:3).

2.5. Gösterilen Benlik Teorisi

Gösterilen Benlik Teorisi, Erving Goffman tarafından kurulmuştur. Sosyolog ve sosyal psikologlar, benliği, rol özelliklerinin bir yansıması olarak algılamak, Goffma, benliği bireyin diğer insanlara sunduğu bir tutum olarak ele almaktadır“ (Gösterilen Benlik Teorisi” (“Gösterilen Benlik Teorisi”, Egitlodepi, 2010:1)

Benliğin tipik olarak iki yönü bulunmaktadır. Birisi “rol benliği”, diğeri “gececek benliktir. Rol benliği, tepkileri ve durumu kontrol etmek amacıyla son derece dikkatli bir şekilde meydana getirilir. Bütün bunların ötesinde, her sosyal durum için başka bir rol - benlik meydana getirilebilir. Meselâ, boş vakitlerinde para kazanmak için çalışan bir üniversite öğrencisi bu işte belli bir rol benlik takınmaktadır. Bütün bunların yanı sıra, bireyin, toplumun beklentisi doğrultusunda oluşturmuş olduğu ayrıca bir “gerçek benlik (virtual self)” i de mevcuttur. Biraz önceki öğrenci işinde çalışırken aynı zamanda eğitimini gördüğü branşın kimliğini esas almak örneği bunun için gösterilebilir(“Gösterilen Benlik Teorisi” İnsanbilimleri.com, 2010:2).

2.6. Ego Gelişmesi Teorisi

Freud, insanların karşılaştıkları olaylar karşısında kendini savunma durumlarını ifade ettikleri bir ego savunma sistemleri olduğunu öne sürmüştür (Cüceloğlu, 1996:407-408 – Atkinson vd., 2002:628). Bu görüşünü de teorileştirmiştir.

Freud'un bu teorisini yeni bir anlayışla analiz eden yeni Freudcu ekol olarak adlandırılabilen bir teorisyenler grubu ortaya çıkmıştır. Bu Yeni Freudcu yaklaşımçılar, şahsiyet ve kimliği, farklı aşamalarda organize olmuş bir dizi idrakler takımı olarak ele almaktadırlar.

Ericson, bireyin sosyal hayattaki değişimlere uyumu konusunda sekiz aşamadan bahsetmektedir. Ericson'un ifadesine göre, temel duyular ilk dört aşamaya kadar ortaya çıkmakta ve bundan sonra, çeşitli şekillerde çevreyle ilişkiler kurulmaktadır. Bunun yanı sıra, güven ve güvensizlik duyuları gelişmekte; otonomi, utanma, şüphe gibi duygular meydana gelerek bilgiler edinilip tutum ve davranışlar oluşmaktadır. Bu aşamalarda bireyin yönelimi çevreye olup ve esas faktör olarak aile öne çıkmaktadır. Dördüncü aşama altı ve on üç yaş dönemini kapsamaktadır. Bu aşamada yönelim okul çevresine döner ve aileden uzaklaşmaktadır. Birey, bu noktada, çalışkanlık veya tembellik durumlarını geliştirir. Kimliğin oluşumunun beşinci ve altıncı aşamada oluşması ile bireyin söz konusu çalışkanlık ve tembellik durumları ilişkilidir. Kimlik hakkında sağlam ve net bir kimlik edinilemediğinden duygusal karışıklıkların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Ferdî ve içe dönük değişimin yerini yedinci aşamada iş, aile, meslek, vatandaşlık gibi topluma dönük genelleşme almıştır("Ego Gelişmesi Teorisi", İnsanbilimleri.com, 2010:3).

2.7. Birikim Teorisi

Bilgi açısından durum böyleyken öte yandan birey sosyal hayatta seçkin bir yer edinebilmek için kendini toplum içinde etkili olacak güçlü kültürel değerlerle donatmak zorundadır. Kimlik toplanması hipotezine göre “Bir aktör ne kadar çok kimliğe sahip olursa o kadar az psikolojik ıstırap sergiler ve ne kadar çok kimlik edinilirse insanın anlamlı ve bilinçli varlık duygusu o kadar güçlüdür. Kimlik sayısı arttıkça ferdin varlığı daha büyük emniyet kazanır.

Çünkü bu bireyin daha çok sayıda kimlikle sosyal hayata yoğun olarak iştirak etmesi anlamına gelmektedir. Ferdin edinmeye çalıştığı hususiyetler kültür sisteminde birer alternatif olarak mevcuttur, fakat bunların tercihinde temel faktör toplumun bu unsurlara atfettiği değerlerdir. Bu anlamda Mead' da benlik düşüncesi veya kendini algılama, bir sosyal yapı unsuru olarak birleştirilmiştir. Böylece benlik, insanın çevresindeki toplum hakkında sahip olduğu (algıladığı) bilgi olmaktadır. Ancak bu, yalın, eşyaların basit sayımından ibaret bir bilgi, değildir. Varlığın bir bütün ve ilişkiler sistemi içinde yerli yerince idrak edilmesiyle elde edilen anlamlı bir bilgidir. Kısaca toplum, bireylik ve kimlik şeklindeki üç unsur aslında hiyerarşik olarak birbirlerinden türemektedirler.(“Birikim Teorisi” İnsanbilimleri.com, 2010:4).

2.8. Sosyal Dağılma Teorisi

Bireyin çok yönlü olması, çoklu - kimlikler, her zaman söz konusudur ancak temel değişimlere uğramışlardır. Daha önceki toplumlarda kimlik, belli bir hiyerarşik düzende yoğunlaşarak içice geçmiş halkalar halinde organizeyken, modern toplumlarda durum tamamen değişiktir. Ferdin, sadece bireyliğinin bir parçasıyla iştirak ettiği veya kontrol edildiği pek çok kimliği vardır. Bu tür teorilerde toplum yapıları ve buna bağlı olarak kimlik, genellikle modernleşme öncesi normal ve sağlıklı, sonrasında ise anormal ve disorganize olmuş olarak telakki edilmektedir(“Sosyal Dağılma Teorisi”, Guncelle.com, 2010:3)..

Bu analizler sanayileşme ve şehirleşmeyle birlikte kimlikte meydana gelen değişimleri incelemektedir. Genellikle bozulma yönünde kötümser değişimler serd

eden bu teorinin ana hatlarına göre kimlik modernleşme süreci neticesinde parçalanmış, tahrif olmuş ve kaybolmuş; bireyler içinde yaşadıkları toplumda anemik, isimsiz, ve gagesiz yabancılar olmuşlardır. Modernleşmeyle birlikte “ben” ve “biz” şeklinde iki yönüyle formlaşmış olan ferdî ve kolektif kimlik duygusu zayıflamakta, yani negatif bir süreç işlemektedir(“Sosyal Dağılma Teorisi”, Egitlopedi.com, 2010:2).

3. KİMLİĞİN OLUŞUMU

Kimlik edinilmesi çok değişik yönleri bulunan bir süreçtir. İnsan toplumlarının ve bireylerin tarihsel ve toplumsal şartlarını yansıtmaktadır. Günümüzün kendine özgü şartlarından dolayı, bugün için bütünlük arz eden bir husus olmayıp parçalanmış bir yapıya sahiptir(Tatar, 2008: 210).

Kimlikler, tarihsel ve toplumsal şartların gereğince gelişen hegemonik yapıya bağlı olarak parçalı olarak düşünülmektedir. Bireylerin aidiyetleri konusunda çok değişik gerekçeler devreye girerek birden fazla kimlik ve mensubiyet şuuru ortaya çıkmaktadır(Koçdemir, 2004: 449-450).

Aslında, özgürce seçilmiş ve sabit olmayan kimlik kültürel biçimde üretilmiştir. Bu manada, kültürel bir taslak halinde dâhil olduğu tarihsel, toplumsal şartları algılama tarzına göre davranışları ve duyguları oluşmuştur. Ancak kendini ve kendi görünümünü taslağın ötesindeki şartlara göre farklı kimlikler biçimlendirmektedir. Birey, farklı tecrübeleri yardımıyla, tarihsel ve toplumsal şartlardan bağımsız olmaksızın bireysel yaşamını düzene sokar. Bu, kimliğin düşünce ve biçimlenme durumunca üretilmekte olduğu anlamına gelmektedir. Fakat kendini konumlandırmak açısından daima belirli tercihlere açıktır. Bunlar ise belirli gruplara ait olan ve grup dışında parçalı hale dönüşen kimliğe karşı kabul edilen normlar ve değerlerin bir seçimini talep eder, böylece, kimliklerin, sürekli değişim ve sapmaları mümkün kılan ortamlar nedeniyle değişimlere açık bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (İmançer, 2007:239).

Kimlik ve benlik konularına bakış veya kimliklerin oluşumu ve literatüre yerleşimi tarihsel perspektifte de değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikte dört faktör rol oynamıştır. Bunlar; sekülerleşme, sanayileşme, aydınlanma ve psikoanalizdir. Bu faktörlerin ne şekilde rol oynadığını şu şekilde açıklamak mümkündür (Hogg.-Vaughan, 2007:138-139):

“Sekülerleşme: İnsanın tüm ümit ve beklentilerini ölümden sonraki yaşama erteleme düşüncesinin yerini, onları gerçek kılmak için bu dünyada etkin bir biçimde çaba harcaması gerektiği yolundaki düşüncenin alması.

Sanayileşme: İnsanlar artık çalışmak üzere oradan oraya hareket eden birer üretim birimi olarak görülmekteydi. Dolayısıyla geniş aile gibi statik toplumsal yapılara kenetlenmiş olmaktan çıkmaya, taşınabilir bir sosyal kimliğe sahip olmaya başlamışlardı.

Aydınlanma: İnsanlar kendileri için farklı/daha iyi kimlikler ve yaşamlar organize ve inşa edebileceklerini düşünüyorlardı. Artık, bunun için de Ortodoks değer sistemlerini ve baskıcı rejimleri alaşağı etmişlerdi. Örneğin 18. Yüzyılın sonundaki Fransız ve Amerikan Devrimleri.

Psikoanaliz: Freud’un insan zihninin işleyişine ilişkin olarak geliştirdiği kuram benliğin gerçek anlamda anlaşılamayacağını çünkü onun bilinçdışının bilinmedik derinliklerde yattığı yolundaki düşüncüyü berraklaştırmıştır. Psikoanaliz kuramı belki de benlik ve kimlik kavramlarını en çok sorunsallaştıran kuramdır. Çünkü kişinin davranışını onun kim olduğunun derinliklerinde gizlenmiş karmaşık dinamiklere yüklenmektedir.”

Tarihsel süreci yansıtan kimliğin terim olarak anlam kazanması belli bir dönemde gerçekleşmiştir. Kimlik, 1980’lerin başında saf bir biçimde teknik terim olarak kabul edilmekteydi. Bu anda, kurumsal yaklaşımlar arasında ikili bir ortaklık söz konusu olmuştur.

Kimlik, mikro düzeyde etkileşimci bakış açısına oranla bireyin dahil olduğu konumu etkileyen davranışa ve hayatı önemli kılma açısından meydana getirilmiş

tutumlara bağılı olarak çeşitliliğı olan çoklu bir ben ve öteki kategorileştirmesi olarak görölmeye başlanmıştır (“Kimlik Oluşumu”, Cafevizyon, 2010:3). Sosyal psikologların önemli bir kısmı, bu yakınlaşmayı paylaşmıştır. İki gerçek daha metodoloji konusunda mevcut olmaktadır: Hermeneutik ve nitelikçi olarak görölen birinci yöntem geleneğı katılma ve gözleme dayanmaktadır. Bununla beraber, ikinci yöntem niceliksel ve nedenseldir. Bu yöntem, daha çok soru kağıtlarına, deneylere ve ölçmeye dayanmaktadır. Bütün bunların ötesinde her iki yöntem de kimliğı sosyoloji ve psikoloji için anahtar bir kavram olarak benimsemiştir (Wiegert - Teitge, 1986:18).

Kimliğıin oluşumunda bireyin içinde yaşadığı sosyal yapısında önemli bir rolü vardır. Bireysel kimlik; Büyük ölçüde toplumsal rol ve kültürel kategorilerden oluşur. (Smith, 2004:17)

Smith kimlik kaegorilerini şu şekilde belirtmiştir.

- a) Cinsiyet kategorisi
- b) Mekan kategorisi
- c) Sosyo- ekonomik toplumsal sınıf kategorisi
- c1) Toplumsal kimlik kategorisi
- c2) Dinsel kimlik kategorisi
- c3) Etnik kimlik kategorisi
- c4) Ekonomik kimlik kategorisi. (Simith, 2004:17,18,19,20)

Sonuç olarak toplumlar kendi algılama biçimlerine göre bir kimlik ajandası oluştururlar. Bu ajandayı sosyo-kültürel değerlerinin müsaade ettiği tarzda hazırlamaktadırlar. Toplumların bu özelliklerine rağmen, insanlar her zaman birbirleriyle örtüşen bir kimlik edinimine sahip olmazlar. Aksine birbiriyle rakip olan ve çelişen yönleri bulunabilen birçok kimliğı aynı anda sahip olabilirler. Bir bakıma bulunulan ortamın elverdiği durumlara göre değişik kimliklere bürünebilme veya

bunları edinme durumunda olabileceklerdir. Farklılaşma ile birey belki de buna çevresi tarafından zorlamaktadır. Kimlik, yaşların pozisyonuna göre de değişmektedir. Kimlik, yaşamın bir parçası gibidir. Yaşamın içindedir. Bu sebeple kimliğin edinilmesi benzerler arasında aynı zamanda kıyaslama yapmayı da zorunlu kılabilir. Kimlik bilinci bireylerin dönemsel özelliklerine göre değişik biçimde dizayn edilmesi söz konusudur. Toplumsal anlamda olduğu gibi bireysel anlamda da karakteristik özelliklerin yani yetenek, eğilim, beklenti, değer hükümleri vs. gibi faktörlerin yardımıyla oluşturulabilen bir vasıflar topluluğudur. Bu yönüyle aktif bir karakter taşımaktadır. Belki de hayatın kendisi insana farklı durumlarda farklı kimlik sahibi olmayı kazandırmaktadır. İnsan bu hayattaki deneyimleri ve karşılaştıkları durumsal faktörler ile biraz da yetenek ve alışkanlıklarını kullanarak kendince düzenlemeler yaparak kimliğini tesis etmektedir. Dünyanın değişen şartları karşısında miras özellikleriyle verilen kimliksel faktörlerin yerini günümüzde daha fazla edinilen ve kazanılan faktörler almaktadır.

4. KİMLİK TÜRLERİ

Kimlik kelimesinin dini, öğretici veya bilimsel kimlik gibi farklı anlamlarda kullanılması bireyin cemiyyet içinde çeşitli yönlerle ortaya çıkmasını ifade etmektedir. Buna göre her tür sosyal özellik vurgulanmaktadır. Dini, seküler, bilimsel, linguistik, siyasi, milli vs. kimlik gibi. Dini kimlik inançla, linguistik kimlik lisanla, siyasi kimlik ise politik görüşler, tutum ve davranışlarla ilgili özellikleri ifade etmektir. Bir başka yaklaşım sosyolojik olarak daha genel bir kategori elde etmek mümkündür. Literatürde sosyolojik anlamda birbirinden bazı noktalarda farklı ve değişik bakış açısıyla değerlendirmeye müsait olan sosyal kimlik türleri söz konusu edilmektedir. Sosyal kimlik, bireyin hangi sosyal kategoriye veya bu tür fonksiyonallığa sahip herhangi bir organizasyon veya gruba ait olduğunu ifade eder. Bireyi kimlik ise insanları diğerinden ayıran fakat yine büyük ölçüde sosyal olarak şekillenmiş şahsi özellikleri yansıtmaktadır(“Kimlik Türleri”, 2010:2).

Grup bakımından bir başka sınıflama da aidiyet özelliğine göre yapılabilir. Bu durumda bir toplumun siyasi denetiminde kendi milliyet grubu egemen ise, birey bir çoğunluk grubun üyesi, aksi takdirde azınlık grubunun üyesi sayılır. Bunlara ek olarak daha ziyade sosyal psikoloji sahasında işlenen “referans kimliği” adı altında bir kategori daha mevcuttur. Bu yaklaşıma göre birey, kimliğini, tutum ve davranışlarını bir takım referans gruplarına göre şekillendirmektedir.

Kimlikleri temel veya tabii ve sonradan yaratılmış sosyo-politik kimlikler olarak ikiye ayırarak izah eden Karpat’ın kimlik çeşitleri ile ilgili yorumları aşağıdaki biçimde olmaktadır: “Temel kimlikler arasında aile-aşiret-soy ve din esaslarından kaynaklanan kimlikler başta gelir. Sonradan yaratılmış kimlikler arasında millet, sosyal sınıf, kral ve imparator tebası, vatandaşlık gibi bir çok sosyo-politik kimlikler yer alır. Hemen şu noktayı da ilâve etmek gerekir ki, tüm kimlikler yani temel ve sonradan yaratılmış kimlikler durmadan değişmektedir. Ancak temel kimlikler çok yavaş ve yüzlerce sene tutan süreler içinde değiştiği için adeta değişmiyormuş gibi görünürler. Meselâ bazı aşiretler, birbiri ile kaynaşarak veya biri diğerinden koparak hızla yeni bir kimlik kazanırlar. Diğer bazı aşiretler kimliklerini yüzlerce sene koruyabilirler.”(Karpat, 1993:23).

Kimlik konusunu üç başlık altında inceleyebilmek mümkündür. Bunlar: Sosyal kimlik, kolektif kimlik ve bireysel kimliktir. Bu noktada sosyal kimliğin izah edileceği bölüme geçilebilir.

4.1. Sosyal Kimlik

Kimlik, toplumsal süreçte ortaya çıkan ve gelişen ve çok yönlü olan bir meseledir. Sosyolojik anlamda buradaki gibi olan kimlik konusunun bir sosyal türünün olması normaldir ve bir gerekliliktir.

Bu gereklilikten dolayı sosyal anlamda toplumsal hayatta belirli bir çeşitliliğin varlığına bağlı olarak kimlik kavramının çeşitli biçimlerini görebilmek mümkündür. Dinsel, eğitimsel veya bilimsel kimlik gibi farklı anlamlarda kullanılması, kimliğin bireyin toplum içinde çeşitli yönleriyle var olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu durumda,

sahip olunan her bir sosyal nitelik bir başka kimliği yansıtmaktadır. Bu izahlarla, dinî, seküler, bilimsel, linguistik, siyasî, millî, vs. kimlik şeklinde ifade edilebilecek sosyal özelliklere vurgu yapılmaktadır. İnsanların veya toplumların politik, görüş, tutum ve davranışlarıyla ilgili özellikleri siyasal kimliklerine, inanç özellikleri dinsel kimliklerine, dil ile ilgili özellikleri linguistik kimliklerine işaret etmektedir. Sosyolojik olarak daha genel bir kategoriye atıfta bulunabilmek mümkündür. Sosyolojik anlamda farklı bazı noktalardaki bakış açılarıyla sosyal ve ferdî kimlik türleri literatürde yer edinmiştir (“Kimlik Türleri”, Stockarchivesagency.com, 2010:3).

Bireyin içerisinde bulunduğu ve dâhil olduğu sosyal kategori sosyal kimliğini ortaya koymaktadır. Herhangi bir işlev sahibi olan herhangi bir organizasyon veya guruba ait olmayı, dahil olmayı anlatır. Bireysel kimlikse, bizi diğerler insanlardan ayıran ancak yine büyük ölçüde toplumsal olarak oluşturulmuş bireysel özelliklerden ibarettir(Hogg.- Vaughan, 2007:152). Bireysel kimliklerin yaşadığı toplumda yaşayan diğer bireylerin de dahil olduğu toplumda diğer bireylerle ortak yaşam mevcuttur. Bu ortak yaşam alanından ötürü bireyler kendi şahsi özelliklerini yansıtan bireysel kimliklerinden ayrı olarak düşünülemez. Çünkü birey toplumda yaşamaya gereksinim duyduğu gibi toplum içinde gereksinim duyacağı kişiler olacaktır. Aidiyet özelliği, grup bakımından yapılabilecek diğer bir sınıflandırmadır. Bu tür sınıflandırma durumunda, bireyin yaşadığı toplum kendi etnisitesinin egemen olduğu bir siyasal sistem denetimi varsa, söz konusu birey bir çoğunluk gurubunun mensup olacaktır. Aksi durumda ise, azınlık gurubu mensubu olacaktır(Türkdoğan, 1997:22-23). Bunların yanı sıra, bir de referans grup vardır. “Referans grup kimliği” ismiyle bir kategori daha mevcuttur. Referans grupları, birey tarafından örnek alınan, atıfta bulunulan gruplardır. Bu tür grupları örnek alarak bireyler kimliğini oluşturabilir. Bireyin sahip olduğu bireysel özellikler farklı formlara bürünerek cemiyet içinde ferdi yönlendirme imkânına sahip olabilmektedirler.

Özetle kimlik, sosyal hayatta ifadesini bulmaktadır. Bu sebeple de, söz konusu sosyal hayatını gerçekleştirdiği sosyal yapının bütün normatif özellikleri bireyi sarmalamaktadır. Birey bireysel ihtiyaçlarını tek başına karşılama yoluna gitse bile, sosyalliğin çemberinin dışına çıkma şansı bulamayacak ve toplumsal normların kontrolü

altında yaşamak durumunda kalacaktır (Kaya, 2007:196). Çünkü insan sosyal bir varlıktır. Yalnız başına yaşamını sürdürebilme şansı olmayan zayıf yapılı bir canlıdır.

Sosyal kimlik, bireyin benlik olgusunu, bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ilişkin bilgilerinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan parçasıdır.

Kimliğin birisi tanımlama ve tanıma diğeri ise aidiyet olmak üzere iki ana bileşeni vardır. Toplumda kendini kabul ettirmenin ve bir yeri olduğunu bildirmenin adı kendini tanımlamadır. Bu durum hem insansal bir özellik hem de toplumsal bir gereksinimdir. Konuşma dili ve bir kültürel tarz toplumsal tanımanın en temel göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Dil, toplumsal ve kültürel muhtevanın oluşumunu temin eden araç olması bakımından önemlidir. (Aydın, 1998: 12)

Kimliğinin farkına varma bireye güven artırıcı bir etki yaratır. Bireyin, başkası ile kendi arasındaki ayrımın farkına varmasına katkıda bulunur. Bu anlamda, kimlik konusunda, bireye öncelik verilmektedir. Hem kendinin hem de toplumun önünde değerli olma özelliğini, bu duygunun gelişmesine adeta onu içselleştirmesine yardımcı olur(Ünal, 2007:181-183).

4.2. Kolektif Kimlik

Belirli bir süreci yansıtan kolektif kimlik, belirli bir durumu ortaya koymaktan uzaktır. Bir kolektif yapının kimliği, diğer kolektif yapılar ile ilişki içerisinde olup belirli bir zaman içerisinde değişime uğrar. Kolektif yapılar, yalnız olmayıp ve zamanın mekânın dışında bir kimliği yoktur. Bir takım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısaca kolektif bellek vasıtasıyla oluşturulduğu için kolektif kimlik bir bakıma geçmişle bağlantılıdır(“Kolektif Kimlik”, Ekşi Sözlük, 2010:2).

Kolektif kimlik birbirine karşıt birtakım boyutları kapsamaktadır(Bilgin, 1991:60):

- Kimlik, hem güvenlik verici, hem de harekete geçiricidir.

- Kimlik, hem devamlılık, hem trans biçimlenme içerir; dönüşüm olmadan kimlik yoktur; dönüşümün olması ise, bir şeylerin “biz” olarak dönüşmesini gerektirir.
- Kimlik, nesnel ve öznel özellikleri birleştirir.
- Kimlik bir bütünselliktir. Ayrıştırılabilir.
- Kimliğin çeşitli yanları, aktörleri ve kategorileri birbirleriyle değiştirilebilir.

Bireye verilen bu alt yapı bireyi toplum içindeki yerinin sorgulanmasında ya da istemeden, anlamadan, bilmeden öğrendiği bilgilerini yani bireylik yönünü keşfetmesi göstermiş olduğu davranış ve tavırlarda gözlenmektedir.

Kimlik oluşumunun ayırt edici niteliği, bu süreçte bireyin kendisini belirli bir kolektiviteye ait hissetmesidir. Bu kolektivite ulus, ırk, cemaat, mezhep, sınıf, siyasal parti vb. olabilir. Kolektif kimlik böyle bir aidiyet duygusuyla gelişir ve her zaman kendi dışında, farklı ya da karşıt kolektif kimliklerin varlığını ya da varsayılmasını gerektirir. Bir başka deyişle, her kimlik kendisini "öteki" kimlikler aracılığıyla tanımlar. Kolektif kimlik bir yandan dışarıya karşı bir "farklılık" oluştururken, bir yandan da iç farklılıkları ya da değişik aidiyetleri siler, kolektivite içindeki bireylerin kişisel farklılıklarını eritir. Dolayısıyla, bireylerin kişisel farklılıklarını koruma eğilimleri zayıfladığı ölçüde kolektif kimlik de güçlenir. Bu durumda aynı kimliği paylaşan bireyler bir tür kişilik kaynaşması içinde birbirlerinin yaşantılarına ve duygularına katılırlar (“Kimlik ve Kişilik” Konrad Adenaur Vakfı Türkiye Temsilciliği, 2010:1).

4.3. Bireysel Kimlik

Bireysel kimlik, benliğin mümkün mertebe kendine özgü kişisel ilişkiler ve özellikler açısından tanımlayan kimliktir(Hogg.- Vaughan, 2007:152).

Bireysel kimlik bireyin sahip olduğu tüm kimlik özelliklerini birleştirir. Birey bu bilinçle kendi ile ilgili oluşan algılamaları tekrar bilinç dışına çıkarmaktadır. Bu anlamda toplumu ve ilişki içinde olduğumuz bireyleri nasıl idrak ettiğimiz, başkaları ile ayrımı nasıl yaptığımız önemlidir.

Bireysel kimlik duygusunun bireye kazandırdıklarını Nuri Bilgin şöyle sıralar:

“- Kimlik duygusu zamansal bir boyut içerir. Bireyi geçmişi ile ilişkilendirir (Bilgin, 1991:199-200).

- Bireysel kimlik bir birlik ve tutarlılık duygusu verir. Bireyi farklı zamanlarda aynı birey olduğu bilinci içerisinde tutar.

-Bireysel kimlik çok sayıda kimliği bütünleştirici rol oynar. Bireylerin sahip oldukları fiziksel, gramatikal, hukuksal, bölgesel, ulusal, etnik, sosyal ve kültürel kimlikleri birleştirir bunlar arasında ahenkli birliktelik sağlar.

- Bireye özgürlüğünü, haklarını koruma duygusu kazandırır. Ben ve başkaları arasındaki ayrımı ortaya koyar.

- Bireye orijinallik duygusu verir. Birey kendi özelliklerinin ve diğerlerinden farklı olan yanlarının farkına vardıkça kendi biricikliğinin önemini kavrar.

- Bireysel kimliğinin farkına varanların verimliliği artar ve verimliliği artan bireyin daha güçlü bir kimlik duygusu geliştirmesine yardımcı olur.

- Bireysel kimlik duygusu bir değer olarak bireyin bilincine yerleşir, bu da en temel ihtiyaçlardan olan bireyin hem kendisinin gözünde hem de toplumun gözünde değerli olma duygusunun gelişmesine yardımcı olur.”

Birey olmanın kavranılması bazen kimlik ile eş anlamlı olmaktadır. Bazı zamanlardaki bu iç içeliğe rağmen farklı anlamlılık da söz konusu olabilmektedir. Çünkü kimliğin yönü çoğunlukla topluma dönük olmaktadır. Birazcık da planlanmış davranış ve yüklenilmiş rol olduğu için kimlik ile ilgi alternatiflerden birisi belli

durumlarda birisi de başka durumlarda tercih nedeni olabilmektedir. Durumsal özelliğe göre farklı sosyal kimlikler sergilenebilecektir.

İnsanların bir toplumda hayatını anlamlandırmak için farklı olmak, fark edilebilir olmak gibi bir tatmin fonksiyonları vardır. Bu bireylerin kimliğini ve özellikle de kişisel kimliğini ortaya koyacaktır. Bir bakıma Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin insanîlik boyuttun en ileri aşaması bireyin kişisel kimlik kazanmasıdır. Bu hayatın anlamlılığı olarak da değerlendirilebilir.

Günümüzde birey, hayatını anlamlı kıldığı ölçüde geleneksellikten çıkıp kendi tercihlerini öncelikle dikkate alan, eşit davranan ve çok geniş niteliklere sahip olan ilişkiler kurmaktadır. Bireyler yaşamındaki düşünsel gruplarını da, siyasal tercihlerini de kendinin oluşturduğu kimliklerine yakın bireylerden seçerek bireysel kimliğini yaratır ve bireyselliğini ön plana çıkarır.

5. KİMLİK VE TOPLUMSALLAŞMA

Toplumda yer alan birey ve sosyal grupların toplumun varlığını ve devamlılığını temin eden davranışlar, inançlar, değer yargılarını edinme veya kültürlenme süreçleri toplumsallaşmayı ifade etmektedir. Toplumsallaşma süreci, bireyin, yaşamdaki rol ve görevlerini, aile, okul, çalışma ortamı, medya benzeri kurumlardan öğrenerek yaşama uyum sağlaması ve geçmişte yaşanmış, şimdi yaşanmakta olan ve gelecekte yaşanacaklar için bir dünya görüşü kazanması olarak tanımlanabilir (Güvenç 1996: 40-41).

Toplumsallaşmayı sağlama konusunda dil ayrı bir yere sahiptir. Dil ile toplumlar, geçmişlerini, gelenek ve göreneklerini, toplumu kendine özgü ve farklı kılan ortak paydalarını öğrenip yeni nesle aktarabilir. Düşünceler, üretim faaliyetleri hep dil ile öğrenilir ve iletilir. Bu iletimde düzen olmazsa bireysel ve toplumsal yaşamda sorunlar ortaya çıkacaktır. Kültürel değerler toplumu birleştirip bütünleştiren karşılıklı bağlar niteliğindedir. Bugün küreselleşmenin hegemonik gücü ABD ve AB'nin lokomotif güçleri Almanya, Fransa ve İngiltere'de dilin bu

öneminden dolayı ulusal dilleri konusunda çok ciddi hassasiyetlere tanık olmak anlamlıdır (Mora, 2008:5).

Bireyler kendi tercihlerini bile belirli bir toplumda oluşturma ve geliştirme imkânı bulmaktadırlar. Yani toplumları bireyler oluşturur, bu anlamda birey olmadan toplum olmaz. Ama toplum olmadan da bireylerin içinde yaşadığı bir ortam olamayacağı için toplum olmadan da birey olmaz.

Bireyler kimlik inşasını toplumda yerine getirmektedirler. Yetişkin nesillerin geçmişlerinden alıp bugüne getirdiklerini, günümüzde işleyerek geleceğe aktarmaları süreci ortaya çıkartır ve yaşatır Genel olarak kimliğin oluşturulmasında bireysel ve toplumsal faktörlerin etkileşimi, kişinin kendine özgü yaşantısının izleri ve kişinin hafızasındaki kayıtlar rol oynamaktadır. Bir anlamda bireyler içinde bulundukları toplumsallaşma sürecinde bir taraftan içten derunileşme denilen kimlik gelişimi yaşarken, bir taraftan da dış dünya tarafından etki altına alınarak benlik ve kimlik yapılandırmasını gerçekleştirmektedir(Tatar, 2008:190-191).

Psikonalitik ve tarihsel çalışmalar arasında kurulan verimli bağlantı çağdaş toplumun derinden kavranmasına yardımcı olabilmektedir. Kendilik bilincini daha düşünsel karmaşık ve değişken bir kavram olarak ele alan yaklaşım yanında geleneksel değerlerle ilgilenen bilim adamları kimlik kavramada bir akışkanlık değil, sadakat ve bağlanma bulmuşlardır. Öte yandan kimlik arayışının bir hapisane olarak görülen günlük hayattan “kaçış çabası” olduğu da ileri sürülmüştür. 1970’lere hâkim olan bu sosyal psikolojik yaklaşımlar yerine 1980’lerin ilerleyen yıllarında kimlik araştırmaları, konjoktürel etkilerle tehdit altındaki kimlik sorusuna, toplumsal izolasyona, barınma ve çevre sorunlarına, etkinlik alınma, daha doğrusu hayatın her alanına yayılmaya başlamıştır(Weigret - Teitge, 1986: 27, 28).

Bir toplum içerisinde yaşamak durumunda olan birey hem fiziksel hem de psikolojik güvenliği için kendi toplumuna özgü davranış modellerini ve değerlerini özümseyecektir. Bu durum bir anlamda insanın zayıf yönüne atıfta bulunmaktadır. Yani insanın kimlik edinme ihtiyacı varlık olarak zayıflının da bir göstergesi olmaktadır. Çünkü insanın topluluk içinde diğerleriyle beraber yaşamak durumunda

olması bunu ortaya koymaktadır. Kimlik de, varlığın bir tanımı olarak, bu toplumsal ortamda meydana gelip gelişme sağlamaktadır. Toplumsal boyutta toplum içerisinde az ya da çok fakat sürekli olarak insanların sosyal kurguyu içselleştirmesi kimlik inşasını ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple toplumsal ortamdan uzak ıssız bir adada yalnız yaşayan bir insanın bir kimlik oluşturması mümkün görünmemektedir. (Aydın, 1998: 14 - 15) Bununla beraber kendini Hasan, Hüseyin gibi bir isim vermesi olanaksız bir durumdur. Çünkü kimlik için insan hayatına ötekilerin dahil olması gerekmektedir.(Tatar, 2008:188-189)

Kimlik ve toplumsallaşma ilişkisi kimlik araştırmacılarını kimlik olgusunun iki temel ayağının varlığı noktasına götürmektedir. Bu temel iki ayak ait olan (tanımlanan) ve ait olunan (tanımlayan) olarak kabul edilmektedir.(Yurdusev, 1997: 19).

Kimlik, sonuç olarak toplumsallaşma süreci içerisinde oluşan, gelişen ve kendini kabul ettiren bir yapıya sahiptir. İnsan ve toplumların kendini kabul ettirme ve varlığını ötekilere kanıtlaması süreci denilebilecek toplumsallaşma kimlik ile ilgili analizlerde bundan dolayıdır ki, büyük bir öneme sahiptir. Bu öneminden dolayı, kendimizi, çalışmamızda kimlik ve toplumsallaşma başlığını inceleme zorunluluğunda hissettik.

Bu aşamadan sonra, çalışmamızın son bölümü olan küreselleşme sürecinde kimlik konusuna geçebilmek mümkündür.

DÜRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KİMLİK

Dünyanın küresel köy haline gelmesi ve küçülmesi olarak ifade edilen küreselleşme ile birlikte çok şey değişime uğramıştır. Sosyal yapı, hukuk sistemi, eğitim sistemi, aile, ekonomik sistemler, kültürel yapı v.s toplumun bütün yönleri bundan nasibini almıştır. Doğal olarak kimliklerin de bundan etkilenmesi kaçınılmaz bir hal alacaktır.

Kimlikler küreselleşme süreciyle birlikte en fazla tartışma konusu yaratan toplumsal yapı alanlarından. Bu sebeple, çalışmamızın son bölümünü küreselleşme kültür etkileşimi ekseninde kimlikler konusu oluşturmaktadır. Bu bölümü iki ayrı alt başlık halinde değerlendirmeye tabi tutmayı planladık. Bu alt bölümler: “Kültürel Homojenleşme ve Kimlik” ve “Kültürel Farklılaşma ve Kimlik” şeklindedir. Çünkü küreselleşme bir yönüyle kimlikleri benzeşme ve melezleşme sürecine sokmuş iken, bir başka yönüyle farklılaşma ve parçalanma sürecine sürüklemiştir.

1. KÜLTÜREL HOMOJENLEŞME VE KİMLİK

Kültür ve küreselleşme birbirlerini etkileyen bir yapıya sahiptir. Küreselleşme getirileriyle kültürü olumlu ve olumsuz olarak etkilemiştir. Kültür de küreselleşmenin arka planında itici güç olarak özellikle ideolojik faktör olarak etkili olmuştur. Burada yoğunluklu bir etkileşim söz konusudur.

Kültür tanımlarından bir kısmı kültürün yaşama biçimi olduğuna atıfta bulunur. Kültür bu şekilde değerlendirildiğinde, yaşam biçimi bakımından bir benzeşme ve homojenleşmeden bahsetmek mümkündür. Hatta buna Amerikanlaşma diyen yaklaşımlar da bulunmaktadır.

Kültürün küreselleştiğinin örneklerini aşağıdaki örnekler ile açıklamak mümkündür. Dünya ticaret kültürü sanayisi, görünüş, doku ve ses bakımından Amerikan etkisi taşımaktadır. Levis’ler otomobillerden daha çok satış yapmaktadır. Kompakt disklerde Amerikan parçaları görüntülü olarak tüm dünyaya yayılma imkânı bulmaktadır. Yeni nesiller, ailelerinin bütçelerini zorlayarak bu yeni yaşam biçimini tercih etmektedirler. Düşünce şeklinde, münasebetlerde, eğlencede, giyim tarzında, kısaca bir bütün olarak insanların hayata bakış açılarında – özellikle genç nesil açısından – benzeşme meydana gelmektedir. Ailelerin çocukları için aldıkları ayakkabıdan, gençlerin eğlenirken diskoyu tercih etmelerine, giydikleri kazak, tişört ve blucinlere kadar günlük hayatta baskın bir Amerikan kültürü kendini göstermektedir. Amerikan video, plak, film, CD ve VCD’lerindeki ürünler-yapımlar, rakipsiz hakimiyetlerini devam ettirmektedirler. Öyle ki, bu hâkimiyet otoriter yönetimlerin engellemelerini bile aşacak şekilde kabul görmektedir. Bilhassa İranlı gençlerin dipçik yeme uğruna, disko müziği dinlemeleri ve etek ve pardösü altında da olsa, blucin giymeyi tercih etmeleri, etkilenmenin engellemeye rağmen olduğunun en güzel ispatıdır. Aynı şekilde yeme-içme alışkanlıkları da Amerikan kültürünün simgesi haline gelmiş olan “Coca-Cola”, “Pepsi” ve “Mc. Donalds”ların baskın karakterli etkisi altında bulunmaktadır.”(Talas – Kaya, 2007:152-153).

Tüketicilerin aynı sosyo-stilleri, aynı tüketim biçimlerini ve hatta aynı markaları, aynı kültürel davranışları paylaşması olarak tanımlanabilecek kültürel homojenleşme(Reel,2010) hususunda karşıt fikirlerin bu başlık altında bir değerlendirmeye tabi tutulması büyük önem arz etmektedir. Konuya eleştirel bir açıdan yaklaşanların üzerinde önemle durduğu ilk husus, küreselleşmenin kültürü homojenleştirilmesi konusunda dünyanın zengin ülkelerinin kültürlerinin avantajlı, yoksul ülkelerinin dezavantajlı olduğu noktasında toplanmaktadır. Bu durum eleştiricilere göre, yoksulların bölgesel ve yerel özellikleri ve geleneklerini tahrip

eder şekilde cereyan ettiğini ileri sürmektedirler(Kellner, 2008:2). Bu da bir başka deyişle, dünyada yeni-koloniciliğin etkinlik kazanması ve kendini göstermesi anlamına gelmektedir. Buna karşılık olumlu yaklaşanlar, global kültürün yükselen yaşam tarzı, artan tüketim, dünya çapında alınan-satılan ürünler ve ulusal, yerel ve global tarzda kimlikleri kapsama alanına dahil ettiği şeklinde yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Uluslar arası kuruluşlar yerel piyasalara baskı kurmak, küresel ürünleri satmak ve yerel karşı koyuşları yenmek için reklam vermeyi yaygınlaştırmaktadır. Özel kabloun yaygınlaşması ve uydu sistemleri dünya çapında ticari kültürü artan bir oranda yükseltmektedir(Kellner, 2008:7).

Küreselleşme sürükleyici güç olarak bilgi, işlem, iletişim vb. alanlarındaki teknolojik fırsatlar ekonomik organizasyonlardaki dönüşümler görünmektedir. Böyle olsa da küreselleşme büyük oranda ulus-devletin aşılması sürecine vurgu yapmaktadır (Tekeli – İlkin, 2001:113). Küreselleşme ile ekonomisi, ideolojisi ve siyasal pratikleriyle giderek bütünleşen ve homojenleşen bir dünya oluşmakta ve bilgi teknolojisinin getirdiği fırsatlarla artık küreselleşen bir kültürden söz etmek mümkün olmaktadır(Koray, 1997:17).

Küreselleşmenin etkisini kitle iletişim araçları vasıtasıyla yoğun bir şekilde göstermektedir. . İnternet, belgegeçer makinaları, uydular ve kablolu TV, eski ulusal sınırları önemsiz hale getirmektedir. Küresel ölçekte faaliyet gösteren şirketler, her nerede yaşıyorsa yaşasın vatandaşların anlayış ve rüyalarını şekillendirmektedir(Kongar,2002,s1 “Medya mülkiyetinin yoğunlaşmasının,özgürce sesini duyurma hakkını ortadan kaldırarak,özgürce konuşma hakkının değerini kaybetmesine yol açmaktadır.”(Klein,2002:302)Ortaya çıkan bu durumun nedeni olarak Kitle İletişim Araçlarına sahip olanların aynı zamanda marka sahipleri olmaları görülmektedir.

Küreselleşme dil üzerinde önemli bir etkiye sahiptir “logoların yaygın kullanımlarının kulladığı güçle, sahip olduğumuz İngilizceden daha çok yerde tanınan ve anlaşılan bir uluslar arası dile yakın iletişim şekli haline geldi”(Klein,2002:22)

Bütün bunların ötesinde, küreselleşme literatürünün önde gelen teorisyenlerinden olan Robertson, ulusal kültürlerin karşılıklı etkileşiminin küresel kültürü ortaya çıkardığını ifade etmektedir(Robertson, 1999:119).

Kültürel benzeşmeyi Amerikanlaşma olarak algılayan Ritzer, küreselleşme sürecinin eş zamanlı bir şekilde, iki kültür görüntüsü sunmakta olduğunu öne sürmektedir. Bu iki kültürden biri tikel kültürü küreye ulaştıran bir kültürdür. Dünyaya hâkim olan kültür bütün tek tek kültürleri kendi potasında eritip küresel mekânı fethetmektedir. Bu bir seküler bütünleşme rüyası olup ulus devletin kültürünün tüm dünyayı kapsamaya beklentisi üzerine kuruludur. İkincisi kültürlerin sıkışmasıdır. Kültürler zorlayıcı hiçbir kuvvete dayanmadan birlikte yaşamaktadır. İletişim olanaklarının çok fazla olması kültürlerin karşılaşmasına ve birlikteliğine fırsat tanımaktadır. Bütün bunlardan dolayı, artan kültürel hareketlilik ve karmaşa içeren küresel alan kabulü, kültürün küreselleşmesinin ikinci görüntüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ritzer, Mc Donalds işletmesini ekonomik küreselleşmeye örnek olarak takdim etmektedir. Ritzer'e göre, Mc Donaldlaşma, dünyada hazır yiyecek alanındaki standartlaşmış bir değer olarak yaygınlaşması sayesinde, gündelik hayatı etkileyen bir kültürel küreselleşme örneğidir. Mc Donaldlaşma etkinlik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve teknolojilerle tüketicilerin kontrolü gibi ilkelerle. Toplumsal hayata, insan ilişkilerine nüfuz eden bir küresel kültürleşme örneğidir. Bu dört ilkenin dayandığı temel dayanak ise zamanın kontrol edilmesi ve yoğun bir standartlaşmadır. Bu standartlaşmanın sadece yeme-içme alışkanlığının yanında gündelik hayatın çocuk bakımı-eğitimi gibi diğer alanlarında da etkili olduğunu söylemek abartılı olmasa gerektir. (Aslanoğlu, 1998:133).

Yeme-içme kültürünün yanında eğlence, müzik, film dünyası vs. gibi alanlarda da dünyada özellikle yeni nesillerde bir benzeşme bir melezleşme olduğunu ve bununla kültürel homojenleşmeye işaret ettiğini söylemek mümkündür. Kültürel homojenleşme husunda çokuluslu şirketlerin ve markaların büyük bir rol oynadığı yadsınamayacak bir gerçektir. Özellikle şirketlerin maliyet avantajından faydalanma maksadıyla ürünlerin tek tipte üretilip pazarlanması, reklam ajanslarının dünyayı tek tip bir pazar olarak değerlendirmesi, bu yolla ülkeler arasındaki kültürel farklılıkların

ortdan kalkması ve yaşam biçimlerinin standartlaştırılması apaçık ortada durmaktadır. Amerikan menşeli çokuluslu şirketlerin bu noktada bayağı maharetli olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Benetton' un yayınladığı Colors dergisi, 2000 yılının ilk sayısında insanlığın geleceğini tehdit eden tehlikenin tek tipleşme olduğuna şu örnekleri vererek dikkat çekmektedir. “Dünya da her beş saatte bir Mc Donalds restoranı açılıyor, her 24 saatte 110.000 adet jean satılıyor. Çocuklar Disney' in Mickey Mouse' unu kendi devlet büyüklerinden çok tanıyor. 1998 de dünyada iş yapan 20 filmin 19 u Amerikan filimleriydi. (Reel,2010).

Küreselleşme o kadar karmaşık bir değişme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır ki günümüzde her şeyi kendine çekip, tüm anlamları kendi potasında eriten bir hal alarak yoluna devam etmektedir. Çok geniş bir alet çantası olduğunu varsayabileceğimiz küreselleşme bu eritme fonksiyonunu icra ederken kimi zaman çok uluslu şirketleri, kimi zaman kitle-iletişim araçlarını, kimi zaman bunlar aracılığıyla her alanda egemen kıldığı, kılmaya çalıştığı dil (İngilizce) ile kültürleri kuşatma altına almaktadır. Kullandığı araçların her biri hem tek başına hem de diğer araçlarla etkileşimli olarak çalışmakta ve avları olarak nitelendirebileceğimiz milli kültürlerle sinsice yaklaşarak bir anda çepeçevre sarıp etkisiz hale getirmektedir.

Buradaki benzeşen yapı, kuşkusuz, kimlik algılamaları üzerine de etkide bulunmaktadır. İnsanların kendi ulusal kültürel kimlikleri yerine dünya vatandaşlığı, yeryüzü vatandaşlığı, küresel vatandaşlık gibi aidiyet unsurlarının kimliklerde hem birleşme, bütünleşme hem de yerel ile çatışma sorunu ortaya koymaktadır.

2. KÜLTÜREL FARKLILAŞMA VE KİMLİK

Kültürel benzeşmenin yanında küreselleşme ile eş anlı olarak ortaya çıkan yerelleşme sayesinde kültürel yapılarda bir zıtlaşma, farklılaşma, çeşitlilik söz

konusu olmaktadır. Farklılaşmalar toplumdaki bakış açılarının ve yaklaşım tarzlarının çeşitlenmesi ve doğal olarak da zihniyet farkına vurgu yapmaktadır.

Özellikle, kimlik alanlarında, toplumların potansiyellerine ve varlık yapılarına göre, parçalı yapılar kazandıracak şekilde tesis edilmiş küresel ideolojik yapılanmaların küreselleşme süreciyle beraber söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Bu konuda bu farklılaşmanın gelişme nedeni olacağını savunan görüşler olduğu gibi, farklılaşmanın kimlik enflasyonuna neden olacağını öne süren görüşler de bulunmaktadır.

Mustafa Erkal, Feyzullah Eroğlu, Michael Mann ve İbrahim Canbolat gibi bilim insanları küreselleşme sürecinin olumsuz kültürel sonuçlarına vurgu yapmaktadırlar. Buna karşılık Robertson, Rana Aslanoğlu, Osman Ulagay gibi bilim insanları küreselleşmenin birer kültürel karışım alanı olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Buradaki iki görüşten farklı olarak Huntington gibi bilim insanları ise küreselleşmenin medeniyetler arasındaki çatışma alanı olarak kimlikler konusunun siyasal haritalarla birlikte dünyanın sorunlu bölgelerinde tümden parçalanıp dağılacağına işaret etmektedir. Huntington ile aynı ekseninde bulunan Fujuyama ise tarihin küreselleşme süreciyle beraber sonlanacağına işaret etmektedir.

Bu noktada görüş sahiplerinin yaklaşımlarına başvurulabilir.

Feyzullah Eroğlu'na göre, küreselleşmenin önemli kültürel sonuçlarından biri “millî kimlik krizi”dir. Ona göre, kimlik, artık çok değişik yönlerden beslenerek inşa edilmektedir. Kendi toplumsal yapısının alt sistemlerinin ötesine geçen bir kaynaklar silsilesi ile bireylerin karşı karşıya olduğunu düşünmektedir. Bunun sonucunda da, bireylerin ve toplumların yaşamında, bol tüketim ve hedonist duygularla desteklenen küresel kültür motifleri etkili olmaya başlamıştır. Hepsinin sonunda da kimlik krizi denilen olgu ortaya çıkmaktadır (Eroğlu, 1999:149-150).

İbrahim Canbolat, pratikte tanık olunan küreselleşmenin aksine, küreselleşmenin özgüven duygusunu silikleştirmekte olduğunu düşünmektedir.

Bunun yanı sıra, küreselleşmenin, düşünce üretimini merkezde toplayıp merkez dışının gölgede kaldığını ifade etmektedir. Canbolat'ın tespitlerine göre, küreselleşme sürecinde bir çok ulus-devlet milletleşme sürecini tamamlamadan ve ulusal bilinçlenme yaşamadan küreselleşme ile karşı karşıya kalmaktadır. Ulusal kültürler, küresel kültürün etkisi altına girmektedir. Bu durum, ona göre, hem kültürel sıgık hem de ekonomik bağımlılık oluşturmaktadır(Canbolat, 2002:27-29).

Küreselleşme bireyde bir ölçüde yabancılaşma ve yalnızlık nedeni olarak da rol oynamaktadır. Bu yalnızlık ve yabancılaşma durumundaki payını kabul etmekle beraber küreselleşmenin olumlu yönlerine atıfta bulunan Osman Ulagay, günümüz insanının sorumluluk almadan başkalarının tercihlerine göre yaşayan eski anlayışları terk ettiğini söylemektedir. O, yenedünyada, insanların yenedünyada kaderi ile baş başa kalmakta ve kendi sorumluluğunu üstlenmekte olduğuna vurgu yapmaktadır. Bunun sonucunda da taşıyamayacağı kadar ağır bir yükün altında kalmakta olan bir birey ve toplum yapısının hâkim olduğunu dile getirmektedir. Birey, bu yapıda, ailesinin, komşusunun, köylüsünün, mahallelisinin, devletin yakınlığını hisseden bir yapıdan küresel rekabetin acımasız ortamı, bireyi, büyük bir yalnızlığın ve kaybolmuşluğun içine itebilecek bir durumu ifade eder. İnsanlar daha önce böyle bir şeye alışkın olmadıklarından. İnsanlığın içine girdiği yeni dönüm noktası modern toplumun bireyselleşmiş insanının durumunu açıklamaktadır.(Ulagay, 2001:35-36).

Küreselleşmeyi kültürel açıdan bir tür Amerikanlaştırma olarak ele alıp, eleştirenlerden birisi de Michael Mann'dir. Mann, devletler ve aralarındaki ittifakların jeopolitik ve jeodinamik yönünün ihmal edilmesinin aslında altı çizilmesi gereken bir nokta olduğunu düşünmektedir.Mann, ABD'nin her yönden hegemonik bir güç olduğunu düşünür. Ona göre, bunun en önemli ispatı Uluslar arası Para Fonu, Dünya Bankası gibi uluslarüstü mali kuruluşlardan “Washington Uzlaşması” şeklinde bahsedilmesidir. 11 Eylül'den sonrasında ise ABD hegemonyası iyice açık hale gelmiştir. Bütün uluslarüstü sermaye sınıfları ve organizasyonlarının üzerinde bu süreçten sonra iyice ABD etkisi altına girmiştir. Bu kredi politikalarıyla kendini

somut olarak da göstermiştir. Meselâ Türkiye ve Arjantin'in bu kuruluşlar nezdindeki pozisyonu bunun somut göstergelerinden olmuştur.(Kozanoğlu, 2002:59)

Küreselleşmenin her bireyi müşteri gibi görmesinin onun “tüketim kültürü”nü özendirmesinin ideolojik bir yönüne vurgu yaparak küreselleşmeyi kültürel açıdan eleştirenlerden Eroğlu, bu durumun, küresel kültürün en belirgin özelliği olduğundan hareketle, küreselcilerin insanı satın alma gücüne göre kıymetli sayma gibi bir anlayışa sahip olduğunu öne sürmektedir. Küresel kültürün, ihtiyaç dışı tüketimi yaygınlaştırmakta olup yapılan alış veriş oranında kıymetli ve saygıdeğer insan olma gibi bir sonucu teşvik ettiğini söylemek abartılı bir yaklaşım olmayacaktır.Yeni dönemde bireyler psikolojik olarak bu şekilde tatmin olmaktadır(Eroğlu, 1999:151).

Ayrıca kültür emperyalizmi için de, küreselleşme daha büyük bir imkan anlamına gelmektedir. Bu sayede elde ettikleri işbirlikçileri ile birlikte, milli değerler özellikle ve öncelikle tartışmaya açılmaktadır. Daha sonra da aşındırılarak tahribata uğratılmaktadır. Küreselleşme, medya emperyalizmi ve kültür emperyalizmini, Kuzeyli ülkeler menfaatine yaygınlaştırmıştır. “Elektronik sömürgecilik, bu dönemde hüküm sürmeye başlamıştır. Merkezdekiler, bilimsel açıdan kendilerine bağlı olduklarını çevredekilere öğretirler(Kültürel emperyalizm). Merkez ülkelerin uluslararası iletişim araçları ve haberlerde egemen olmasını gerektirir(İletişim emperyalizmi). Üretim araçlarının ve işletme endüstrilerinin kontrolünü ifade eder(Ekonomik emperyalizm), Hükümet modelleri ve kararlar için merkez ülkelere güvenilmesi gerektiğini belirtir. (Politik emperyalizm). Koruma ve silahlanma için merkeze bağımlılığı zorunlu gösterir(Askeri emperyalizm).(Talas-Kaya, 2007:158-159).

Küresel güçlerin başını çeken ABD'nin düşünürleri kendi çok kültürlü yapılarının geride kaldığını, parçalı kültürel yapının ortadan kalktığını etnik uyanışın temel modeli olmaktan çıktığını ifade ederek (Robertson, 1998) kendi federal devletlerini ulus devlet gibi değerlendirip, yapılarının birliğini sürdürme konusunda ne kadar duyarlı olduklarını ispatlamaktadırlar. Onlara göre, bölünme, parçalı yapıya büründürülme sadece geri kalmış toplumlara has olmalıdır.

Netice itibariyle, küreselleşmenin kültürel sonucu ile ilgili olarak şunlar söylenebilir: “Yeni Dünya Düzeni, parçayı, mahallî olanı, ferdî ön plana çıkarmakta, onları toplumdan soyutlamakta, sosyal devlet anlayışını reddetmek suretiyle millî sermayeyi ve coğrafyayı vatansızlaştırma, milletleri kalabalıklaştırma; millî devlete reddiye çıkarma ve yeni kabilecilik peşinde koşmaktadır.” (Erkal, 2001:38).

Küreselleşme kültür etkileşiminin kimlik ile ilgili izahı da şu şekilde yapılabilir. Küreselleşmenin getirdiği yeni anlayışlar ile toplumların geleneksel yapıları çatışma yaşamaktadır. Bunun en önemli göstergesi potansiyeli olup da gelişme fırsatı yakalayamamış ama gelişme potansiyeline de sahip toplumlarda (Özkuş, 1999 :249-250) mikromilliyetçilik akımlarının ortaya çıkmaya başlamasıdır.

Bundan başka, bireylerin günümüz şartlarında sahip oldukları teknolojik imkânlar sayesinde kimlik ve nelik (Tatar, 2008:187) ile ilgili daha fazla değişkenin devreye girmesi meselesidir. Bu durum da pek çok alanda çok sayıda kimlikler ve roller üstlenilmesini, bu sayede de toplumda sorun teşkil edecek farklılaşmalar ve farklı zihniyet sistemlerinin aynı anda aynı ortamda yaşamak durumunda olması şeklinde bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Toplumsal bütünleşmeleri tehdit edecek tarzda farklı anlayışların görülmesi (Kaya, 2007:201-205), her türlü imkân ve teçhizatlara sahip küresel güçlerin müdahale etme gerekçelerini de daha kolay elde etmeleri sonucunu da paralel bir biçimde doğurmaktadır.

SONUÇ

Son dönemlerde dünyada baş döndürücü gelişmeler ve dönüşümler ortaya çıkmaktadır. Bu dönüşümlerin adı küreselleşme olarak ifade edilmektedir. Ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve teknolojik şekilde ifade edilebilecek çok yöne sahip olan küreselleşmenin bakılan pencereye göre değişen anlam ve tanımı bulunmaktadır. Bazıları için küreselleşme bir efsane, çok uluslu şirketlerin kullandığı bir propaganda aracı, bazıları için ise dünyayı değiştiren ve ulusal sınırların önemini anlamsız kılan bir süreçtir.

Kavramsal içeriği ve unsurları ile ilgili olarak yoğun tartışmaların olduğu küreselleşmenin başlangıç tarihi konusunda anlaşmazlık vardır. Bu konuda birbirinden uzak tarihler verilmektedir.

Küreselleşmenin unsurları hakkında uluslararası ticaret ve uluslararası ticarete açık olmak, sermaye hareketliliği, işgücü hareketliliği, çokuluslu işletmeler, üretimin değişen yapısı, teknoloji üretip kullanabilme ve endüstri ilişkilerinde dönüşüm-yeni istihdam biçimleri şeklinde olması konusunda bir mutabakattan bahsedilebilir.

Kavramsal olarak tek bir dünya kimliği ve vatandaşlığı fikrine atıfta bulunan küreselleşme, bugün gelinen noktada ekonomik, teknolojik, siyasal ve kültürel olarak çok yönlü bir etkiye sahip bir süreci ve aynı zamanda bir zihniyeti ifade etmektedir. Küreselleşme, bugün, saf anlamının çok ötesine geçen bir yapı kazanmıştır.

Dünyada bugün birbirine eklemlenmiş ve küresel hale gelmiş bir ekonomik sistem küreselleşmenin varlığını ifade etmektedir. Ekonomik yönlü küreselleşme ile ilgili birkaç örnek vermek mümkündür: Örneğin mal üretiminin nasıl hızla arttığına ve üretimin parçalanarak neredeyse bütün yerküreye yayıldığına tanık oluyoruz; mal ve hizmet piyasasının küresel bir boyut kazandığını ve örneğin 1985-1994 arasında dünya ticaret hacminin dünya hâsılasındaki artış oranının iki katı büyüdüğünü

görüyoruz. Bütün bunlar doğrudur. Ancak bu artışların bütün dünyaca adil paylaşımı ve yerkürede eklemlenmek istemeyenlerin cezalandırılması konusu bu küreselleşmenin buradaki anlamının ötesinde bir ideolojik yönünün bulunduğunu da bize göstermektedir.

Sosyolojinin ve sosyal psikolojinin önemli uğraşı alanlarından biri de kimlik konusudur. Bu öneminin yanında, aynı zamanda, popülaritesi yüksek olan sosyal meselelerden birini oluşturur.

Ulus devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte kendini gösteren kimlik meselesi, küreselleşme ile birlikte popülaritesini arttırmıştır. Popülaritesi postmodern dönemde dünya siyasal ve kültürel haritalarının değiştirime düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Potansiyel gelişme ihtimali yüksek olan ulus-devletler eksenli olarak sosyal yapıların yeniden yapılandırılmasında temel başvuru kaynaklarından biri kimliktir. Kimliğin bu özelliği dikkat çekmektedir. Bundan dolayıdır ki, kimliğin küresel eksenli sosyolojik analizini yapmak konusunun gerekçelerini oluşturmuştur.

Toplumların iç dinamiklerinden kaynaklanan toplumsallaşma sürecinin bir ürünü olarak gelişen kimlik, insanların farklılığının ortaya konulduğu ve doğumdan sonra kazanılan özellikler ile ilgilidir.

Sosyal etkileşim ve sosyal var oluş, insanların kendilerinin ve başkalarının kim olduğunu bilmelerine bağlıdır. Kimliklerin kavranması günlük yaşamı kolaylaştıran hususlardır. Kim olduğumuzu bilmemiz neyi düşünüp neyi yapacağımızı bilmemizi, başkalarının kim olduğunu bilmek de onların neyi düşünüp neyi yapacaklarını tahmin etmeyi temin eden gerçekliklerdir. Kimliği kültür biçimlendirmektedir. Çünkü insan kendini büyük ölçüde kendi kültürü aracılığıyla tanır ve kişiliğinin önemli bir bölümü içinde yaşadığı kültürce inşa edilir. Kültür, şahsiyetin teşekkül ettiği zemindir. Karakter ve kişilik özellikleri büyük ölçüde bu unsurlarla inşa edilmektedir. Özellikle ahlâkî tavır ve eylemler, insanlara kazandırılan bu unsurlarla şekillenmektedir.

Birey ile toplumun birleşmesi neticesinde oluşan kimlik edinimi toplumsal kimliği oluşturur. Toplum içine inşa edilen bu kimlik süreci kimlikler arasında inşa

edilir. Kimlik kavramı psikolojik düzeyde, bireyin kendini o birey olarak tanımlaması şeklinde nitelendirilebilir. Burada kimlik, kendimiz hakkında sahip olduğumuz çeşitli temsilleri kapsamaktadır. Dolayısıyla kimlik bireyin kendisini kavrayışının bir ifadesidir.

Kültür ve küreselleşme birbirlerini etkileyen bir yapıya sahiptir. Küreselleşme getirileriyle kültürü olumlu ve olumsuz olarak etkilemiştir. Kültür de küreselleşmenin arka planında itici güç olarak özellikle ideolojik faktör olarak etkili olmuştur. Burada yoğunluklu bir etkileşim söz konusudur.

Düşünce şeklinde, münasebetlerde, eğlencede, giyim tarzında, kısaca bir bütün olarak insanların hayata bakış açılarında – özellikle genç nesil açısından – benzeşme meydana gelmektedir. Ailelerin çocukları için aldıkları ayakkabıdan, gençlerin eğlenirken diskoyu tercih etmelerine, giydikleri kazak, tişört ve blucinlere kadar günlük hayatta baskın bir Amerikan kültürü kendini göstermektedir. Amerikan video, plak, film, CD ve VCD’lerindeki ürünler-yapımlar, rakipsiz hakimiyetlerini devam ettirmektedirler. Aynı şekilde yeme-içme alışkanlıkları da Amerikan kültürünün simgesi haline gelmiş olan “Coca-Cola”, “Pepsi” ve “Mc. Donalds”ların baskın karakterli etkisi altında bulunmaktadır. Bunlar kültürün küreselleşmesi örnekleridir.

Küreselleşmenin bu benzeşmesini olumlu karşılayanlar olduğu gibi olumsuz karşılayarak eleştirenler de mevcuttur. Eleştirenler, küreselleşmenin kültürü homojenleştirmesi konusunda dünyanın zengin ülkelerinin kültürleri avantajlı, yoksul ülkelerinin dezavantajlı konumda olduğunu iddia etmektedirler. Bu durum eleştircilere göre, yoksulların bölgesel ve yerel özellikleri ve geleneklerini tahrip eder şekilde cereyan ettiğini ileri sürmektedirler. Bu da bir başka deyişle, dünyada yeni-koloniciliğin etkinlik kazanması ve kendini göstermesi anlamına gelmektedir. Buna karşılık olumlu yaklaşanlar, global kültürün yükselen yaşam tarzı, artan tüketim, dünya çapında alınan-satılan ürünler ve ulusal, yerel ve global tarzda kimlikleri kapsama alanına dahil ettiği şeklinde yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Uluslar arası kuruluşlar yerel piyasalara baskı kurmak, küresel ürünleri satmak ve yerel karşı koyuşları yenmek için reklam vermeyi

yaygınlaştırmaktadır. Özel kablonun yaygınlaşması ve uydu sistemleri dünya çapında ticari kültürü artan bir oranda yükseltmektedir.

Yeme-içme kültürünün yanında eğlence, müzik, film dünyası vs. gibi alanlarda da dünyada özellikle yeni nesillerde bir benzeşme bir melezleşme olduğunu ve bununla kültürel homojenleşmeye işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Kültürel benzeşmeler kuşkusuz, kimlik algılamalarını da etkilemektedir. İnsanların kendi ulusal kültürel kimlikleri yerine dünya vatandaşlığı, yeryüzü vatandaşlığı, küresel vatandaşlık gibi aidiyet unsurlarının kimliklerde hem birleşme, bütünleşme hem de yerel ile çatışma sorunu ortaya koymaktadır.

Küreselleşme ile eş anlı olarak ortaya çıkan yerelleşme sayesinde kültürel yapılarda bir zıtlasma farklılaşma, çeşitlilik şeklinde küreselleşme sonuçlarından bahsetmek mümkündür. Küreselleşme sürecinin etkisiyle, toplumdaki yaşama biçimi farklılığı, yaklaşım tarzlarının çeşitlenmesi ve zihniyet farkı gibi farklılaşmalardan bahsedilebilir. Toplamların potansiyellerine ve varlık zenginliklerine göre, parçalı yapılar kazandıracak şekilde tasarlanmış küresel ideolojik yapılanmaların varlığı kimlikler alanını da etkileyebilen bir özelliğe sahip olmaktadır.

Küreselleşme bireyde bir ölçüde yabancılaşma ve yalnızlık nedeni olarak da rol oynamaktadır. Özellikle eski yeni değerler tartışması çerçevesinde başkalarına bağımlı yaşamak durumunda olan bireysel vasıflarla, küresel rekabetin sorumluluk bilinci ifade eden yapısına sahip vasıfların çatışması bu meselenin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Bu çatışmalı durum toplumsal ve bireysel alana kimlikler çatışması olarak yansıyabilecek niteliktedir.

Her bireyin birer müşteri olarak algılandığı küreselleşmede tüketim kültürünü özendiren bir ideolojik yapılanma vardır. Küreselleşmenin bu düşünsel yapısı insanları alış veriş yapabildiği ölçüde kendini önemli hisseden bir psikolojik tatmin duygusu içine sürüklemektedir. Bu durum da toplumlardaki ve bireylerin bilinçlerindeki aidiyet anlayışını parçalayan ve dönüştüren bir özelliğe sahip olmaktadır. Toplumda zihniyetler çatışması yaşanması aynı zamanda kimliklerin de çatışması sonucunu ortaya koyacaktır.

Ayrıca kültür emperyalizmi için de, küreselleşme daha büyük bir imkan anlamına gelmektedir. Bu sayede elde ettikleri işbirlikçileri ile birlikte, milli değerler özellikle ve öncelikle tartışmaya açılmaktadır. Daha sonra da aşındırılarak tahribata uğratılmaktadır. Küreselleşme, medya emperyalizmi ve kültür emperyalizmini, Kuzeyli ülkeler menfaatine yaygınlaştırmıştır. Bu durumda toplumların iç dünyasında farklılaşmalara ve bütünlüğü, ahengi bozma gibi sonuçlar ortaya koyarak kimlikler alanını sorunlu hale getirmektedir.

Parçalı sosyal sistemleri ortaya çıkarmak için, küresel güçler kendileri dışındakiler için öngördükleri parçalı kimlikler yaklaşımını kendileri için uygun görmeyerek küreselleşmenin en zayıf noktasını, tartışmalı boyutunu bize sunmaktadırlar. Bu konuda hedef konumundaki siyasal sistemlerde mikro milliyetçilik akımları özendirilerek geleceğin yeni ulusları yaratılmaya çalışılmakta iken, çok daha geniş ölçekli zengin Kuzeyliler bölgelerinin federatif yapıları birleştirilerek ulus devlet gibi kimlik siyasetiyle hükümlanlık sürdürmekte ısrar etmektedirler.

Sonuçta küreselleşme-kültür etkileşimi sürecinde kimlik ve nelik ile ilgili sisteme ve ortama dahil edilen değişken sayısının artışı kimlikler ile ilgili hem gerçek durumu hem de sorunlu alanı işaret etmektedir. Değişkenin artışı paylaşılan değerlerin ve üstlenilen rollerin artışını da beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda da toplumsal bütünleşmeleri tehlikeye sokup sosyal çözülme şartlarının ortaya çıkabileceği anlayış farklılaşmalarının ortaya çıkması söz konusudur. Bu durum da, küresel güçler açısından her türlü müdahale etme gerekçelerinin doğuşunu sağlayan bir sonucu ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ARSLANTÜRK, Zeki- AMMAN, Tayfun (2000) Sosyoloji, Kaknüs Yay., İstanbul.

ASLANOĞLU, Rana (1998) Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa

AYDEMİR, Cahit- ATKINSON, Rita L.-vd. (2002) Psikolojiye Giriş, Arkadaş Yay., Ankara.

AYDIN, Suavi. (1998). Kimlik Sorunu Ulusalcılık Türk Kimliği, Ayrıntı Yayınları,İstanbul,

BAUMANN,Gerd(2006)Çok Kültürlülük Bilmececi,Dost Kitapevi Yayınları,Ankara.

BİLGİN, Nuri (2007) Kimlik İnşası, Turmaks Yayıncılık: İzmir.

BOSTANCI, M. Naci (1990) Kültür ve Değişme, Hamle Yay., İstanbul.

BOSTANCI, M. Naci; Toplum, Kültür ve Siyaset, Vadi Yay., Ankara, 1997.

BOZKURT, Veysel (2006) Değişen Dünyada Sosyoloji, Ekin Kitabevi, Bursa.

CANBOLAT, İbrahim (2002) Küreselleşen Dünya ve Türkiye, Vipaş Yay., Bursa,.

CASTELLS, Manuel (2005) Ağ Toplumunun Yükselişi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

CASTELLS, Manuel (2006) Etnosentrizm Çağı, Ekonomi, Toplum ve Kültür; İkinci Cilt, Kimliğin Gücü, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

CÜCELOĞLU, Doğan (1996) İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇEÇEN, Anıl (1996) Kültür ve Politika, Gündoğan Yay., Ankara.

DANI Rodrik (2000) Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler, İstanbul: Sabah Kitapları.

DOĞAN, İsmail (2007) Sosyoloji Kavramlar ve Süreçler, Pegem A Yayınları, Ankara,.

DRUCKER, Peter (2000) Yeni Gerçekler (Çev. Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul,

ERICSON, Erik H. (1965) . Childhood and Society, Harmond Sworth, Penguin Books, England

ERKAL, Mustafa E. (1987) Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme, Mayaş Yay., Ankara.

ERKAL, Mustafa-BALOĞLU, Burhan-BALOĞLU, Filiz (1997) Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, Der Yay., İstanbul.

ERÖZ, Mehmet (1982) İktisat Sosyolojisine Başlangıç, Filiz Kitabevi, İstanbul.

GIDDENS, Anthony (1998) Modernliğin Sonuçları, (Çev.Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yay., İstanbul.

GÖKALP, Ziya (1990) Türkçülüğün Esasları, Toker Yay., İstanbul,.

GÜNGÖR, Erol (1996) Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul

GÜVENÇ, Bozkurt (1992) İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul,.

GÜVENÇ, Bozkurt (1993) Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara,.

GÜVENÇ, Bozkurt (1996) Kültür ve Demokrasi, Ankara: Gündoğan Yayınları.

HOGG, Michael A.- VAUGHAN, Graham M. (2007) .Sosyal Psikoloji, Çevirenler: İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara.

HUNTINGTON, Samuel P. (2000) Medeniyetler atışması, (Derleyen: Murat Yılmaz), Vadi Yay., Ankara.

İÇLİ, Gönöl (2002) Sosyolojiye Giriş, Anı Yayınları, Ankara.

İşçİ, Metin (1995) Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim, Turan Yay., İstanbul.

KAYA, Yaşar (2007) “Kimlikler Yeniden Dağıtılırken: Millî Kimlikler”, Kürenin Halleri kitabı içinde, Editör: Yaşar Kaya, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, s.193-210.

KAYA, Yaşar (1985) Sosyal Değişmenin Yeni Bazı Boyutları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KAYA, Yaşar-TATAR, Taner (2008) Gelenekten Modernliğe Kalıplaşan Yenilik, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.

KAZGAN, Gülten (2000) Küreselleşme ve Ulus Devlet-Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul.

KEYMAN, E. Fuat – SARIBAY, A. Yaşar (1998) Küreselleşme, Sivil Toplum ve İşlm, Vadi Yayınları, Ankara.

KLEIN, Naomi (2002) No Logo, Bilgi Yayınevi, İstanbul

KOÇDEMİR, Kadir (2004) Milli Devlet ve Küreselleşme, Ötüken Yayınları, İstanbul.

MAALOUF, Amin (1998) lmcl Kimlikler, ev. Aysel Bora, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

MALİNOWSKI, Branislaw (1990) İnsan ve Kültür (ev. M. Fatih Gümüş), V Yay., İstanbul.

ÖZAKPINAR (1999) Yılmaz; Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi, Ötüken Yay., İstanbul,.

ROBERTSON, Roland (1999) Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

SMİTH,Anthony D(2004)Milli Kimlik,İletişim Yayınları,İstanbul

ŞAYLAN, Gencay (1995) Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara.

TALAS, Mustafa (2003) Küreselleşme ve Türkiye’de Kültür Politikaları, Malatya.

TALAS, Mustafa; (2008b) Çok Kültürlülük Kıskaçında Ulus Devlet ve Türkiye, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.

TOURAINÉ, Alain (2000) Modernliğin Eleştirisi (Çev. Hülya TUFAN), Yapı Kredi Yay., İstanbul.

TUTAR, Hasan (2000) Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, Hayat yayıncılık, İstanbul..

ULAGAY, Osman (2001) Küreselleşme Korkusu, Timaş Yay., İstanbul,

WALLERSTEİN, Immanuel (1996) Tarihsel Kapitalizm (çev. Necmiye Alpay), Metis Yay., İstanbul.

WİEGERT, Andrew, TEİTGE, Smith. (1986) . Society and İdentity Towards a Sociological Pyschology Routhledge Part of the Taylor&Francis Group Cambridge.

YELDAN, Erinç (2002) Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, İletişim Yay., İstanbul.

ZENGİNGÖNÜL, Oğul (2004) Küreselleşme, Adres Yayınları, Ankara.

MAKALELER

“An Alternative View of Globalisation” internet adresi: Alındığı tarih 18. 02 .2002
http://aidc.org.za/ilrig/research/globalisation_1/globalisation_I.htm , s.1

“Birikim Teorisi” İnsanbilimleri.com, Uluslararası İnsan Bilimleri Elektronik Dergisi
İnternet adresi: <http://www.insanbilimleri.com/kitaplar/bskimlik/c.htm> ,
Tarih:31.01.2010.

“Ego Gelişmesi Teorisi”, İnsanbilimleri.com, Uluslar arası İnsan Bilimleri Elektronik
Dergisi, <http://www.insanbilimleri.com/kitaplar/bskimlik/c.htm> ,
Tarih:31.01.2010.

“Gösterilen Benlik Teorisi”, Egitlopedi, Tarih:31.01.2010, İnternet adresi:
http://www.egitlopedi.com/sozluk.php/S/T/entry_area/q/G%F6sterilen+Benlik+Teorisi
[si](http://www.egitlopedi.com/sozluk.php/S/T/entry_area/q/G%F6sterilen+Benlik+Teorisi)

“Gösterilen Benlik Teorisi”, İnsanbilimleri.com, Uluslar arası İnsan Bilimleri
Elektronik Dergisi, İnternet adresi:
<http://www.insanbilimleri.com/kitaplar/bskimlik/c.htm> , Tarih:31.01.2010.

“İtibari Kimlik Teorisi” <http://www.izafet.com/genel-kultur/464554-kimlik-teorileri.html> ,
Tarih:02.02.2010

“Kimlik Oluşumu”, Cafevizyon, <http://cafevizyon.com/kimlik-turleri-t30404.html?t=30404> , Tarih:01.02.2010.

“Kimlik Teorileri”, Uslanmam.com, <http://www.uslanmam.com/sosyoloji-bilimi/190147-kimlik-teorileri.html> , Tarih: 02.02.2010.

“Kimlik Türleri”, <http://www.stockarchivesagency.com/Ders/37870-Kimlik-Turleri.html> , Tarih:01.02.2010.

“Kimlik Türleri”, Stockarchivesagency.com, Tarih:01.02.2010
[.http://www.stockarchivesagency.com/Ders/37870-Kimlik-Turleri.html](http://www.stockarchivesagency.com/Ders/37870-Kimlik-Turleri.html)

“Kimlik Türleri”, Umutdolu.com, <http://www.umutdolu.com/egitim-kultur/sosyoloji/kimlik-turleri.asp> , Tarih. 01.02.2010.

“Kimlik ve Kişilik”, Konrad Adenaur Vakfı Türkiye Temsilciliği, İnternet Adresi: <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=174> , Tarih:01.02.2010.

“Kolektif Kimlik”, Ekşi Sözlük, <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=kolektif%20kimlik> , Tarih:01.02.2010.

“Referans Grup Teorisi”, Termbank, <http://www.termbank.net/psychology/5845.html> , Tarih: 02.02.2010, s.1.

“Sosyal Dağılma Teorisi”, Egitlopedi.com, Tarih: 31.01.2010. http://www.egitlopedi.com/sozluk.php/S/T/entry_area/q/Sosyal+Da%F0%FDlma+Teorisi

“Sosyal Dağılma Teorisi”, Guncelle.com, <http://www.guncelle.com/felsefe/486711-kimlik-teorileri.html> , Tarih:02.02.2010.

AKŞİT, Bahattin (2006) “Küreselleşme, Kültür ve Uygarlık: Karşılaştırmalı sosyolojik araştırmalar için bir kuramsal çerçeve denemesi” Uluslararası Küreselleşme ve Türk Uygarlığı içinde, Bışkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bışkek, 2006, s.32.

ALBENİ, Mesut ve EROGLU, Ömer (2002) “Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye”, Bilim Kitabevi, Isparta, s.18

ALTAŞ, Nurullah (2009) “Küreselleşmenin Dini Anlama Biçimlerine ve Din Öğretimindeki Yeni Yönelişlere Etkisi (Çokkültürcülük Kavramı Etrafında Bir Analiz)”Tarih:04.06.2009 <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/195.htm>

AYDEMİR, Cahit- Kaya, Mehmet (2007) “Küreselleşme Kavramı ve ekonomik Yönü”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com , Bahar, C.6 S.20, s.260-282

BOZKURT, Veysel (2000) “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, Küreselleşmenin İnsanî Yüzü kitabı içinde, Derleyen: V. Bozkurt, Bursa, s.18

BURTON, John W. 1971) The Study of World Society: A London Perspective , International Studies Association Occasional Papers, No:1, s.70,
Zikreden:İ.Canbolat, a.g.e., s.25

DEMİRTAŞ, H. Andaç (2003) “Sosyal Kimlik Kuramı Temel Kavram ve Varsayımlar”, İletişim Araştırmaları, 1(1), s.123-144.

DEWEY, John (1927) The Public and Its Problems, H. Holt Co., New York.
Zikreden:”Kimlik Teorileri” <http://www.umutdolu.com/egitim-kultur/sosyoloji/kimlik-teorileri.asp> , Tarih:02.02.2010.

DOĞAN, Orhan (2002) “Kültür Küreselleşebilir mi?”, 9.Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi, 11-14 Haziran 2002-Malatya, Kongre Kitabı, Gayret Ofset, Malatya.

ERKAL, Mustafa (2003) “Küreselleşme, Değişme ve Dinî Hayat”, Dini Araştırmalar, Cilt:4, Sayı:17, Eylül – Aralık 2003, s.59-60

ERKAL, Mustafa; (2001) “Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine”, Türkiye ve Siyaset, Sayı:3, Temmuz-Ağustos , s.38.

EROĞLU, Feyzullah (1999) “Küreselleşme Süreci ve Kimlik Krizi”, Türk Yurdu, Mart-Mayıs, Sayı:139-141, s.147-151.

GUILLEN, Mauro F. (2002) “Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble”, Institute for Advanced Study, Princeton University of Pennsylvania, internet: <http://www.gsm.uci.edu/econsoc/Guillen.html> Alındığı tarih: 15.02.2002.

GÜVENÇ, Bozkurt (2002) “Kültür Kavramı Bizleri Nereye Taşıyor?”, Sunan Prof. Dr. Erol Mutlu, Konuşmacılar: Prof. Dr. Ayşe Ayata ve Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Aveasya Türkiye’den internet adresi: <http://www.pc12.soc.metu.edu.tr/bolumo1.htm> , Tarih: 01.04.2002, s.1.

İMANÇER, Dilek. (2007) . “Çağdaş Kimliğin Yapılanma Süreci ve Televizyon
“Doğu - Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 23, s.239.

İNALCIK, Halil (2002) “Kültür Etkileşimi, Küreselleşme”, Doğu Batı, Yıl:5,
Sayı:18, Şubat-Nisan, s.99-118.

KARPAT, Kemâl (1995) “Kimlik Sorununun Türkiye’de Tarihî, Sosyal ve İdeolojik

KAYA (2007) Mehmet; “Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü” Elektronik
Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Bahar, C.6 S.20, s.268-
269

KAYA, Yaşar-Talas, Mustafa (2003) “Küresel Endişe”, Sosyoloji Konferansları
Baykan Sezer Armağanı, Yirmi Sekizinci Kitap, İstanbul, 2003, s.89-104.

KELLNER, Douglas (2008) “Globalisation and Postmodern Turn”, Alındığı Tarih:
10.10.2008, internet adresi: www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/dk/GLOBPM.htm

KEYMAN, E. Fuat (2002) “Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi
Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı”, Doğu Batı Dergisi,
Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Nisan, s.31-53

KEYMAN, E. Fuat (2009) “Globalleşme Söylemleri ve Türkiye”,
www.uiportal.net/request117.html , Tarih: 10.04.2009, s.1

KILIÇBAY, Mehmet Ali (2002) “Kültür Çoğunluğu Sona Eerken”, Doğu Batı,
Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Nisan, s.115-121

KIRCA, Süheyla (2001) “Medya Ürünlerinin Küresel Yayılımı, Yerelleştirilmesi:
Uluslararası Kimliklerin Yaratılması”, Doğu Batı, Yıl:4, Sayı:15, Mayıs-Temmuz,
s.181-182

KONGAR, Emre (2002a) “Kültür ve Biliminsanının Sorumluluğu”, Emre Kongar’ın
İnternet Sitesi, internet: http://www.kongar.org/makaleler/mak_kulb.php , Alındığı
tarih:01.04.2002, s.1

KONGAR, Emre (2002b) “Küreselleşme, Sosyal Demokrasi ve Faşizm”, Emre Kongar’ın İnternet Sitesi, internet adresi: <http://www.kongar.org/aydinlanma/2000/aydin230.php> Alındığı tarih: 20.03.2002, s.1

KONUK, Osman (1991) Kültür Değişmesi ve Televizyon (Malatya Uygulaması), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.

KORAY, Meryem; “Küreselleşme İlerlerken Gerileyenler: Ekonomi Karşısında Sosyal, Sermaye Karşısında Emek, Piyasa Karşısında Siyaset”, İktisat Dergisi, Sayı:369, Temmuz 97, s.17.

KOZANOĞLU, Hayri; “Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı”, Doğu Batı Dergisi, Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Nisan 2002, s.165-174

KÖMEÇOĞLU, Uğur (2002) Küreselleşme, Modernleşme, Modernlik”, Doğu Batı Dergisi, Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Nisan, s.11

MORA, Necla (2008) “Medya ve Kültürel Kimlik”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, İnternet adresi: <http://www.insanbilimleri.com> , Tarih: 02.02.2010, s.1-14.

MORA, Necla (2008) “Medya ve Kültürel Kimlik”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, İnternet adresi: <http://www.insanbilimleri.com> , Tarih: 02.02.2010, s.1-14.

NİRÜN, Nihat-ÖZÖNDER, M. Cihat (1990) “Türk Sosyo-kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler” Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, , s.251-264.

NİRÜN, Nihat-ÖZÖNDER, M. Cihat (1990) “Türk Sosyo-kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler” Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, , s.251-264.

ORAN, Baskın (2000) “Hangi Küreselleşme” *Küreselleşme ve Azınlıklar*, Üçüncü basım, Ankara: İmaj Yayınevi, 2000, s.9.

ORAN, Baskın (2000) “Hangi Küreselleşme” *Küreselleşme ve Azınlıklar*, Üçüncü basım, Ankara: İmaj Yayınevi, 2000, s.9.

ÖNDER, İzettin (2004) “Küreselleşme ve Ulusal Ekonomiler Açısından egemenlik Sorunu”, Teori.org internet sitesi, http://www.teori.org/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=77 , Tarih:31 Ekim 2004, s.1.

ÖNDER, İzettin (2004) “Küreselleşme ve Ulusal Ekonomiler Açısından egemenlik Sorunu”, Teori.org internet sitesi, http://www.teori.org/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=77 , Tarih:31 Ekim 2004, s.1.

ÖZKUL, Metin; “Milliyetçilik ve Küreselleşme”, Türk Yurdu, Mart- Mayıs 1999, Cilt.19, Sayı:139-141, s.243-251.

POYRAZ, Hakan (1998) “Bölünük Kimlik, Çatışan Medeniyet”, Türk Yurdu, Mart-Nisan, Cilt:18, Sayı:127-128, s.78

REEL, Yeşim;”Markalar ve Kültürel Homojenleşme”, <http://www.ekodialog.com/Makaleler/markalar-kulturel-homojenlesme.html>,Tarih:05.01.2010

SARIBAY, A. Yaşar (1997) “Cinsellik, Kutsallık ve Kimlik: Toplumsal Düzenin Bedensel İnşası”, Türkiye Günlüğü, Sayı:45, Mart-Nisan, s.47-56

TAGRAF, Hasan (2002) “Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi”,C:Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2.

TALAS, Mustafa – KAYA, Yaşar (2007) “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, 22.Sayı, Güz, s. 149-162.

TALAS, Mustafa (2005) “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Kimlik Krizi”, Tabula Rasa, yıl:5, Sayı:14, s.99-116.

TALAS, Mustafa (2008a) “Kavramsal Olarak Küreselleşme”, Farklı Yönleriyle Küreselleşme kitabı içinde, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, s.9-18.

TALAS, Mustafa-KAYA, Yaşar-BİLDİRİCİ, Salih Safa (2008) “Yeni Dünya Düzeni ve Güç Kaynakları”, Farklı Yönleriyle Küreselleşme kitabı içinde, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, , s.27-30.

TATAR, Taner (2008) “Kimlik: Ötekini Belirlemek ya da Kendini Bilmek”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı:48, s.185-200.

TONAK, E. Ahmet (2000)”Çok Taraflı Yatırım Anlaşmasının Bağlamı Küreselleşme ve Yabancı Sermaye”, Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı, İmge Kitabevi, Ankara, s.29

TURAN, Şerafettin (1995) “Türk Aydını ve Kültür”, Türk Aydını ve Kimlik Sorunu, Bağlam Yay., İstanbul, , s.463.

UNAN, Fahri (1998) “Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi”, Türk Yurdu, Cilt:18, Sayı:127-128, Mart-Nisan, s.34-41.

ÜNAL, Süheyla (2007) “Ötekinin Aynasındaki Yüzler”, Kürenin Halleri kitabı inde, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2007, s.177-192.

YAMAN, Süleyman, “Küresellesme”, <http://w3.gazi.edu.tr/~syaman/> 2003

YILDIRIM, Zekeriya (1998) “ Türkiye Dünyanın Neresinde?”, Açık Oturum, İktisat Dergisi, Temmuz, Sayı:380, s.136

YURDUSEV, Ahmet Nuri. (1997) . “Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği, A. Eralp (Ed), Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma, Kalkınma, Demokrasi İmge Kitabevi: Ankara